

TUARASCÁIL BHLIANTÚIL 2013

Don Aire Ealaíon, Oidhreachta agus Gaeltachta:

De réir alt 30 d'Acht na dTeangacha Oifigiúla, 2003, tá an Tuarascáil seo don bhliain 2013 á cur i láthair ag an gCoimisinéir Teanga.

Seán Ó Cuirreáin

An Coimisinéir Teanga

Feabhra 2014

RÁITEAS MISIN

“Ag cosaint cearta teanga”

Seirbhís neamhspleách ar ardchaighdeán a chur ar fáil i gcomhlíonadh ár ndualgas reachtúil le cinntiú go ndéanann an státchóras beart de réir a bhriathair maidir le cearta teanga.

Cothrom na Féinne a chinntiú do chách trí ghearáin maidir le deacrachtaí teacht ar sheirbhísí poiblí trí Ghaeilge a láimhseáil ar bhealach atá éifeachtach, gairmiúil agus neamhchlaon.

Eolas soiléir, cruinn a chur ar fáil:

- don phobal maidir le cearta teanga, agus
- do chomhlachtaí poiblí maidir le dualgais teanga.

CLÁR

Réamhrá

Cúlra

Ceannlínte le 10 mbliana: 2004-2014

Seirbhísí Eolais & Cumarsáide

Comhdháil Idirnáisiúnta ar Chearta Teanga

Cumann Idirnáisiúnta na gCoimisinéirí Teanga

Faireachán

Scéimeanna Teanga

Gearáin

Imscrúduithe

Achoimrí ar Imscrúduithe 2013

An Roinn Oideachais agus Scileanna (a)

An Roinn Oideachais agus Scileanna (b)

Oifig na gCoimisinéirí Ioncaim

Iarnród Éireann

Bord Oideachais agus Oiliúna Chathair Bhaile Átha Cliath

Comhairle Contae Lú

Comhairle Contae an Chláir

Comhairle Bhuirg Loch Garman

Comhairle Contae Cheatharlach

Bus Éireann

Coiste Gairmoideachais Chontae an Chláir

Comhairle Contae Chill Chainnigh

Comhairle Contae Ros Comáin

Cúrsaí Airgeadais

Úsáid Fuinnimh

Foireann agus Sonraí Teagmhála

RÉAMHRÁ

Seo téacs na cainte a thug an Coimisinéir Teanga do Chomhchoiste de chuid Thithe an Oireachtais i dTeach Laighean ar an 4 Nollaig 2013 nuair a d'fhógair sé go mbeadh sé ag éirí as a cheapachán mar Choimisinéir Teanga ar an 23 Feabhra 2014, tráth a mbeadh 10 mbliana caite aige i mbun chúraimí na hoifige sin. D'fhógair sé a chinneadh agus é ag tabhairt fianaise don Chomhchoiste um Fhormhaoirsiú ar an tSeirbhís Phoiblí agus Achainíocha.

A Chathaoirligh,

Ba mhaith liom buíochas a thabhairt don Chomhchoiste as bhur gcuireadh teacht in bhur láthair inniu. Bunaíodh m'Oifige le reachtaíocht beagnach 10 mbliana ó shin agus cuireadh trí cinn de chúraimí reachtúla ar leith orainn: feidhmiú mar sheirbhís ombudsman; feidhmiú mar ghníomhaireacht ghéilliúlachta i dtaca le seirbhísí stáit trí Ghaeilge; agus comhairle a sholáthar i dtaca le cearta agus dualgais teanga.

Tugadh tuarascáil bhliantúil na hOifige don bhliain 2012 d'Aire Stáit na Gaeltachta ar an 31 Eanáir 2013 le leagan os comhair Thithe an Oireachtais agus seoladh go hoifigiúil í ar an 12 Márta seo caite.

Go ginearálta, ní sárbhliain a bhí in 2012 maidir le cur chun cinn na Gaeilge i státhóras na tíre, agus ar scáth aon choiscéim amháin a tugadh chun tosaigh, ba chosúil go raibh péire á dtabhairt ar gcúl.

Ról ombudsman

Maidir lenár seirbhís ombudsman, dhéileáil muid anuraidh le 756 cás i dtaca le deacrachtaí nó fadhbanna le seirbhísí stáit trí Ghaeilge – an bhliain ba mhó ar cuireadh gearáin ón phobal i láthair na hOifige ó bunaíodh í. B'ionann sin agus méadú 3% ar líon na gcásanna a bhí ann an bhliain roimhe sin. Réitíodh formhór mór na gcásanna sin trí idirbheartaíocht neamhfhoirmiúil leis an chomhlacht phoiblí chuí nó trí chomhairle a chur ar an ghearánach.

Seoladh 13 cinn d'imscrúduithe foirmiúla le linn na bliana 2012. Rinneadh cinneadh gur sáraíodh gnéithe ar leith den reachtaíocht teanga i gcás meascán eagraíochtaí stáit; orthu sin bhí an Garda Síochána agus trí cinn de ranna rialtais.

Gníomhaireacht ghéilliúlachta

Mar ghníomhaireacht ghéilliúlachta, is trua liom a thuairisciú go raibh trí cheathrú de na scéimeanna teanga – pleananna reachtúla teanga – a bhí comhaontaithe ag an Roinn Ealaíon, Oidhreachta agus Gaeltachta le heagraíochtaí éagsúla stáit ligthe in éag gan athnuachan a bheith déanta orthu faoi dheireadh 2012 agus an ceathrú cuid acu as dáta le breis agus 3 bliana. I 10 gcinn de chásanna eile, bhí breis agus 6 bliana imithe ó d'iarr an tAire Ealaíon, Oidhreachta agus Gaeltachta ar eagrais stáit dréachtscéimeanna teanga a ullmhú ach bhí siad fós le haontú. Tá an teip an ghné seo den reachtaíocht teanga a chur chun cinn go stuama aitheanta ag an choiste iniúchta neamhspleách i m'Oifig mar riosca suntasach.

Bhí na scéimeanna teanga sin le bheith mar chrann taca i gcroílár na reachtaíochta agus mar bhunús le líon agus le caighdeán na seirbhísí stáit trí Ghaeilge a mhéadú.

Tháinig fasach contúirteach chun cinn den chéad uair riamh in 2012 nuair a leasaíodh scéim teanga le dualgas a bhí daingnithe ansin a chealú ar fad cé nach mbeadh aon chostas ná stró arbh fhiú cainte air ag baint lena chur i bhfeidhm.

Seachas cinntiú go gcloífi le dualgas a bhí neafaiseach go maith – an chuid “Oiriúnach le Breathnú” de lipéid físeán/dioscaí digiteacha ilúsáide de chuid Oifig Aicmithe Scannán na hÉireann a bheith i bhformáid dháttheangach – spreag gearán ó dhuine den phobal cealú iomlán an ghealltanais reachtúil i ndeireadh na dála nuair a ghéill an Roinn Ealaíon, Oidhreachta agus Gaeltachta d'iarratas ón Roinn Dlí agus Cirt agus Comhionannais, agus cuireadh an gealltanais scéime sin ar neamhní ar fad.

2013

Tá méadú beag sa bhliain reatha ar líon na scéimeanna teanga – tá 15 daingnithe go dáta ach 20 imithe in éag sa tréimhse chéanna – ach is mó de chúis imní agam é an caighdeán atá i gcuid de na scéimeanna sin. Tá barraíocht acu ann a bhfuil na gealltanais faoi sholáthar seirbhísí trí Ghaeilge coinníollach ar ‘acmhainní a bheith ar fáil’, rud a thugann le tuiscint go bhfeictear na seirbhísí sin mar rudaí roghnacha breise seachas mar chearta bunúsacha. I scéim amháin acu seo, agus gealltanais i leith soláthar seirbhísí trí Ghaeilge á leagan amach, tá coinníoll luaite 11 uair in imeacht 3 leathanach go mbeidh na seirbhísí sin ar fáil “mar a cheadaíonn acmhainní”.

I scéim eile, gealltar leagan Gaeilge a eisiúint d'aicme theoranta de phreasráitis ach i bhfonóta deirtear nach gá go gciallódh sin go n-eiseofar na preasráitis Ghaeilge agus

Bhéarla ag an am chéanna – is masla é d’aighe nó d’intleacht an iriseora Gaeilge go gcuirfí bonn reachtúil faoi ghealltanas den chineál sin.

Nár dhona agus nár shoiniciúil an scéal a bheadh ann mura mbeadh i ndaingniú scéimeanna teanga ach gníomh le tic a chur i mbosca seachas iad a bheith ina n-uirlis éifeachtach d’fhorbairt seirbhísí stáit trí Ghaeilge? Tá ráite liom ag an Roinn Ealaíon, Oidhreacht agus Gaeltachta go bhfuil dlús breise le cur faoi obair na scéimeanna teanga ach tá eagla orm go bhfuil oiread dochair déanta agus easpa muiníne sa chóras nach féidir é a tharrtháil anois.

An Garda Síochána

Tá áthas orm a thuairisciú go bhfuil dul chun cinn á dhéanamh ag lucht bainistíochta an Gharda Síochána i dtaca le soláthar seirbhísí na nGardaí trí Ghaeilge de thoradh gearáin le m’Oifig. Tá feachtas feasachta teanga á chur chun cinn ag an lucht ardbhainistíochta mar thoradh ar eachtra i mBaile Átha Cliath inar gabhadh fear óg agus inar tugadh i nglais lámh é chuig stáisiún Gardaí nuair a rinne sé iarracht a chuid gnó a dhéanamh trí Ghaeilge le Gardaí a stop é maidir le mionchion tráchta. Coinníodh é sa stáisiún go dtí go raibh fáil ar Gharda a bhí in ann déileáil leis trí Ghaeilge. Sháraigh an Garda Síochána sa chás seo an gealltanas reachtúil go n-aithníonn an fórsa ceart an phobail gnó a dhéanamh leo ina rogha teanga oifigiúil, Gaeilge nó Béarla.

Thug mé suntas do dhearcadh san fhiosrúchán a rinne mé gur cheart caitheamh le daoine a labhraíonn Gaeilge amhail is gur theanga eachtrach a bhí á labhairt acu, d’ainneoin stádas bunreachtúil na Gaeilge. Cuireadh “úsáid na Gaeilge” agus “déileáil le náisiúnach eachtrach” sa spás céanna go rialta sa dioscúrsa i measc na nGardaí a bhain leis an imscrúdú seo, rud a chothódh inní faoin bhealach a gcaithfí leis an dá ghrúpa.

Níor bhain an eachtra a bhí i gceist sa chás le haon timpiste ná le haon líomhaintí faoi thiomáint faoi luas nó faoi thionchar óil. B’ábhar suntais dom nach raibh Gardaí a raibh a gcuid oideachais faighte acu i gcóras scolaíochta na tíre seo agus nach raibh a gcuid oiliúna mar Ghardaí sa Teampall Mór críochnaithe acu ach le beagán blianta roimhe sin ábalta “Cad is ainm duit?” a fhiafraí ná seoladh tiománaí a lorg trí Ghaeilge ar thaobh an bhóthair. Ní raibh córas sásúil tacaíochta ar fáil dóibh ar an láthair sin le cabhrú leo déileáil go furasta le duine den phobal a roghnaigh a chuid gnóthaí a dhéanamh leo trí Ghaeilge.

Fáiltím, áfach, roimh dhearcadh dearfach Choimisinéir an Gharda Síochána agus lucht ardbhainistíochta an fhórsa i dtaca le feidhmiú na moltaí a rinne mé de thoradh

an cháis seo agus tá súil agam de bharr na n-athruithe córasacha atá á dtabhairt i bhfeidhm nach dtarlóidh a mhacasamhail d'eachtra arís.

Tá aird níos mó ná riamh á dhíriú freisin ag lucht bainistíochta an Gharda Síochána ar dhualgas atá daingnithe in Acht an Gharda Síochána, 2005 gur comhaltaí le líofacht i nGaeilge amháin is ceart a lonnú i gceantair Ghaeltachta. Tharla sé seo de bharr gearán a thuairiscigh mé roimhe seo faoi a laghad Gardaí le Gaeilge a bhí lonnaithe i nGaith Dobhair i gcroílár na Gaeltachta i nDún na nGall. Cé nach bhfuil réiteach iomlán amach is amach ar an cheist go fóill, tá áthas orm a thuairisciú go bhfuil sé deimhnithe anois ag Coimisinéir an Gharda Síochána, le gur féidir cloí go cuí leis na forálacha in Acht an Gharda Síochána, go mbeidh céatadán ar leith (suas go 10%) d'áiteanna d'earcaithe nua san fhórsa á gcur ar leataobh go speisialta feasta do dhaoine le líofacht i nGaeilge agus dualgas orthu feidhmiú ina dhiaidh sin ar feadh tréimhse suas le 5 bliana i stáisiún Ghaeltachta. Ba cheart go gcinnteodh seo go mbeidh 100% de Gardaí na Gaeltachta líofa i nGaeilge faoi cheann roinnt bheag blianta.

Inniúlacht sa Ghaeilge

Go ginearálta, tá an easpa foirne le hinniúlacht in dhá theanga oifigiúla an Stáit ar cheann de na cúiseanna is mó go mbíonn deacrachtaí ag eagraíochtaí stáit a gcuid seirbhísí a sholáthar don phobal i nGaeilge chomh maith le Béarla. Tá córas nua le cur ar bun mar scéim phíolótach in áit an chórais faoinar gealladh marcanna bónais le linn earcaíochta nó i gcás arduithe céime sa Státseirbhís do dhaoine le hinniúlacht i nGaeilge agus i mBéarla araon.

Theip ar chóras na marcanna bónais a tháinig in áit na 'Gaeilge éigeantaí' de bharr nár cuireadh i bhfeidhm mar is ceart riamh é. Creidim go dteipfidh fosta ar an chóras úrnua, atá lochtach ó thaobh an choincheapa de, agus go leanfar d'imeallú na teanga sa chóras riaracháin phoiblí. Mar shampla amháin, léiríonn taighde atá déanta dúinn ar fhigiúirí oifigiúla ón Roinn Oideachais agus Scileanna go dtógfadh an córas nua, dá gcuirfí i bhfeidhm go hiomlán agus ar an bhealach is dearfaí é, thart ar 28 mbliana le líon na foirne riaracháin sa Roinn sin le líofacht i nGaeilge a mhéadú ón 1½% atá ann faoi láthair go dtí 3%.

Déanaim achainí inniu ar na húdaráis athchuid a thabhairt ar an bheartas seo ar bhealach a mbeidh brí leis nuair a bheas athbhreithniú agus leasú á dhéanamh ar Acht na dTeangacha Oifigiúla.

An Ghaeltacht

Tá molta fosta agam agus an tAcht á leasú gur cheart foráil shoiléir a chur ann a thabharfadh ar gach eagrais stáit a chinntiú go raibh Gaeilge líofa ag a mbaill foirne a bheadh ag soláthar seirbhíse do phobal na Gaeltachta, gan cheist gan choinníoll. Léirigh taighde a rinne m'Oifig ar na mallaibh gur socraíodh seo a dhéanamh ar bhonn reachtúil sa bhliain 1928 ach gur cuireadh dáta tosaithe na rialachán seo ar athló le hionstraim reachtúil ar 54 ócáid dhifriúil go dtí gur caitheadh in aer go ciúin é sa bhliain 1966. Ní rogha a thuilleadh é leanúint de bheith ag cur na gcaorach thar an abhainn ar an ábhar seo mar a bhí á dhéanamh mar ghnáthchleachtas leis na scórtha bliain.

Tuairiscí chuig Tithe an Oireachtais

Ar nós seirbhísí ombudsman eile, tá sé de cheart agam fionnachtana nó cinntí agus moltaí a dhéanamh, agus iad sin bunaithe ar imscrúduithe. Is féidir achomharc a dhéanamh i gcoinne na gcinntí sin ar phonc dlí chun na hArd-Chúirte. Mura ndéantar achomharc, ach fós féin mura gcuirtear na moltaí i bhfeidhm, tá dualgas orm tuairiscí a sholáthar do Thithe an Oireachtais. Tá sin déanta agam 3 huairé in imeacht na mblianta agus is mian liom mo bhuíochas thabhairt don Chomhchoiste as an obair leantach a rinne sibh leis na heagrais stáit a bhí i gceist. Is trua liom a rá go raibh orm 3 cinn eile de thuarascálacha a thabhairt le gairid do Thithe an Oireachtais i gcás eagrais stáit nach ndearna achomhairc i gcoinne cinntí a rinne mé ach fós féin nár chur i bhfeidhm na moltaí cuí. Is iad Iarnród Éireann, Comhairle Contae na hIarmhí agus Oifig na nOibreacha Poiblí na heagrais a bhí i gceist. Faoi Thithe an Oireachtais atá sé anois cibé céimeanna eile is mian leo a thógáil, más cuí leo sin, sna cásanna seo.

Athbhreithniú

Cé gur fógraíodh athbhreithniú ar Acht an dTeangacha Oifigiúla i mí na Samhna 2011 – breis agus 2 bhliain ó shin – agus gur mhair próiseas suntasach comhairliúcháin phoiblí go dtí deireadh mhí Eanáir 2012 – is beag atá cloiste go poiblí go dtí seo faoi thorthaí an phróisis seo. Níor chuidiú ar bith é an folús seo.

Rinneadh cinneadh Rialtais i mí na Samhna 2011 m'Oifig a chónascadh le hOifig an Ombudsman faoi *Phlean Athchóirithe an Rialtais don tSeirbhís Phoiblí*. Rinneadh an cinneadh sin i ngan fhios dom féin agus don Ombudsman ag an am. Níl aon mhionsonraí ar fáil go poiblí faoina bhfuil molta nó faoin bhealach a cheaptar a n-oibreodh sé agus bheadh inní orm faoi inmhathanacht na hOifige amach anseo, agus na himpleachtaí foirne a ghabhann leis sin.

Tá an Oifig ar cheann de na heagrais stáit is lú dá bhfuil ann – agus buiséad againn atá níos lú ná rúnseirbhís na tíre, fiú! Tá foireann reatha de 4.4 státseirbhíseach ag obair inti. Tá 3 cinn d'fholúntais foirne againn faoi láthair agus ár mbuiséad tite 45% ón bhliain 2008. Níor tugadh don Oifig riamh na hacmhainní riachtanacha lena cúraimí reachtúla a chomhlíonadh go cuí agus go hiomlán.

Conclúid

Go ginearálta, dóibh siúd atá gafa go gairmiúil nó go deonach le cosaint nó cur chun cinn na teanga, is tréimhse í seo atá lán le héiginnteacht. Ní fhaca mé in imeacht 30 bliain mar iriseoir nó mar Choimisinéir Teanga an oiread ísle brí agus lagmhisnigh. D'ainneoin tacaíocht ollmhór ag tromlach an phobail i gcoitinne sa tír don teanga, tá sí á ruaigeadh go leanúnach chuig imeall na sochaí, agus áirím anseo cuid mhaith den riarachán phoiblí; ní bheidh sé furasta í a thabhairt ar ais go háit níos lárnaí.

Mar bhunchéim riachtanach agus Acht na dTeangacha Oifigiúla á leasú mar chuid de chlár an Rialtais, creidim go láidir go gcaithfear foráil shoiléir a chur ann a chinnteoidh go mbeidh Gaeilge ag fostaithe an Stáit a bheidh ag freastal ar phobal na Gaeltachta, gan cheist, gan choinníoll – ní féidir leanúint ag tabhairt ar chainteoirí dúchais Gaeilge an Béarla a úsáid agus iad ag déileáil le heagraíochtaí stáit. Agus comhthreomhar leis seo, caithfear athchuid a thabhairt láithreach ar cheist na teanga san earcaíocht agus i gcomórtais arduithe céime sa Státseirbhís agus sa tSeirbhís Phoiblí i gcoitinne – go simplí, níl bealach ar bith go n-oibreoidh na beartais is deireanaí atá fógartha ina leith seo.

Mura féidir leis an Stát aghaidh a thabhairt ar an dá ghné sin – úsáid na Gaeilge i mbun cumarsáide le pobal na Gaeltachta agus cinntiú go mbeadh dóthain foirne le cumas sa Ghaeilge sa chóras riaracháin phoiblí – nuair a bheas an tAcht á leasú, creidim go dtuigfear ansin gur mugadh magadh, briolla brealla nó bréaga a bheas i gceist.

Tráth a bhfuil muid ag teannadh lenár bhflaitheas eacnamaíoch a fháil ar ais, ba mhór an feall é dá gcaillfimis ár bhflaitheas teanga – bunchloch dár bhféiniúlacht chultúrtha, dár n-oidhreacht agus dár n-anam mar náisiún. Creidim gur measa mar bhaol é sin anois ná riamh.

Beidh 10 mbliana caite agam i mbun oibre mar Choimisinéir Teanga i ndeireadh mhí Feabhra seo chugainn. Cé go bhfuil 2 bhliain eile fágtha i mo thréimhse ceapacháin, creidim i mo chroí istigh i bhfianaise na faisnéise atá curtha in bhur láthair agam anseo inniu gur beag eile a d'fhéadfainn a bhaint amach go pearsanta sa tréimhse ama sin i dtaca le cearta teanga phobal na Gaeilge agus na Gaeltachta. Is trua liom a

rá, mar sin, go bhfuil cinneadh déanta agam seasamh siar ó mo cheapachán mar Choimisinéir Teanga ar an 23 Feabhra seo chugainn. Tá an cinneadh seo curtha in iúl inniu agam i scríbhinn d'Uachtarán na hÉireann mar a leagtar síos sa dlí.

Ba mhaith liom ag an tráth seo mo bhuíochas a chur in iúl dóibh siúd ar fad a chuidigh liom le linn na mblianta atá caite agam i mbun chúraimí an phoist seo – go háirithe foireann bheag dhíograiseach na hOifige. Glacaim buíochas leo sin ar fad i réimse na polaitíochta agus sa státchóras a thacaigh lenár gcuid oibre. Ba mhór agam an tacaíocht in imeacht na mblianta ó na meáin chumarsáide, go speisialta iriseoirí na Gaeilge, ó na heagrais Ghaeilge agus Ghaeltachta, ón lucht acadúil, uathu sin a chuir comhairle orm go gairmiúil nó go deonach, ó choimisinéirí teanga eile as gach cearn den domhan, ó bhaill den Státseirbhís agus den tSeirbhís Phoiblí, ó chairde agus ó gach duine eile a chuidigh linn.

Thar aon ní eile, ba mhaith liom buíochas ó chroí a ghlacadh le pobal na Gaeilge agus na Gaeltachta as an mhuinín a chur siad ionam féin agus i bhfoireann na hOifige le 10 mbliana anuas.

Mo bhuíochas fosta leatsa, a Chathaoirligh, agus le baill an Chomhchoiste as éisteacht liom inniu.

Go raibh míle maith agaibh.

CÚLRA

Rinne Uachtarán na hÉireann mé a athcheapadh i mo Choimisinéir Teanga go foirmiúil ar an 23 Feabhra 2010 ar chomhairle an Rialtais tar éis do Thithe an Oireachtais rún a rith ag moladh an cheapacháin. Fuair an t-athcheapachán sin do thréimhse 6 bliana tacaíocht ó na páirtithe uile sa Dáil agus sa Seanad agus ó chomhaltaí an Chomhchoiste um Ghnóthaí Ealaíon, Spóirt, Turasóireachta, Pobail, Comhionannais, agus Gaeltachta.

Ar an 4 Nollaig 2013, chuir mé in iúl don Uachtarán, Michael D. Higgins, agus ina dhiaidh sin do Chomhchoiste de chuid Thithe an Oireachtais i dTeach Laighean, go mbeinn ag éirí as mo cheapachán mar Choimisinéir Teanga ar an 23 Feabhra 2014, tráth a mbeadh 10 mbliana caite agam i mbun chúraimí na hOifige sin.

Tá cur síos mion ar obair Oifig an Choimisinéara Teanga ó 2004 go dtí seo sna tuarascálacha bliantúla atá ar fáil ar shuíomh gréasáin na hOifige: www.coimisineir.ie. Tá fáil ar an suíomh freisin ar na cuntais airgeadais chuí.

Oifig neamhspleách reachtúil í Oifig an Choimisinéara Teanga a bhfuil de chúram uirthi monatóireacht a dhéanamh ar an gcaoi a bhfuil forálacha Acht na dTeangacha Oifigiúla, 2003 á gcomhlíonadh ag comhlachtaí poiblí an Stáit. Déanann an Oifig gach beart riachtanach chun a chinntiú go gcomhlíonann comhlachtaí poiblí a ndualgais faoin Acht féin, faoi na Rialacháin faoin Acht agus faoi scéimeanna teanga, sa chás gur ann dóibh.

Fiosraíonn an Oifig gearáin ón bpobal i gcásanna ina gcreidtear go bhfuil teipthe ar chomhlachtaí poiblí a ndualgais a chomhlíonadh faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla. Fiosraíonn an Oifig freisin aon ghearán bailí ina líomhnaítear nach bhfuil foráil d'aon achtachán eile a bhaineann le stádas nó le húsáid na Gaeilge á comhlíonadh.

Cuireann an Oifig comhairle ar fáil don phobal maidir lena gcearta teanga agus comhairle ar chomhlachtaí poiblí maidir lena ndualgais teanga faoin Acht. Tá sé mar phríomhchuspóir ag an Acht a chinntiú go soláthraíonn an Státseirbhís agus an tSeirbhís Phoiblí seirbhísí Gaeilge ar bhonn níos líonmhaire agus ar chaighdeán níos airde in imeacht thréimhse ama.

Shínigh an tUachtarán Acht na dTeangacha Oifigiúla ina dhlí ar an 14 Iúil 2003 agus trí bliana ina dhiaidh sin, ar an 14 Iúil 2006, tháinig gach foráil den Acht nach raibh

tagtha i bhfeidhm le hOrdú Aire roimhe sin i bhfeidhm go hoifigiúil. Chiallaigh sin go raibh bunús reachtúil ón dáta sin ar aghaidh le gach foráil de chuid an Achta.

Shínigh an tAire Gnóthaí Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta na Rialacháin um Acht na dTeangacha Oifigiúla, 2003 (Alt 9) 2008 (I.R. Uimh. 391 de 2008) ar an 1 Deireadh Fómhair 2008. Faoi na Rialacháin, tá dualgas ar chomhlachtaí poiblí a chinntiú go bhfuil a gcuid stáiseanóireachta, a gcuid comharthaíochta agus a gcuid fógairtí taifeadta béil á soláthar i nGaeilge amháin, nó i nGaeilge agus i mBéarla, de réir critéir ar leith atá daingnithe sna Rialacháin. Ní raibh aon Rialachán déanta faoi dheireadh na bliana 2013 maidir le fógráin ná maidir le fógairtí beo béil.

Rinneadh leasú ar Acht na dTeangacha Oifigiúla in Alt 62 den Acht um an Dlí Sibhialta (Forálacha Ilghnéitheacha), 2011. Ciallaíonn an leasú gur féidir aon Acht den Oireachtas a fhoilsiú ar an idirlíon in aon teanga oifigiúil amháin sula ndéanfar é a chló agus a fhoilsiú go comhuaineach sa dá theanga oifigiúla.

Rinneadh leasú eile in alt 48 den Acht Comhshaoil (Forálacha Ilghnéitheacha), 2011 ar fhoráil d'Ionstraim Reachtúil Uimh. 872 de 2004 – an tOrdú Logainmneacha (Ceantair Ghaeltachta), 2004 – fad is a bhaineann sé leis an logainm, ‘An Daingean’. Daingnítear sa leasú sin gurb iad ‘Daingean Uí Chúis’ i nGaeilge agus ‘Dingle’ i mBéarla na hainmneacha oifigiúla anois san áit a raibh ‘An Daingean’ roimhe sin.

Fógraíodh athbhreithniú foirmiúil ar Acht na dTeangacha Oifigiúla mar ghné amháin de chlár oibre an Rialtais nua a tháinig i gcumhacht in 2011. I mí Iúil 2011, d'fhoilsigh m'Oifig tráchttaireacht mar thuairisc speisialta faoi alt 29 d'Acht na dTeangacha Oifigiúla, ar fheidhm phraiticiúil agus ar oibriú fhorálacha an Achta. Ar an 31 Eanáir 2012, tháinig deireadh le tréimhse comhairliúcháin phoiblí a d'eagraigh an Roinn Ealaíon, Oidhreacht agus Gaeltachta maidir leis an athbhreithniú. Faoi dheireadh 2013 ní raibh aon eolas ná anailís faoi mhianta an phobail mar a léiríodh iad sa phróiseas comhairliúcháin phoiblí sin foilsithe ag an Roinn.

Fógraíodh i mí na Samhna 2012 go rachfaí chun cinn le cinneadh an Rialtais (Samhain 2011) Oifig an Choimisinéara Teanga a chónascadh le hOifig an Ombudsman faoi *Phlean Athchóirithe an Rialtais don tSeirbhís Phoiblí*. Fógraíodh go leanfaí de cheapachán reachtúil a dhéanamh ar Choimisinéir Teanga a bheadh lonnaithe sa Ghaeltacht agus a bheadh ag feidhmiú chumhachtaí reatha an Choimisinéara Teanga go neamhspleách faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla, 2003.

Pictiúr 1: An Comhchoiste Oireachtais um Fhormhaoirsiú ar an tSeirbhís Phoiblí agus Achainíocha.

CEANNLÍNTE LE 10 mBLIANA ANUAS: 2004 – 2014

- Gearáin ... 6,126 go dtí an 31 Nollaig 2013 (28% ón nGaeltacht)
- Bhain 23% de na gearáin le Ranna agus Oifigí Rialtais, 32% le húdaráis áitiúla, an chuid eile le réimse leathan eagraíochtaí stáit
- 1,862 iarratas ar chomhairle i dtaca le dualgais teanga ó eagraíochtaí stáit
- 96 imscrúdú foirmiúil seolta
- 213 léirmheas/iniúchadh déanta ar scéimeanna teanga
- 9 gcinn de thuarascálacha bliantúla agus ráitis iniúchta airgeadais foilsithe
- 6 thuarascáil speisialta curtha i láthair Thithe an Oireachtais
- Suíomh gréasáin forbartha mar ionad ilfhreastail i dtaca le gach a mbaineann le cearta agus dualgais teanga
- Cairt Cearta Teanga foilsithe
- Treoirleabhair ar Acht na dTeangacha Oifigiúla foilsithe
- Moltaí faoi leasuithe ar Acht na dTeangacha Oifigiúla foilsithe
- Feachtais fógraíochta teilifíse ar chearta teanga eagraithe agus craolta
- Acmhainn oideachais ar Chearta Teanga don chúrsa san Oideachas Saoránach, Sóisialta agus Polaitiúil (OSSP) sa Teastas Sóisearach forbartha agus scaipthe ar scoileanna
- Ócáid cearta teanga i gcuimhne ar Mhaolra Seoighe agus dúnmharuithe Mhám Trasna eagraithe i nGaillimh
- Páirtíocht in iliomad ócáidí i dtaca le forbairt feasachta ar chearta agus dualgais teanga
- Léachtaí ar chearta teanga tugtha i mbeagnach gach institiúid oideachais tríú leibhéal in Éirinn
- Cúnamh tugtha go rialta le taighde náisiúnta agus idirnáisiúnta ar chearta agus ar dhualgais teanga
- Comhairle agus traenáil curtha ar fáil tríd an OSCE do bhunú oifig coimisinéara teanga sa Chosaiv i gcomhar le Rialtas na Cosaive
- Comhdháil idirnáisiúnta ar chearta teanga eagraithe i mBaile Átha Cliath
- Réamhghníomhach i dtaca le Cumann Idirnáisiúnta do Choimisinéirí Teanga an domhain a bhunú.

SEIRBHÍSÍ EOLAIS & CUMARSÁIDE

Le linn na bliana 2013, lean Oifig an Choimisinéara Teanga le heolas a scaipeadh ar an bpobal agus ar chomhlachtaí poiblí faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla agus faoi obair na hOifige féin.

Comhairle do Chomhlachtaí Poiblí

Ceann d'fheidhmeanna na hOifige seo is ea comhairle nó cúnamh a sholáthar do chomhlachtaí poiblí a thagann faoi scáth na reachtaíochta maidir lena ndualgais faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla.

Le linn na bliana 2012, rinne oifigigh ó chomhlachtaí poiblí teagmháil le hOifig an Choimisinéara Teanga ar 126 ócáid éagsúil le ceisteanna sonracha nó le comhairle a fháil maidir le dualgais teanga faoin Acht. Bhain thart ar 57% de na fiosrúcháin sin leis na dualgais atá ar chomhlachtaí poiblí maidir le húsáid na Gaeilge agus an Bhéarla ar chomharthaíocht, i stáiseanóireacht agus i bhfógairtí taifeadta béil, 12% le ceisteanna maidir le scéimeanna teanga, 6% le ceisteanna maidir le foilsiú doiciméad go dátheangach de réir Alt 10 den Acht, agus 25% le ceisteanna eile i dtaca le hAcht na dTeangacha Oifigiúla.

Ar ndóigh, dá mhéad comhairle agus eolas soiléir, cruinn a chuirtear ar fáil do chomhlachtaí poiblí faoina ndualgais faoin Acht, is ea is fearr is féidir a chinntiú go gcloítear le forálacha na reachtaíochta.

Suíomh Gréasáin

Feidhmíonn an suíomh gréasáin <http://www.coimisineir.ie> mar fhoinse eolais faoi gach a mbaineann le hOifig an Choimisinéara Teanga agus le hAcht na dTeangacha Oifigiúla. Tá Treoirleabhar d'Acht na dTeangacha Oifigiúla le fáil ar an suíomh gréasáin chun cúnamh a thabhairt don phobal maidir lena gcearta teanga agus go háirithe chun comhairle a chur ar chomhlachtaí poiblí maidir lena ndualgais faoin Acht, agus tá cóip ar an suíomh gréasáin de gach scéim teanga atá aontaithe go dtí seo.

Tá leagan leictreonach den acmhainn oideachais, Cearta Teanga / Language Rights, le fáil ar líne ag www.coimisineir.ie/scoileanna. Más mian le duine comhairle a lorg nó gearán a dhéanamh, is féidir foirm ghearáin ar líne a chomhlánú agus a sheoladh go leictreonach chuig an Oifig.

I gcomhréir le clár oibre r-sheirbhísí an rialtais, tá fáil ar an suíomh gréasáin trí www.gov.ie and tá nasc ar fáil anois faoin rogha ‘seirbhísí ar líne/gearáin’. Baineann leibhéal inrochtaineachta AA ar a laghad le gach leathanach den suíomh.

Na Meáin Chumarsáide

Le linn na bliana 2013, lean an Coimisinéir Teanga d’agallaimh a dhéanamh leis na meáin chumarsáide le léargas a thabhairt ar obair na hOifige, ar fheidhmiú an Achta agus ar cheisteanna gaolmhara. Glactar buíochas leis na hiriseoirí ar fad a chuir an oiread sin suime in obair na hOifige le linn na bliana agus a chabhraigh le cur chun cinn na hoibre sin trína gcuid tuairisceoireachta i mBéarla agus i nGaeilge.

Duaiseanna an Choimisinéara Teanga

Bronntar duais bhliantúil don aiste taighde is fearr sa scrúdú sochtheangeolaíochta don chéim BA in Ollscoil na hÉireann, Gaillimh faoi stiúir an Dr John Walsh. In 2013, tháinig beirt chomhbhuaiteoirí sa chéad áit agus socraíodh go mbronnfaí dhá dhuais €250 orthu araon. Ar Chliona Ní Chatháin agus Sarah Mulvey a bronnadh Duaiseanna an Choimisinéara Teanga, 2013.

Pictiúr 2: Cliona Ní Chatháin, comhbhuaiteoir Dhuais an Choimisinéara Teanga, 2013 don chéim BA in Ollscoil na hÉireann, Gaillimh le feiceáil anseo ag an searmanas bronnta.

Pictiúr 3: Sarah Mulvey, comhbhuaiteoir Dhuais an Choimisinéara Teanga, 2013 don chéim BA in Ollscoil na hÉireann, Gaillimh, le feiceáil anseo ag an searmanas bronnta.

COMHDHÁIL IDIRNÁISIÚNTA AR CHEARTA TEANGA

D'eagraigh Oifig an Choimisinéara Teanga, i gcomhar le Fiontar DCU agus Uned Ymchwil Iaith, Polisi a Chynllunio, Ollscoil Caerdydd, an Bhreatain Bheag, Comhdháil Idirnáisiúnta ar Chearta Teanga i mBaile Átha Cliath ar an 23 agus an 24 Bealtaine 2013, deich mbliana ó achtaíodh Acht na dTeangacha Oifigiúla (2003) in Éirinn agus tráth a raibh an reachtaíocht sin faoi athbhreithniú ag an Rialtas.

D'fhreastail coimisinéirí teanga ón Eoraip, ó Mheiriceá Thuaidh agus ón Afraic ar an gcomhdháil agus chuir Uachtarán na hÉireann, Micheál D. Ó hUiginn, fáilte roimh na coimisinéirí teanga idirnáisiúnta in Áras an Uachtaráin ar an gcéad lá den chomhdháil.

Ba iad príomhchuspóirí na comhdhála ná deis a chur ar fáil don lucht freastail an dea-chleachtas a roinnt, eolas a mhalartú, agus plé a dhéanamh ar na ceachtanna a bhí foghlamtha i réimse na dteangacha. Thug an chomhdháil deis do thoscáirí na hÉireann staid na Gaeilge sa Ghaeltacht agus ar fud na tíre a mheas i gcomhthéacs idirnáisiúnta. Anuas air sin, bhí sé de sprioc ag lucht eagraithe na comhdhála coimisinéirí teanga as gach cearn den domhan a thabhairt le chéile chun plé a dhéanamh ar bhunú cumann idirnáisiúnta coimisinéirí teanga.

Tá fáil ar na láithreoireachtaí a tugadh ag an gcomhdháil ar shuíomh gréasáin na hOifige ag www.coimisineir.ie/meain agus tá eolas breise faoin gcomhdháil le fáil ar <http://anghaeltacht.net/CICT>

Pictiúr 4: Áras an Uachtaráin / Comhdháil.

CUMANN IDIRNÁISIÚNTA na gCOIMISINÉIRÍ TEANGA

Bunaíodh Cumann Idirnáisiúnta na gCoimisinéirí Teanga nuair a tháinig Coimisinéirí Teanga ó Ceanada, an Chatalóin, an Afraic Theas, an Bhreatain Bheag, New Brunswick, Éire, Ontario, an Chosaiv, agus Nunavut le chéile ar an 24 Bealtaine 2013 ag Comhdháil Idirnáisiúnta ar Chearta Teanga i mBaile Átha Cliath.

Toghadh Graham Fraser, Coimisinéir na dTeangacha Oifigiúla i gCeanada, mar chéad Chathaoirleach ar an gCumann agus Seán Ó Cuirreáin mar chéad Rúnaí.

Is é **misean** CHUMANN IDIRNÁISIÚNTA NA gCOIMISINÉIRÍ TEANGA an comhionannas agus an éagsúlacht i gcúrsaí teanga ar fud an domhain a chur chun cinn agus tacaíocht a thabhairt do choimisinéirí teanga caighdeáin phroifisiúnta den scoth a bhaint amach:

- trí thaithí a chomhroinnt agus eolas ar an gcleachtas is fearr a mhalartú;
- trí chomhairle agus cúnamh a thabhairt agus oifigí coimisinéirí teanga á mbunú;
- trí mhalartú acmhainní, taighde agus eolais ar oiliúint agus forbairt ghairmiúil a éascú;
- trí chomhoibriú le heagrais chomhchosúla ar mór acu cearta agus éagsúlacht teanga a chosaint agus a chur chun cinn.

Cuirfidh an Cumann prionsabal an neamhspleáchais maidir le coimisinéirí teanga chun cinn; tabharfaidh sé tacaíocht dá bhaill trí chomhairle agus cúnamh den scoth a thabhairt de réir mar is cuí. Anuas air sin, beidh an Cumann sásta tacaíocht a thabhairt do réigiúin ar mian leo coimisinéirí teanga a bhunú nó a gcearta teanga a chur chun tosaigh.

Beidh an chéad chruinniú bliantúil den Chumann ar siúl in Barcelona na Spáinne i mí an Mhárta 2014 ach is go leictreonach, le físchomhdhálacha ar líne, is mó a bhuaileann na coimisinéirí le chéile le gnóthaí an Chumainn a chur chun cinn.

FAIREACHÁN

Faoi réir fhorálacha na reachtaíochta, tá sé de dhualgas ar an gCoimisinéir Teanga faireachán a dhéanamh ar an mbealach a gcomhlíonann comhlachtaí poiblí na dualgais reachtúla atá sonraithe in Acht na dTeangacha Oifigiúla. Is é an príomhchuspóir atá leis an obair faireacháin seo ná a chinntiú, a oiread agus is féidir, go gcloíonn comhlachtaí poiblí leis na dualgais atá leagtha orthu maidir le húsáid na dteangacha oifigiúla.

Ullmhaíodh plean iniúchta don bhliain inar cuireadh san áireamh trí mhór-réimse faireacháin agus a chuir san áireamh an teorainn a bhain leis an acmhainn faireacháin atá ar fáil don Oifig. Is ar na réimsí oibre seo a leanas a dhírigh obair faireacháin na bliana:

- Faireachán ar chur i bhfeidhm scéimeanna teanga
- Iniúchadh ar úsáid na dteangacha oifigiúla ar chomharthaíocht ag Ranna Rialtais
- Faireachán ar chur i bhfeidhm moltaí imscrúdaithe

Faireachán ar scéimeanna teanga

Tá córas na scéimeanna teanga ina chuid lárnach den Acht ó tharla gurb é seo an phríomh-mheicníocht atá ar fáil chun dualgas reachtúil a leagan ar chomhlachtaí poiblí breis seirbhísí a sholáthar trí Ghaeilge. Is é an tAire Ealaíon, Oidhreacht agus Gaeltachta a aontaíonn scéimeanna teanga le comhlachtaí poiblí agus níl aon bhaint ag Oifig an Choimisinéara Teanga leis an bpróiseas sin. Is cúram don Oifig, áfach, faireachán a dhéanamh ar an mbealach a gcuireann comhlachtaí poiblí na scéimeanna teanga i bhfeidhm.

Is gnách leis an Oifig seo scrúdú a dhéanamh ar an dul chun cinn atá á dhéanamh ag comhlachtaí poiblí i gcur i bhfeidhm na scéime teanga tar éis chéadbhliain feidhme na scéime. Tá sé mar chuspóir leis an méid seo a chinntiú go bhfuil córais, struchtúir agus socruithe cuí á gcur in áit a chinnteoidh go n-éireoidh leis an gcomhlacht poiblí na gealltanais reachtúla a chur i ngníomh laistigh de thréimhse feidhmiúcháin na scéime. Dírítear san iniúchadh tríú bliain ar fhianaise a bheith ar fáil a léiríonn ar éirigh leis an gcomhlacht poiblí forálacha na scéime teanga a chur i bhfeidhm go cuí.

Le linn na bliana 2013, rinne an Oifig monatóireacht ar chur i bhfeidhm 15 scéim teanga. Is mar seo a leanas a comhlíonadh na hiniúchtaí sin:

Cineál scéime	Tréimhse scéim i bhfeidhm	Líon iniúchtaí
An chéad scéim teanga	Bliain amháin	2
	Trí bliana	9
An dara scéim teanga	Bliain amháin	1
	Trí bliana	3

Léirigh an faireachán a rinneadh ar scéimeanna teanga nach n-éiríonn le formhór na gcomhlachtaí poiblí an méid a bhíonn geallta acu go reachtúil ina scéim teanga a chur i bhfeidhm go cuí laistigh den sprioc ama aontaithe. Is gnách go n-éiríonn leis an Oifig seo teacht ar shocrú leis na comhlachtaí poiblí a chinntíonn go mbaintear amach, in am trátha, an méid a bhíonn geallta go reachtúil. Faoi réir fhorálacha na reachtaíochta, níl sé de chumhacht ná d'údarás ag an Oifig seo aon leasú a dhéanamh ar an méid a bhíonn daingnithe ag an Aire i scéim teanga le comhlacht poiblí. Sa chás nach féidir leis an Oifig seo teacht ar réiteach sásúil le comhlacht poiblí, ní bhíonn de rogha aici ach imscrúdú oifigiúil a thionscnamh ar an ábhar.

Tugadh faoi deara gurbh é an easpa foirne le Gaeilge agus easpa acmhainní airgeadais na deacrachtaí is mó a bhí ag comhlachtaí poiblí le linn na bliana 2013 chomh fada agus a bhain sé le feidhmiú na ngealltanais a bhí tugtha ina scéimeanna teanga. Is minic a chiallaigh sé seo gur bhain moill le comhlíonadh gealltanais áirithe a raibh mar chuspóir acu cur le raon agus caighdeán na seirbhísí a bhí le cur ar fáil trí Ghaeilge.

Ainm an Chomhlachta Phoiblí
An Roinn Ealaíon, Oidhreachta & Gaeltachta
Institiúid Teicneolaíochta Bhaile Átha Cliath
Údaráis Áitiúla Cheatharlach
Bord Scannán na hÉireann
An Binse Comhionannais
Údaráis Áitiúla Chontae an Chabháin
Údaráis Áitiúla Laoise
An Roinn Sláinte
Coiste Gairmoideachais Chontae an Chláir
An Foras Áiseanna Saothair (FÁS)
Ollscoil Luimnigh
An Roinn Cosanta
Coláiste na Tríonóide, Baile Átha Cliath
Roinn an Taoisigh
Léimneasanna a rinneadh agus tuairiscí a eisíodh, 2013 An Roinn Comhairle, Pobail & Máltais Aitiúla

Iniúchadh ar chomharthaíocht

I mí Dheireadh Fómhair 2008, d'fhoilsigh an tAire Pobail, Tuaithe agus Gaeltachta rialacháin faoi fho-alt 9(1) d'Acht na dTeangacha Oifigiúla, 2003. Bhain na rialacháin sin le húsáid na dteangacha oifigiúla ar stáiseanóireacht, comharthaíocht agus fógraí taifeadta béil. Le linn na bliana reatha, thug an Oifig seo iniúchadh chun críche inar scrúdaíodh an bealach a raibh ranna rialtais ag cloí leis an gcuid sin de na rialacháin a bhaineann le comharthaíocht.

Go hachomair, chomh fada agus a bhaineann sé le comharthaíocht, tá dualgas ar gach comhlacht poiblí a chinntiú go bhfuil gach comhartha nua a cuireadh in airde ón 1 Márta 2009 i nGaeilge nó i nGaeilge agus i mBéarla. Bhí go dtí an 1 Márta 2013 ag comhlachtaí poiblí leasú a dhéanamh ar aon chomharthaí a bhí i mBéarla amháin agus in airde roimh thosach feidhme na rialachán. Go praiticiúil, ciallaíonn sé seo gur chóir go mbeadh gach comhartha a thagann faoi scáth na reachtaíochta i nGaeilge nó dátheangach cé is moite díobh siúd lena mbaineann díolúine.

I mí an Aibreáin 2013, thug an Oifig seo fógra do gach roinn rialtais go mbeifí ag tabhairt faoi iniúchadh ar chomharthaíocht na roinne cuí san fhómhar. Tugadh faoin iniúchadh in dhá chéim: bhain an chéad chéim le heolas a bhailiú ó na ranna rialtais maidir leis na socruithe a bhí in áit acu chun a chinntiú go raibh comharthaí ag teacht le riachtanais na rialachán; bhain an dara céim le cuairt ar roinnt láithreacha oibre chun scrúdú a dhéanamh ar na comharthaí a bhí in úsáid.

Mar chuid de scóip na hoibre, socraíodh go scrúdófaí dhá láthair oibre i gcás ranna rialtais nach raibh aon oifigí seirbhíse poiblí acu. Ó tharla oifigí seirbhíse poiblí a bheith ag an Roinn Coimirce Sóisialaí agus ag an Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara, socraíodh go scrúdófaí ceithre láthair oibre réigiúnacha agus dhá phríomhoifig dá gcuid. Tugadh grád sásúil, gan a bheith iomlán sásúil nó míshásúil, do na ranna rialtais bunaithe ar líon na gcomharthaí géilliúla agus neamhghéilliúla a bhí in úsáid.

Léirigh torthaí an iniúchta go raibh formhór na ranna rialtais ag cloí go sásúil le riachtanais na rialachán. Fuair dhá roinn rialtais, nó 12.5% den sampla, grád míshásúil agus roinn rialtais amháin, nó 6% den sampla, grád gan a bheith iomlán sásúil. Chiallaigh sé sin go raibh beagnach 20% de na ranna rialtais nár éirigh leo grád sásúil a bhaint amach, in ainneoin fógra a bheith faighte roimh ré acu maidir leis an iniúchadh féin.

Ba cheart a thabhairt san áireamh nach iniúchadh gan choinne a bhí anseo agus gur admhaigh cuid mhaith ranna gur ghníomhaigh siad chun géilliúlacht a chinntiú nuair a tugadh fógra faoin iniúchadh dóibh.

Tá iarrtha ar na ranna rialtais sin a fuair grád míshásúil plean a chur faoi bhráid na hOifige seo ina sonrú na céimeanna atá i gceist ag an roinn a thógáil chun géilliúlacht do na Rialacháin a chinntiú. Scrúdófar cur i bhfeidhm an phlean sin le linn na bliana seo chugainn.

Pictiúr 5: Samplaí de chomharthaí géilliúla.

Pictiúr 6: Samplaí de chomharthaí neamhghéilliúla.

Ainm na Roinne

Ainm na Roinne	Department Name	Grád / Grade	Ionaid scrúdaithe / Sites examined
An Roinn Airgeadais	Department of Finance	Sásúil / Satisfactory	2
An Roinn Coimirce Sóisialaí	Department of Social Protection	Sásúil / Satisfactory	6
An Roinn Comhshaoil, Pobail & Rialtais Áitiúil	Department of the Environment, Community & Local Government	Sásúil / Satisfactory	2
An Roinn Cosanta	Department of Defence	Sásúil / Satisfactory	2
An Roinn Cumarsáide, Fuinnimh & Acmhainní Nádurtha	Department of Communications, Energy & Natural Resources	Sásúil / Satisfactory	2
An Roinn Dlí agus Cirt agus Comhionannais	Department of Justice and Equality	Sásúil / Satisfactory	2
An Roinn Ealaíon, Oidhreacht & Gaeltachta	Department of Arts, Heritage & the Gaeltacht	Sásúil / Satisfactory	3
An Roinn Leanaí agus Gnóthaí Óige	Department of Children and Youth Affairs	Sásúil / Satisfactory	1
An Roinn Oideachais & Scileanna	Department of Education & Skills	Sásúil / Satisfactory	2
An Roinn Post, Fiontar agus Nuálaíochta	Department of Jobs, Enterprise & Innovation	Sásúil / Satisfactory	2
An Roinn Sláinte	Department of Health	Sásúil / Satisfactory	1
Roinn an Taoisigh	Department of the Taoiseach	Sásúil / Satisfactory	1
An Roinn Caiteachais Phoiblí agus Athchóirithe	Department of Public Expenditure and Reform	Sásúil / Satisfactory	2
An Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara	Department of Agriculture, Food and the Marine	Míshásúil / Unsatisfactory	6

An Roinn Gnóthaí Eachtracha agus Trádála	<i>Department of Foreign Affairs and Trade</i>	Míshásúil / <i>Unsatisfactory</i>	2
An Roinn Iompair, Turasóireachta agus Spóirt	<i>Department of Transport, Tourism and Sport</i>	Gan a bheith iomlán sásúil <i>Not completely satisfactory</i>	2

Faireachán ar chur i bhfeidhm moltaí imscrúdaithe

Faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla, tá sé de chúram ar an gCoimisinéir Teanga tuarascáil a chur faoi bhráid gach Tí den Oireachtas má fheictear dó nach bhfuil comhlacht poiblí ag cur moltaí a rinne sé i dtuarascáil imscrúdaithe i ngníomh, i ndiaidh do thréimhse réasúnach ama a bheith caite. Is í seo an chéim dheireanach atá ar fáil don Choimisinéir Teanga faoin Acht nuair nach gcloíonn comhlacht poiblí leis na moltaí a bhíonn déanta i dtuarascáil imscrúdaithe.

Go dtí seo, tá sé thuarascáil speisialta curtha faoi bhráid Thithe an Oireachtais ag an gCoimisinéir Teanga.

Bliain

Bliain <i>Year</i>	Ainm an Chomhlachta Phoiblí <i>Name of Public Body</i>	Ábhar na Tuarascála <i>Report matter</i>
2011	Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte <i>Health Service Executive</i>	Gealltanais áirithe den scéim teanga gan a bheith curtha i ngníomh agus comharthaíocht a bhain le fliú na muc gan a bheith ag cloí leis na rialacháin atá déanta faoi fho-alt 9(1) den Acht. <i>Non-implementation of certain commitments contained in its language scheme agus signage relating to the swine flu that were not in accordance with the regulations made under subsection 9(1) of the Act.</i>
2011	Ard-Mhúsaem na hÉireann <i>National Museum of Ireland</i>	Gan líon leordhóthanach foirne le hinniúlacht sa Ghaeilge a bheith ag an gcomhlacht poiblí chun cur ar a chumas seirbhís a sholáthar sa dá theanga oifigiúla. <i>Public body not having sufficient staff with competency in Irish to enable it to provide services in both official languages.</i>
2012	An Roinn Coimirce Sóisialaí <i>Department of Social Protection</i>	Córas a úsáideadh do bhronnadh marcanna bónais as inniúlacht Gaeilge i gcomórtais ardaithe céime sa Státseirbhís. <i>Procedures adopted for the awarding of bonus marks for competency in Irish in promotion competitions in the Civil Service.</i>
2013	Oifig na nOibreacha Poiblí <i>Office of Public Works</i>	Úsáid ainm an chomhlachta poiblí ar stáiseanóireacht agus comharthaíocht. <i>Use of the public body's name on stationery and signage.</i>
2013	Údaráis Áitiúla na hIarmhí <i>Westmeath Local Authorities</i>	Gealltanais áirithe den scéim teanga gan a bheith curtha i ngníomh. <i>Non-implementation of certain commitments contained in its language scheme.</i>
2013	Iarnród Éireann	Comharthaí leictreonacha i mBéarla amháin. <i>Electronic signage in English only.</i>

SCÉIMEANNA TEANGA

Scéimeanna daingnithe

Dhaingnigh an tAire Ealaíon, Oidhreacht agus Gaeltachta ceithre chéadscéim teanga agus 11 dara scéim teanga le linn na bliana 2013. Chomh maith leis seo, dhaingnigh an tAire an tríú scéim teanga le comhlacht poiblí amháin. San iomlán, dhaingnigh an tAire 16 scéim teanga le comhlachtaí poiblí in 2013.

Le linn na bliana reatha, scoireadh 12 chomhlacht phoiblí a raibh scéim teanga daingnithe ag an Aire leo.

Bhí 98 scéim teanga, a chuimsigh móriomlán 184 comhlacht poiblí, daingnithe faoi dheireadh 2013.

Scéimeanna in éag

Bhí 72 de na 98 scéim teanga thuasluaite imithe in éag faoi dheireadh na bliana 2013. In éagmais an dara scéim teanga nó an tríú scéim teanga a bheith aontaithe ag na comhlachtaí poiblí seo, ní raibh aon dualgas orthu treisiú ar na seirbhísí a chuirtear ar fáil don phobal trí Ghaeilge.

Dréachtscéimeanna

Ag deireadh na bliana, bhí 47 céad-dréachtscéim fós le daingniú ag an Aire Ealaíon, Oidhreacht agus Gaeltachta. Ina theannta seo, bhí iarrtha ag an Aire ar 60 comhlacht poiblí an dara dréachtscéim a ullmhú agus ar 11 chomhlacht poiblí an tríú dréachtscéim a ullmhú. Fágann sé seo go raibh iarrtha ar 118 comhlacht poiblí scéim teanga a ullmhú faoi dheireadh na bliana.

Bliain inar daingníodh an chéad Scéim Teanga • *Year in which first Language Scheme was confirmed*

Bliain <i>Year</i>	Scéimeanna <i>Schemes</i>	Comhlachtaí Poiblí san Áireamh <i>Public Bodies Included</i>
2004	1	1
2005	22	35
2006	18	36
2007	29	55
2008	15	28
2009	15	26
2010	5	10
2011	0	0
2012	3	3
2013	4	4
	112	198
Scéimeanna dímholta <i>Schemes superseded</i>	2	2
Scéimeanna as feidhm <i>Lapsed schemes</i>	12	12
Iomlán • <i>Total</i>	98	184

An chéad dréachtscéim fós le daingniú • *First draft scheme not yet confirmed*

Bliain <i>Year</i>	Dréachtscéimeanna <i>Draft Schemes</i>	Comhlachtaí Poiblí san Áireamh <i>Public Bodies Included</i>
2005	16	25
2006	71	129
2007	42	79
2008	30	54
2009	31	43
2010	26	34
2011	28	36
2012	39	49

2013	47	54
------	----	----

An dara dréachtscéim fós le daingniú • *Second draft scheme not yet confirmed*

Bliain Year	Dréachtscéimeanna Draft Schemes	Comhlachtaí Poiblí san Áireamh Public Bodies Included
2007	20	33
2008	22	35
2009	48	84
2010	54	104
2011	72	139
2012	73	149
2013	60	136

An tríú dréachtscéim fós le daingniú • *Third draft scheme not yet confirmed*

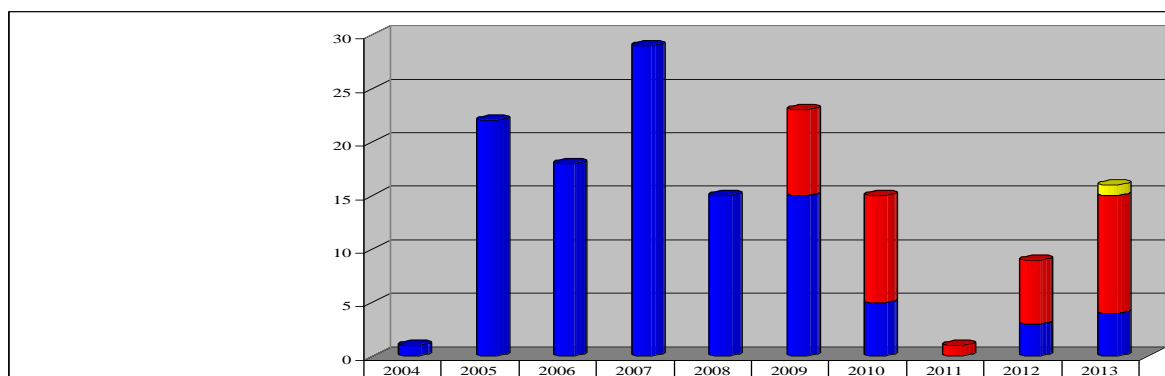
Bliain Year	Dréachtscéimeanna Draft Schemes	Comhlachtaí Poiblí san Áireamh Public Bodies Included
2011	1	1
2012	7	8
2013	11	19

Léirmheasanna / Iniúchtaí Críochnaithe • *Reviews / Audits Completed*

Bliain Year	Scéimeanna Schemes	Comhlachtaí Poiblí san Áireamh Public Bodies Included
2006	09 9	16 16
2007	25 25	43 43
2008	42 42	74 74
2009	39 39	73 73
2010	33 33	50 50
2011	29 2	62
2012	21	34
2013	15	22

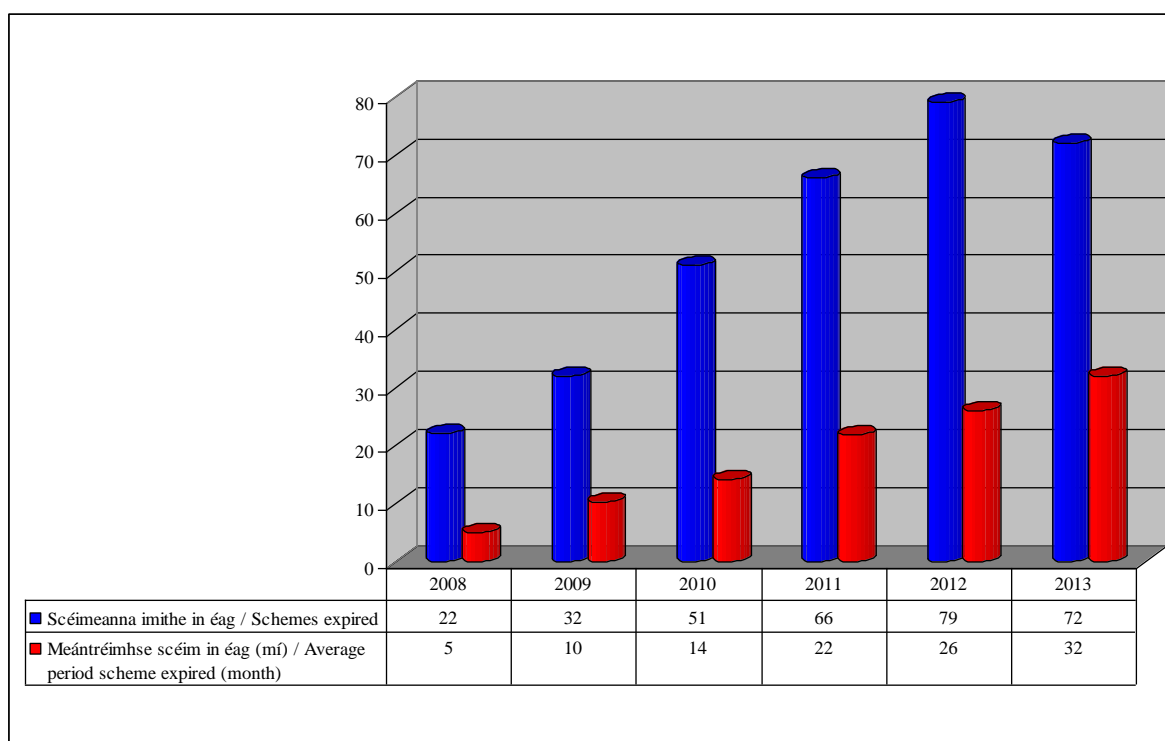
2011	29	62
2012	21	34
2013	15	22
lomlán / Total	213	374

Scéimeanna Daingnithe ag an Aire • Schemes Confirmed by the Minister

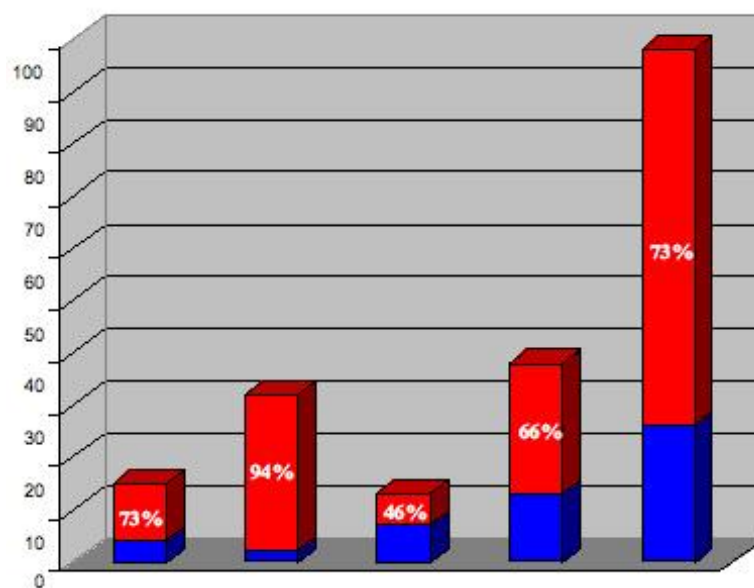

■	An Tríú Scéim Daingnithe <i>Third Scheme Confirmed</i>										1
■	An Dara Scéim Daingnithe <i>Second Scheme Confirmed</i>					8	10	1	6	11	
■	An Chéad Scéim Daingnithe <i>First Scheme Confirmed</i>	1	22	18	29	15	5	0	3	4	

Scéimeanna imithe in éag • Schemes expired

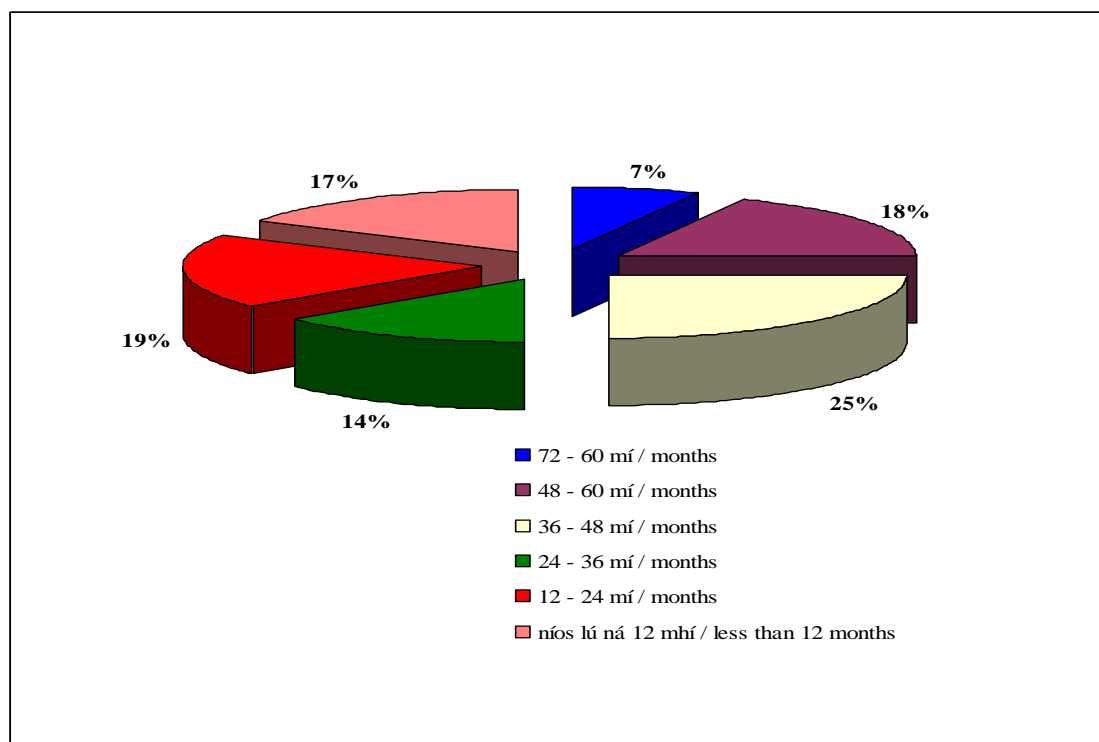

Scéimeanna in éag de réir cineál comhlachta phoiblí • Schemes expired by type of public body

		Ranna Rialtais Government Departments	Údaráis Áitiúla Local Authorities	Institiúidí 3ú Leibhéal 3rd Level Institutions	Comhlachtaí Eile Stáit Other Public Bodies	Iomlán Total
■	Scéimeanna in éag Schemes expired	11	30	6	25	72
■	Scéimeanna nach bhfuil in éag Schemes not expired	4	2	7	13	26

Tréimhse scéimeanna in éag • *Period schemes expired*

Scéimeanna daingnithe faoi dheireadh 2013 • Schemes confirmed by the end of 2013

Ainm an Chomhlachta Phoiblí	Name of Public Body	Tosach feidhme na scéime teanga is deireanaí Commencement date of most recent language scheme
Scéim 1	Scheme 1	
An Chomhairle Ealaíon	The Arts Council	01/07/05
Údaráis Áitiúla Chontae Phort Láirge	Waterford County Local Authorities	01/08/05
Údaráis Áitiúla Chontae na Gaillimhe	County Galway Local Authorities	23/08/05
Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte, Limistéar an Iarthair	Health Service Executive, Western Area	01/09/05
Ollscoil na hÉireann, Má Nuad	National University of Ireland, Maynooth	19/09/05
An Roinn Airgeadais	Department of Finance	01/02/06
Ollscoil Chathair Bhaile Átha Cliath	Dublin City University	03/04/06
An Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara	Department of Agriculture, Food and the Marine	01/06/06
An Roinn Dlí agus Cirt agus Comhionannais	Department of Justice and Equality	30/06/06
Comhairle Cathrach Bhaile Átha Cliath	Dublin City Council	13/07/06
Údaráis Áitiúla na Mí	Meath Local Authorities	01/09/06
Údaráis Áitiúla Fhine Gall	Fingal Local Authorities	01/10/06
An Roinn Cumarsáide, Fuinnimh & Acmhainní Nádurtha	Department of Communications, Energy & Natural Resources	02/10/06
An Roinn Gnóthaí Eachtracha agus Trádála	Department of Foreign Affairs and Trade	01/12/06
Banc Ceannais na hÉireann	Central Bank of Ireland	01/12/06
Coláiste na hOllscoile, Corcaigh	University College Cork	01/12/06
Údaráis Áitiúla Mhaigh Eo	Mayo Local Authorities	22/12/06
Comhairle Contae Liatroma	Leitrim County Council	01/01/07
An tÚdarás Clárúcháin Maoine	Property Registration Authority	02/04/07
An Foras Riaracháin	Institute of Public Administration	10/04/07
Coimisiún Forbartha an Iarthair	Western Development Commission	10/04/07

An Roinn Iompair, Turasóireachta agus Spóirt	<i>Department of Transport, Tourism and Sport</i>	30/04/07
Oifig na nOibreacha Poiblí	<i>Office of Public Works</i>	08/05/07
An Bord um Chúnamh Dlíthiúil	<i>Legal Aid Board</i>	28/05/07
An Roinn Coimirce Sóisialaí	<i>Department of Social Protection</i>	01/06/07
Údaráis Áitiúla Thiobraid Árann Thuaidh & Comhchoiste Leabharlann Chontae Thiobraid Árann	<i>North Tipperary Local Authorities & County Tipperary Joint Libraries Committee</i>	01/06/07
Comhairle Contae Dhún Laoghaire-Ráth an Dúin	<i>Dún Laoghaire-Rathdown County Council</i>	01/07/07
Údaráis Áitiúla an Chláir	<i>Clare Local Authorities</i>	20/08/07
Údaráis Áitiúla Chorcaí	<i>Cork Local Authorities</i>	01/10/07
Comhairle Cathrach Luimnigh	<i>Limerick City Council</i>	01/10/07
Údaráis Áitiúla Ros Comáin	<i>Roscommon Local Authorities</i>	01/10/07
Údaráis Áitiúla na hIarmhí	<i>Westmeath Local Authorities</i>	01/10/07
Comhairle Cathrach Chorcaí	<i>Cork City Council</i>	31/10/07
An Phríomh-Oifig Staidrimh	<i>Central Statistics Office</i>	05/11/07
Údaráis Áitiúla Lú	<i>Louth Local Authorities</i>	20/11/07
Teagasc	<i>Teagasc</i>	01/01/08
Comhairle Contae Luimnigh	<i>Limerick County Council</i>	01/02/08
An tÚdarás um Ard-Oideachas	<i>Higher Education Authority</i>	01/06/08
Údaráis Áitiúla Chontae Mhuineacháin	<i>Monaghan Local Authorities</i>	01/06/08
Comhairle Cathrach Phort Láirge	<i>Waterford City Council</i>	01/06/08
Leabharlann Chester Beatty	<i>Chester Beatty Library</i>	15/06/08
Údaráis Áitiúla an Longfoirt	<i>Longford Local Authorities</i>	01/07/08
An Bord um Fhaisnéis do Shaoránaigh	<i>Citizens Information Board</i>	07/07/08
Oifig an Stiúrthóra um Fhorfheidhmiú Corparáideach	<i>Office of the Director of Corporate Enforcement</i>	14/07/08
Údaráis Áitiúla Chontae Chill Dara	<i>Kildare Local Authorities</i>	08/09/08
Údaráis Áitiúla Cheatharlach	<i>Carlow Local Authorities</i>	01/10/08
Oifig an Ard-Reachtaire Cuntas & Ciste	<i>Office of the Comptroller & Auditor General</i>	19/01/09
An Binse Comhionannais	<i>The Equality Tribunal</i>	01/02/09
Bord Scannán na hÉireann	<i>Irish Film Board</i>	27/04/09

Údaráis Áitiúla Chill Mhantáin	<i>Wicklow Local Authorities</i>	25/05/09
An Oifig um Chlárú Cuideachtaí & Clárlann na gCara-Chumann	<i>Companies Registration Office & Registry of Friendly Societies</i>	26/05/09
An Garda Síochána	<i>An Garda Síochána</i>	28/05/09
Foras na Mara	<i>Marine Institute</i>	06/07/09
Údaráis Áitiúla Chontae an Chabháin	<i>Cavan Local Authorities</i>	20/07/09
Údaráis Áitiúla Laoise	<i>Laois Local Authorities</i>	01/12/09
An Roinn Sláinte	<i>Department of Health</i>	15/12/09
Údaráis Áitiúla Loch Garman	<i>Wexford Local Authorities</i>	11/01/10
Údaráis Áitiúla Shligigh	<i>Sligo Local Authorities</i>	28/07/10
Institiúid Teicneolaíochta Thrá Lí	<i>Institute of Technology, Tralee</i>	18/10/10
Institiúid Teicneolaíochta Dhún Dealgan	<i>Dundalk Institute of Technology</i>	18/10/10
An Roinn Post, Fiontar agus Nuálaíochta*	<i>Department of Jobs, Enterprise & Innovation</i>	25/10/10
An Roinn Ealaíon, Oidhreachta & Gaeltachta	<i>Department of Arts, Heritage & the Gaeltacht</i>	01/05/12
Institiúid Teicneolaíochta Bhaile Átha Cliath	<i>Dublin Institute of Technology</i>	22/05/12
Oifig Thithe an Oireachtais	<i>Office of the Houses of the Oireachtas</i>	31/07/12
Údarás Aerfort Bhaile Átha Cliath	<i>Dublin Airport Authority</i>	26/08/13
Údarás Craolacháin na hÉireann	<i>Broadcasting Authority of Ireland</i>	16/09/13
Institiúid Teicneolaíochta Bhaile Átha Luain	<i>Athlone Institute of Technology</i>	11/10/13
An Roinn Leanaí agus Gnóthaí Óige	<i>Department of Children and Youth Affairs</i>	14/10/13
Scéim 2	<i>Scheme 2</i>	
Oifig an Choimisiúin um Cheapacháin Seirbhíse Poiblí	<i>Office of the Commission for Public Service Appointments</i>	11/05/09
Roinn an Taoisigh	<i>Department of the Taoiseach</i>	21/12/09
Comhairle Cathrach na Gaillimhe	<i>Galway City Council</i>	23/12/09
Ollscoil Luimnigh	<i>University of Limerick</i>	29/12/09
Oifig an Stiúrthóra Ionchúiseamh Poiblí	<i>Office of the Director of Public Prosecutions</i>	20/04/10

Údaráis Áitiúla Dhún na nGall	<i>Donegal Local Authorities</i>	01/07/10
Oifig an Choimisinéara Cosanta Sonraí	<i>Office of the Data Protection Commissioner</i>	18/10/10
Oifig an Ard-Aighne; Oifig na nDréachtóirí Parlaiminte don Rialtas; Oifig an Phríomh-Aturnae Stáit	<i>Office of the Attorney General; Office of the Parliamentary Counsel to the Government; Chief State Solicitor's Office</i>	18/10/10
An Roinn Cosanta	<i>Department of Defence</i>	25/10/10
Údaráis Áitiúla Chiarraí	<i>Kerry Local Authorities</i>	26/10/10
Óglaigh na hÉireann	<i>The Defence Forces</i>	22/12/10
An Bord Pleanála	<i>An Bord Pleanála</i>	29/08/11
Institiúid Teicneolaíochta Leitir Ceanainn	<i>Letterkenny Institute of Technology</i>	20/06/12
Comhairle Contae Bhaile Átha Cliath Theas	<i>South Dublin County Council</i>	30/07/12
Coláiste Oideachais Eaglais na hÉireann	<i>Church of Ireland College of Education</i>	07/08/12
An Crannchur Náisiúnta	<i>The National Lottery</i>	20/08/12
Ollscoil na hÉireann, Gaillimh	<i>National University of Ireland, Galway</i>	23/10/12
Oifig an Ombudsman & Oifig an Choimisinéara Faisnéise	<i>Office of the Ombudsman & Office of the Information Commissioner</i>	27/11/12
Oifig an Uachtaráin	<i>Office of the President</i>	28/01/13
Institiúid Teicneolaíochta na Gaillimhe-Maigh Eo	<i>Galway-Mayo Institute of Technology</i>	22/04/13
An Roinn Oideachais & Scileanna	<i>Department of Education & Skills</i>	22/04/13
Oifig na gCoimisinéirí Ioncaim	<i>Office of the Revenue Commissioners</i>	04/06/13
An tSeirbhís um Cheapacháin Phoiblí	<i>Public Appointments Service</i>	22/07/13
Bord Soláthair an Leictreachais	<i>Electricity Supply Board</i>	26/08/13
Gailearaí Náisiúnta na hÉireann	<i>National Gallery of Ireland</i>	16/09/13
An Coimisiún Reifrinn	<i>The Referendum Commission</i>	11/10/13
Comhairlí Contae & Cathrach Chill Chainnigh	<i>Kilkenny County & City Councils</i>	08/11/13
Coláiste na Tríonóide, Baile Átha Cliath	<i>Trinity College Dublin</i>	18/11/13
An tSeirbhís Chúirteanna	<i>The Courts Service</i>	01/01/14
Scéim 3	<i>Scheme 3</i>	

An Roinn Comhshaoil, Pobail & Rialtais Áitiúil	<i>Department of the Environment, Community & Local Government</i>	18/09/13
---	--	----------

* Ar an 26 Lúnasa 2011, d'iarr an tAire Ealaíon, Oidhreachta agus Gaeltachta ar na comhlachtaí poiblí seo leasuithe a mholadh ar na scéimeanna teanga atá daingnithe i gcomhréir le halt 16 d'Acht na dTeangacha Oifigiúla, 2003.

* On 26 August 2011, the Minister for Arts, Heritage and the Gaeltacht asked these public bodies to propose amendments to the confirmed language schemes in accordance with section 16 of the Official Languages Act 2003.

Dréachtscéimeanna le daingniú • *Draft Schemes to be confirmed*

An Chéad Scéim • *First Scheme*

Ainm an Chomhlachta Phoiblí	<i>Name of Public Body</i>	Dáta an Fhógra <i>Date Notice Issued</i>	Tréimhse ó Dháta an Fhógra (míonna) <i>Period Elapsed from Date of Notice (months)</i>
Údaráis Áitiúla Thiobraid Árann Theas	<i>South Tipperary Local Authorities</i>	30/07/06	89
An Ceoláras Náisiúnta	<i>National Concert Hall</i>	21/09/06	87
Amharclann na Mainistreach (An Chuideachta Amharclann Náisiúnta Teoranta)	<i>Abbey Theatre (National Theatre Society Ltd.)</i>	21/09/06	87
An tÚdarás Comhionannais	<i>Equality Authority</i>	21/09/06	87
An Coimisiún um Scrúduithe Stáit	<i>State Examinations Commission</i>	21/09/06	87
Institiúid Teicneolaíochta Thamhlachta	<i>Institute of Technology, Tallaght</i>	21/09/06	87
Leabharlann Náisiúnta na hÉireann	<i>National Library of Ireland</i>	27/09/06	87
Ard-Mhúsaem na hÉireann	<i>National Museum of Ireland</i>	27/09/06	87
Suirbhéireacht Ordanáis Éireann	<i>Ordnance Survey Ireland</i>	27/09/06	87
An Chomhairle Oidhreachta	<i>Heritage Council</i>	27/09/06	87
Údaráis Áitiúla Uíbh Fhailí	<i>Offaly Local Authorities</i>	10/06/07	79
Feidhmeannacht na Seirbhíse Sláinte	<i>Health Service Executive</i>	10/06/07	79
An Post	<i>An Post</i>	10/02/09	59
Coláiste na hOllscoile, Baile Átha Cliath	<i>University College Dublin</i>	10/02/09	59
Institiúid Teicneolaíochta Chorcaí	<i>Institute of Technology, Cork</i>	10/02/09	59
Institiúid Teicneolaíochta Shligigh	<i>Institute of Technology, Sligo</i>	05/10/09	51
Institiúid Teicneolaíochta Phort Láirge	<i>Institute of Technology, Waterford</i>	05/10/09	51
Raidió Teilifís Éireann	<i>Raidió Teilifís Éireann</i>	05/10/09	51

An tÚdarás um Bóithre Náisiúnta	<i>National Roads Authority</i>	05/10/09	51
An Roinn Caiteachais Phoiblí agus Athchóirithe	<i>Department of Public Expenditure and Reform</i>	26/08/11	28
Grúpa Chóras Iompair Éireann	<i>CIE Group</i>	14/09/12	16
Údarás Aerfort Chorcaí	<i>Cork Airport Authority</i>	14/09/12	16
Údarás Aerfort na Sionainne	<i>Shannon Airport Authority</i>	14/09/12	16
An Bord Bia	<i>An Bord Bia</i>	14/09/12	16
Bord na Móna	<i>Bord na Móna</i>	14/09/12	16
Bord Gáis Éireann	<i>Bord Gáis Éireann</i>	14/09/12	16
Bord Iascaigh Mhara	<i>Bord Iascaigh Mhara</i>	14/09/12	16
Fiontraíocht Éireann	<i>Enterprise Ireland</i>	14/09/12	16
GFT Éireann	<i>IDA Ireland</i>	14/09/12	16
Coillte	<i>Coillte</i>	14/09/12	16
Fáilte Ireland – an tÚdarás Náisiúnta Forbartha Turasóireachta	<i>Fáilte Ireland – National Tourism Development Authority</i>	14/09/12	16
Bord Oideachais agus Oiliúna an Chabháin agus Mhuineacháin	<i>Cavan and Monaghan Education and Training Board</i>	22/08/13	4
Bord Oideachais agus Oiliúna an Longfoirt agus na hIarmhí	<i>Longford and Westmeath Education and Training Board</i>	22/08/13	4
Bord Oideachais agus Oiliúna Bhaile Átha Cliath agus Dhún Laoghaire	<i>Dublin and Dún Laoghaire Education and Training Board</i>	22/08/13	4
Bord Oideachais agus Oiliúna Chathair Bhaile Átha Cliath	<i>City of Dublin Education and Training Board</i>	22/08/13	4
Bord Oideachais agus Oiliúna Chiarraí	<i>Kerry Education and Training Board</i>	22/08/13	4
Bord Oideachais agus Oiliúna Chill Dara agus Chill Mhantáin	<i>Kildare and Wicklow Education and Training Board</i>	22/08/13	4
Bord Oideachais agus Oiliúna Chorcaí	<i>Cork Education and Training Board</i>	22/08/13	4
Bord Oideachais agus Oiliúna Chill Chainnigh agus Cheatharlach	<i>Kilkenny and Carlow Education and Training Board</i>	22/08/13	4
Bord Oideachais agus Oiliúna Dhún na nGall	<i>Donegal Education and Training Board</i>	22/08/13	4

Bord Oideachais agus Oiliúna Laoise agus Uíbh Fhailí	<i>Laois and Offaly Education and Training Board</i>	22/08/13	4
Bord Oideachais agus Oiliúna Lú agus na Mí	<i>Louth and Meath Education and Training Board</i>	22/08/13	4
Bord Oideachais agus Oiliúna Luimnigh agus an Chláir	<i>Limerick and Clare Education and Training Board</i>	22/08/13	4
Bord Oideachais agus Oiliúna Mhaigh Eo, Shligigh agus Liatroma	<i>Mayo, Sligo and Leitrim Education and Training Board</i>	22/08/13	4
Bord Oideachais agus Oiliúna na Gaillimhe agus Ros Comáin	<i>Galway and Roscommon Education and Training Board</i>	22/08/13	4
Bord Oideachais agus Oiliúna Phort Láirge agus Loch Garman	<i>Waterford and Wexford Education and Training Board</i>	22/08/13	4
Bord Oideachais agus Oiliúna Thiobraid Árann	<i>Tipperary Education and Training Board</i>	22/08/13	4

Dréachtscéimeanna le daingniú • Draft Schemes to be confirmed**An Dara Scéim • Second Scheme**

Ainm an Chomhlachta Phoiblí	Name of Public Body	Dáta Scéim in Éag* Date Scheme Expired*	Tréimhse (míonna) ón Dáta Éaga Period (months) from Date Expired
An Chomhairle Ealaíon	<i>The Arts Council</i>	30/06/08	66
Údarás Áitiúla Chontae Phort Láirge	<i>County Waterford Local Authorities</i>	31/07/08	65
Údarás Áitiúla Chontae na Gaillimhe	<i>County Galway Local Authorities</i>	22/08/08	64
Ollscoil na hÉireann, Má Nuad	<i>National University of Ireland, Maynooth</i>	18/09/08	63
An Roinn Airgeadais	<i>Department of Finance</i>	31/01/09	59
Ollscoil Chathair Bhaile Átha Cliath	<i>Dublin City University</i>	02/04/09	57
An Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara	<i>Department of Agriculture, Food and the Marine</i>	31/05/09	55
An Roinn Dlí agus Cirt agus Comhionannais	<i>Department of Justice and Equality</i>	29/06/09	54
Comhairle Cathrach Bhaile Átha Cliath	<i>Dublin City Council</i>	12/07/09	54
Údarás Áitiúla na Mí	<i>Meath Local Authorities</i>	31/08/09	52
Údarás Áitiúla Fhine Gall	<i>Fingal Local Authorities</i>	30/09/09	51
An Roinn Cumarsáide, Fuinnimh & Acmhainní Nádurtha	<i>Department of Communications, Energy & Natural Resources</i>	01/10/09	51
Banc Ceannais na hÉireann	<i>Central Bank of Ireland</i>	30/11/09	49
An Roinn Gnóthaí Eachtracha agus Trádála	<i>Department of Foreign Affairs and Trade</i>	30/11/09	49
Ollscoil na hÉireann, Corcaigh	<i>University College Cork</i>	30/11/09	49
Údarás Áitiúla Mhaigh Eo	<i>Mayo Local Authorities</i>	21/12/09	48
Comhairle Contae Liatroma	<i>Leitrim County Council</i>	31/12/09	48
An tÚdarás Clárúcháin Maoine	<i>Property Registration Authority</i>	01/04/10	45

An Foras Riaracháin	<i>Institute of Public Administration</i>	09/04/10	45
Coimisiún Forbartha an Iarthair	<i>Western Development Commission</i>	09/04/10	45
An Roinn Iompair, Turasóireachta agus Spóirt	<i>Department of Transport, Tourism and Sport</i>	29/04/10	44
Oifig na nOibreacha Poiblí	<i>Office of Public Works</i>	07/05/10	44
An Bord um Chúnamh Dlíthiúil	<i>Legal Aid Board</i>	27/05/10	43
An Roinn Coimirce Sóisialaí	<i>Department of Social Protection</i>	31/05/10	43
Údaráis Áitiúla Thiobraid Árann Thuaidh & Comhchoiste Leabharlann Chontae Thiobraid Árann	<i>North Tipperary Local Authorities & County Tipperary Joint Libraries Committee</i>	31/05/10	43
Comhairle Contae Dhún Laoghaire-Ráth an Dúin	<i>Dún Laoghaire-Rathdown County Council</i>	30/06/10	42
Údaráis Áitiúla an Chláir	<i>Clare Local Authorities</i>	19/08/10	40
Údaráis Áitiúla Chorcaí	<i>Cork Local Authorities</i>	30/09/10	39
Comhairle Cathrach Luimnigh	<i>Limerick City Council</i>	30/09/10	39
Údaráis Áitiúla Ros Comáin	<i>Roscommon Local Authorities</i>	30/09/10	39
Údaráis Áitiúla na hIarmhí	<i>Westmeath Local Authorities</i>	30/09/10	39
Comhairle Cathrach Chorcaí	<i>Cork City Council</i>	30/10/10	38
An Phríomh-Oifig Staidrimh	<i>Central Statistics Office</i>	04/11/10	38
Údaráis Áitiúla Lú	<i>Louth Local Authorities</i>	19/11/10	37
Teagasc	<i>Teagasc</i>	31/12/10	36
Comhairle Contae Luimnigh	<i>Limerick County Council</i>	31/01/11	35
An tÚdarás um Ard-Oideachas	<i>Higher Education Authority</i>	01/06/11	31
Údaráis Áitiúla Chontae Mhuineacháin	<i>Monaghan Local Authorities</i>	01/06/11	31
Comhairle Cathrach Phort Láirge	<i>Waterford City Council</i>	01/06/11	31
Leabharlann Chester Beatty	<i>Chester Beatty Library</i>	15/06/11	31
Údaráis Áitiúla an Longfoirt	<i>Longford Local Authorities</i>	01/07/11	30
An Bord um Fhaisnéis do Shaoránaigh	<i>Citizens Information Board</i>	07/07/11	30
Oifig an Stiúrthóra um Fhorfheidhmiú Corparáideach	<i>Office of the Director of Corporate Enforcement</i>	14/07/11	30

Údaráis Áitiúla Chontae Chill Dara	<i>Kildare Local Authorities</i>	08/09/11	28
Údaráis Áitiúla Cheatharlach	<i>Carlow Local Authorities</i>	01/10/11	27
Oifig an Ard-Reachtair Cuntas & Ciste	<i>Office of the Comptroller & Auditor General</i>	19/01/12	23
An Binse Comhionannais	<i>The Equality Tribunal</i>	01/02/12	23
Bord Scannán na hÉireann	<i>Irish Film Board</i>	27/04/12	20
An Garda Síochána	<i>An Garda Síochána</i>	28/05/12	19
Údaráis Áitiúla Chill Mhantáin	<i>Wicklow Local Authorities</i>	25/05/12	19
An Oifig um Chlárú Cuideachtaí & Clárlann na gCara-Chumann	<i>Companies Registration Office & Registry of Friendly Societies</i>	26/05/12	19
Foras na Mara	<i>Marine Institute</i>	06/07/12	18
Údaráis Áitiúla Chontae an Chabháin	<i>Cavan Local Authorities</i>	20/07/12	17
Údaráis Áitiúla Laoise	<i>Laois Local Authorities</i>	01/12/12	13
An Roinn Sláinte	<i>Department of Health</i>	15/12/12	12
Údaráis Áitiúla Loch Garman	<i>Wexford Local Authorities</i>	11/01/13	12
Údaráis Áitiúla Shligigh	<i>Sligo Local Authorities</i>	27/07/13	5
Institiúid Teicneolaíochta Thrá Lí	<i>Institute of Technology, Tralee</i>	17/10/13	2
Institiúid Teicneolaíochta Dhún Dealgan	<i>Dundalk Institute of Technology</i>	17/10/13	2
An Roinn Post, Fiontar agus Nuálaíochta	<i>Department of Jobs, Enterprise & Innovation</i>	24/10/13	2

Dréachtscéimeanna le daingniú • *Draft Schemes to be confirmed*

An Tríú Scéim • *Third Scheme*

Ainm an Chomhlachta Phoiblí	<i>Name of Public Body</i>	Dáta Scéim in Éag* <i>Date Scheme Expired*</i>	Tréimhse (míonna) ón Dáta Éaga <i>Period (months) from Date Expired</i>
Oifig an Choimisiúin um Cheapacháin Seirbhíse Poiblí	<i>Office of the Commission for Public Service Appointments</i>	11/05/12	20
Roinn an Taoisigh	<i>Department of the Taoiseach</i>	21/12/12	12
Comhairle Cathrach na Gaillimhe	<i>Galway City Council</i>	23/12/12	12
Ollscoil Luimnigh	<i>University of Limerick</i>	29/12/12	12
Oifig an Stiúrthóra Ionchúiseamh Poiblí	<i>Office of the Director of Public Prosecutions</i>	20/04/13	8
Údaráis Áitiúla Dhún na nGall	<i>Donegal Local Authorities</i>	30/06/13	6
Oifig an Ard-Aighne; Oifig na nDréachtóirí Parlaiminte don Rialtas; Oifig an Phríomh-Aturnae Stáit	<i>Office of the Attorney General; Office of the Parliamentary Counsel to the Government; Chief State Solicitor's Office</i>	17/10/13	2
Oifig an Choimisinéara Cosanta Sonraí	<i>Office of the Data Protection Commissioner</i>	17/10/13	2
An Roinn Cosanta	<i>Department of Defence</i>	24/10/13	2
Údaráis Áitiúla Chiarraí	<i>Kerry Local Authorities</i>	25/10/13	2
Óglaigh na hÉireann	<i>The Defence Forces</i>	21/12/13	0

* Nuair a théann scéim “in éag” (fo-alt 15(1) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla), fanann forálacha na scéime i bhfeidhm go dtí go ndaingnítear scéim nua (fo-alt 14(3) den Acht).

* *When a scheme “expires” (subsection 15(1) of the Official Languages Act), the scheme’s provisions remain in force until a new scheme has been confirmed (subsection 14(3) of the Act).*

Scéimeanna teanga dímholtá • *Superseded language schemes*

Bunscéim • <i>Original Scheme</i>		Scéim dímholtá ag: • <i>Scheme Superseded by:</i>	
Ainm an Chomhlachta Phoiblí	<i>Name of Public Body</i>	Ainm an Chomhlachta Phoiblí	<i>Name of Public Body</i>
An Roinn Gnóthaí Pobail, Comhionannais & Gaeltachta	<i>Department of Community, Equality & Gaeltacht Affairs</i>	An Roinn Ealaíon, Oidhreacht & Gaeltachta	<i>Department of Arts, Heritage & the Gaeltacht</i>
An Roinn Ealaíon, Spóirt agus Turasóireacht	<i>Department of Arts, Sport and Tourism</i>		

Scéimeanna as feidhm • *Schemes lapsed*

Ainm an Chomhlachta Phoiblí	Name of Public Body	Cúis • Reason
An Bord Seirbhísí Ríomhaire Rialtais Áitiúil	<i>Local Government Computer Services Board</i>	Na comhlachtaí poiblí scortha – an tAcht Rialtais Áitiúil (Forálacha Ilghnéitheacha), 2012 <i>Public bodies dissolved – Local Government (Miscellaneous</i>
An Bord Seirbhísí Bainistíochta Rialtais Áitiúil	<i>Local Government Management Services Board</i>	
Coiste Gairmoideachais Chontae Dhún na nGall	<i>County Donegal Vocational Educational Committee</i>	Na comhlachtaí poiblí scortha – an tAcht um Boird Oideachais agus Oiliúna, 2013 <i>Public bodies dissolved – Education and Training Boards Act 2013</i>
Coiste Gairmoideachais Chontae na Gaillimhe	<i>County Galway Vocational Education Committee</i>	
Seirbhís Oideachais Chontae Chiarraí	<i>Kerry Education Service</i>	
Coiste Gairmoideachais Chathair Chorcaí	<i>Cork City Vocational Education Committee</i>	
Coiste Gairmoideachais Chathair na Gaillimhe	<i>Galway City Vocational Education Committee</i>	
Coiste Gairmoideachais Chontae Chorcaí	<i>County Cork Vocational Education Committee</i>	
Coiste Gairmoideachais Chontae an Chláir	<i>County Clare Vocational Education Committee</i>	
Coiste Gairmoideachais Chontae Bhaile Átha Cliath	<i>County Dublin Vocational Education Committee</i>	
Coiste Gairmoideachais Chathair Bhaile Átha Cliath	<i>City of Dublin Vocational Education Committee</i>	
An Foras Áiseanna Saothair (FÁS)	<i>The Training and Employment Authority (FÁS)</i>	An comhlacht poiblí scortha – an tAcht Breisoideachais agus Oiliúna 2013 <i>Public body dissolved – Further Education and Training Act 2013</i>

GEARÁIN

Tháinig laghdú ar líon na gcásanna nua – ó 756 sa bhliain 2012 go dtí 701 sa bhliain 2013 (-7%) – a cuireadh faoi mo bhráid inar chreid daoine den phobal go raibh cúis ghearáin acu de bharr deacrachta nó faidhbe i dtaca le seirbhís a fháil trí Ghaeilge ón státchóras.

Mar a rinneadh sna blianta roimhe seo, fuarthas comhréiteach ar chuid mhór de na gearáin sin tríd an gcóras neamhfhoirmiúil réitithe gearán a fheidhmíonn m’Oifig nó trí chomhairle a chur ar fáil do ghearánaithe. Is mór agam an comhoibriú a fuair m’Oifig le déileáil le cásanna ar an mbealach sin. Tá réimse na ngearán fairsing agus ilghnéitheach, agus braitheann an cur chuige atá de dhíth go mór ar dhearcadh an chomhlachta poiblí lena mbaineann sé. Bíonn comhoibriú maith le fáil go hiondúil ó fhormhór na gcomhlachtaí poiblí. Tá achoimre ar na cásanna nár réitíodh tríd an gcóras neamhfhoirmiúil réitithe gearán agus inar seoladh imscrúduithe foirmiúla ina leith sa chaibidil den Tuarascáil dar teideal “Imscrúduithe”.

Is ceart a rá nár bhain na gearáin ar fad chun na hOifige le linn na bliana le sárú ar dhualgaís reachtúla faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla, agus mar a bhí amhlaidh blianta eile, bhain cuid díobh le deacrachtaí agus fadhbanna níos ginearálta a bhain le gnó a dhéanamh trí Ghaeilge le heagraíochtaí stáit.

Ó thaobh na tíreolaíochta de, is ó Chontae Bhaile Átha Cliath is mó a tháinig na gearáin i mbliana arís, nach mór 38% de na gearáin, mar a bhí amhlaidh an bhliain roimh sin. Ón nGaeltacht a tháinig 24% de na gearáin agus tháinig an 76% eile ó cheantair lasmuigh den Gaeltacht.

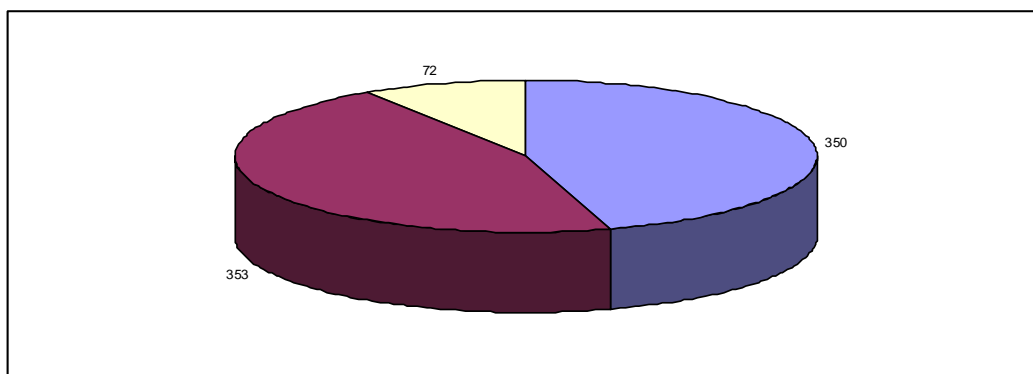
Tháinig líon suntasach gearán arís ó Chontae na Gaillimhe (13.8%), Contae Chiarraí (8.8%), Contae Dhún na nGall (5.3%), Contae an Chláir (4.3%), Contae Chorcaí (3.4%), Contae Chill Chainnigh (2.7%), agus Contae na Mí (2.4%).

Gearáin: Deacrachtaí agus Fadhbanna – Staitisticí
Complaints: Difficulties and Problems – Statistics

Gearáin le linn 2013 • Complaints during 2013

Gearáin nua, 2013 • <i>New complaints, 2013</i>	701
Gearáin tugtha ar aghaidh ó 2012 • <i>Complaints brought forward from 2012</i>	74
Móriomlán na ngearán – deacrachtaí agus fadhbanna <i>Total complaints – difficulties and problems</i>	775

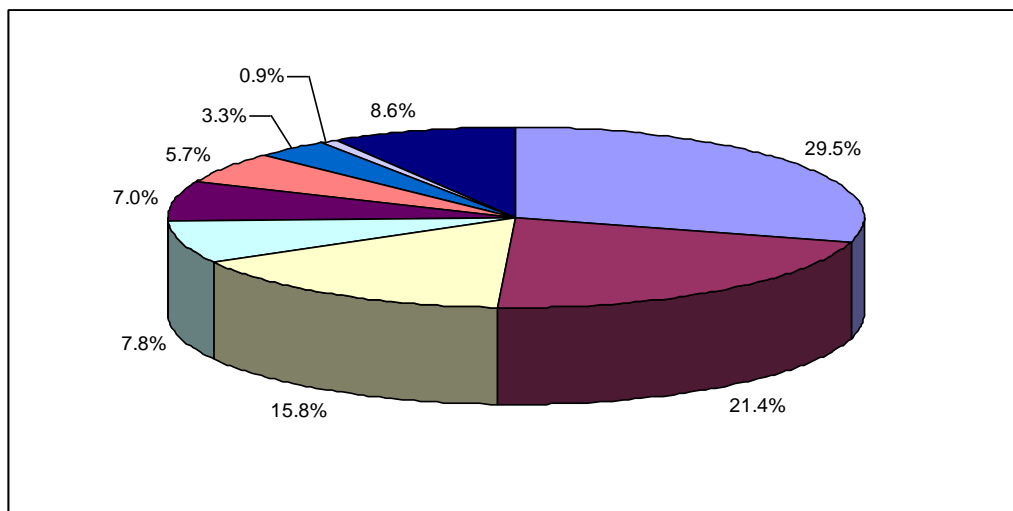
	2012	2013
Comhairle tugtha maidir le gearáin <i>Advice given in respect of complaints</i>	391	350
Gearáin fiosraithe agus críochnaithe <i>Complaints investigated and finalised</i>	365	353
Gearáin oscailte ag deireadh na bliana <i>Complaints open at year end</i>	74	72

Céatadán na ngearán de réir cineáil

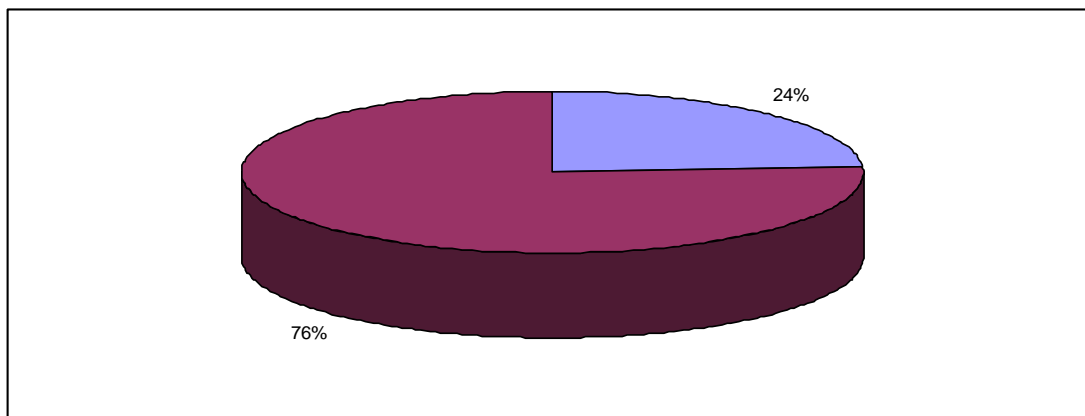
Percentage of complaints by type

	2012	2013
Foráil de scéim teanga (san áireamh: cártaí aitheantais, suíomhanna gréasáin agus foirmeacha) <i>Provision of a language scheme (including identity cards, websites and forms)</i>	30.6%	29.5%
Easpa Gaeilge ar chomharthaíocht & stáiseanóireacht <i>Lack of Irish on signage and stationery</i>	19.3%	21.4%
Easpa Gaeilge ar chomharthaí bóthair <i>Lack of Irish on road signs</i>	14.6%	15.8%
Fadhb le hainm agus/nó seoladh i nGaeilge <i>Problem with use of name and/or address in Irish</i>	10.4%	7.8%
Freagraí i mBéarla ar chumarsáid i nGaeilge <i>Replies in English to correspondence in Irish</i>	8.9%	7.0%
Achtacháin eile a bhaineann le stádas nó le húsáid na Gaeilge <i>Other enactments relating to the use or status of Irish</i>	3.2%	5.7%
Bileoga nó ciorcláin i mBéarla amháin <i>Leaflets or circulars in English only</i>	3.4%	3.3%
Alt 32/33 – Logainmneacha Gaeltachta <i>Section 32/33 – Gaeltacht Placenames</i>	1.9%	0.9%
Eile (cúiseanna aonair) <i>Other (individual issues)</i>	7.7%	8.6%
IOMLÁN • TOTAL	100%	100%

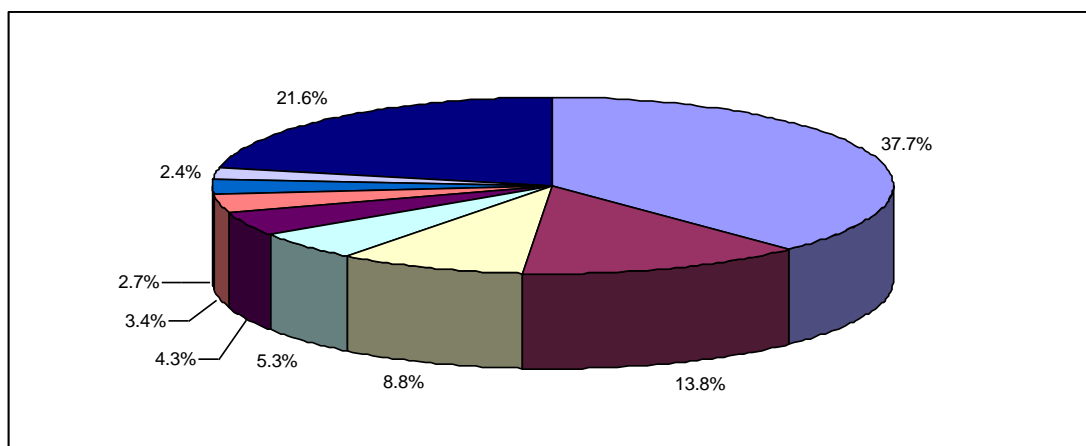

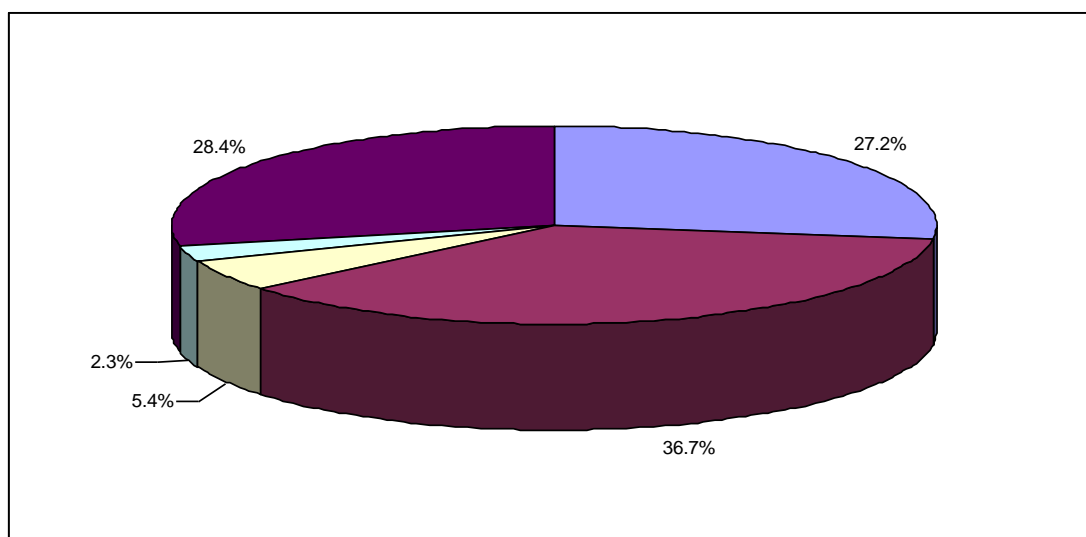
Gearáin: An Ghaeltacht agus lasmuigh den Ghaeltacht	2012	2013
An Ghaeltacht	26%	24%
Lasmuigh den Ghaeltacht	74%	76%
IOMLÁN	100%	100%

Gearáin de réir contae	2012	2013
Baile Átha Cliath	38%	37.7%
Gaillimh	14.5%	13.8%
Ciarraí	7%	8.8%
Dún na nGall	4%	5.3%
Co. an Chláir	-	4.3%
Corcaigh	2.5%	3.4%
Cill Chainnigh	5%	2.7%
An Mhí	4%	2.4%
Eile	25%	21.6%
IOMLÁN	100%	100%

Gearáin de réir cineál comhlachta poiblí	2012	2013
Ranna & oifigí rialtais	20.3%	27.2%
Údaráis áitiúla	42.2%	36.7%
Údaráis sláinte	3.6%	5.4%
Údaráis oideachais	2.5%	2.3%
Eagraíochtaí eile stáit	31.4%	28.4%
IOMLÁN	100%	100%

Staitisticí

Mar a léiríonn na staitisticí thuas, i measc na nithe a ndearnadh gearán fúthu, bhain an chuid ba líonmhaire díobh (29.5%) le cur i bhfeidhm gealltanais a thug comhlachtaí poiblí faoi scéimeanna reachtúla teanga a aontaíodh faoi alt 11 den Acht. Bhí ardú ó 19.3% go 21.4% ar chéatadán na ngearán a bhain le húsáid na Gaeilge ar chomharthaíocht agus ar stáiseanóireacht comhlachtaí poiblí, i gcomhréir leis na Rialacháin faoi fho-alt 9(1) den Acht. Bhí ardú ar chéatadán na ngearán a bhain le sárú ar fhorálacha d'achtacháin eile a bhaineann le stádas nó le húsáid na Gaeilge, ó 3.2% go 5.7%. Ar ndóigh, baineann na gearáin maidir le húsáid na Gaeilge ar chomharthaí tráchta leis an réimse seo chomh maith, ach léirítear an figiúr sin go hiondúil mar fhiigiúr neamhspleách: 15.8% de na gearáin a bhain le húsáid na Gaeilge ar chomharthaí tráchta – ardú beag ar líon na bliana seo caite. Sa *Lámhleabhar do Chomharthaí Tráchta* a leagtar síos na dualgais atá ar na húdaráis bóithre i leith úsáid na Gaeilge ar chomharthaí tráchta.

Bhí ísliú, go 7.8%, in 2013 ar chéatadán na ngearán maidir le deacrachtaí a bhain le hainm agus seoladh i nGaeilge. Bhain siad sin le hainmneara agus seoltaí a bheith litrithe go míchruinn i nGaeilge, nó litrithe i mBéarla, nó le córas ríomhaireachta gan a bheith in

oiriúint don síneadh fada. Tháinig ísliú ar chéatadán na ngearán i dtaca le freagraí i mBéarla ar chomhfhreagras i nGaeilge, ó 8.9% in 2012 go 7.0% in 2013, rud a thabharfadh le fios go bhfuil méadú ar fheasacht sna comhlachtaí poiblí. Ábhar imní dom, áfach, líon na gcomhlachtaí atá ag baint úsáid as meaisín aistriúcháin ar nós 'Google translate' le freagra i nGaeilge a eisiúint. Níos minice ná a mhalairt, bíonn na freagraí sin doléite agus dothuigthe. Níl córas dá leithéid sách foirfe ná forbartha ag an bpointe seo ama do chomhfhreagras oifigiúil ó chomhlacht stáit.

IMSCRÚDUI THE

Is é atá i gceist le himscrúdú ná fiosrúchán oifigiúil a sheoltar ar bhonn foirmiúil reachtúil de réir na bhforálacha atá in Acht na dTeangacha Oifigiúla. Tá an t-údarás agus na cumhachtaí cuí chuige seo tugtha dom mar Choimisinéir Teanga faoin Acht; baineann sé seo le cásanna inar dóigh liom gur theip ar chomhlachtaí poiblí a ndualgais reachtúla a chomhlíonadh faoin Acht, agus baineann sé fosta le haon fhoráil d'aon achtachán eile a bhaineann le stádas nó le húsáid na Gaeilge.

Is féidir imscrúdú a dhéanamh a bheadh bunaithe ar ghearán ó aon duine, ar iarratas ón Aire Ealaíon, Oidhreacht agus Gaeltachta, nó ar mo thionscnamh féin.

Is próiseas foirmiúil é an córas imscrúdaithe a thógann cuid mhaith ama agus acmhainní ar an gcomhlacht poiblí a bhíonn i gceist agus ar m'Oifig. Dá bhrí sin, is iondúil go ndéantar iarracht an gearán a réiteach ar dtús trí chóras neamhfhoirmiúil réitithe gearán na hOifige.

Tá dualgas reachtúil ar chomhlachtaí poiblí agus ar dhaoine ar leith ar oifigigh de chuid comhlachtaí poiblí iad comhoibriú leis an imscrúdú agus faisnéis nó taifid dá gcuid a bhaineann le hábhar an imscrúdaithe a thabhairt dom. Is iondúil go n-iarrtar tuairisc i scríbhinn maidir leis an ábhar ar an gcomhlacht poiblí chomh maith. Má iarraim ar aon duine ar leith teacht i mo láthair le faisnéis ó bhéal a thabhairt, tá an duine sin i dteideal na ndíolúintí agus na bpríhléidí céanna is a bheadh ag finné os comhair na hArd-Chúirte.

Déantar foráil san Acht d'fhíneáil nach mó ná €2,000 agus/nó príosúnacht ar feadh téarma nach faide ná 6 mhí a ghearradh ar dhuine a chiontófaí i gcúirt as diúltú comhoibriú le himscrúdú, as loiceadh ina d(h)ualgas comhoibriú le himscrúdú nó as bac a chur le hobair imscrúdaithe.

Is féidir imscrúdú a sheoladh i gcásanna ina líomhnaítear gur theip ar chomhlacht poiblí a dhualgais reachtúla a chomhlíonadh i dtaca le:

- Forálacha díreacha an Achta;
- Rialacháin atá déanta faoin Acht;
- Scéim teanga atá daingnithe faoin Acht;
- Aon fhoráil d'aon achtachán eile a bhaineann le stádas nó le húsáid na Gaeilge.

Ciallaíonn “achtachán” reacht nó ionstraim arna déanamh faoi chumhacht a thugtar le reacht.

Tá dualgas reachtúil orm faoin Acht tuarascáil a eisiúint chuig na páirtithe cuí i gcás ina seolaim imscrúdú. Bíonn mo chinneadh i leith an ghearáin agus na moltaí cuí sa tuarascáil sin. Is féidir achomharc a dhéanamh chuig an Ard-Chúirt ar phone dlí i gcoinne an chinnidh laistigh de cheithre seachtaine.

Seoladh 11 imscrúdú nua le linn 2013. Bhí trí imscrúdú neamhchríochnaithe ann a tugadh ar aghaidh ó 2012. Mar sin, bhí 14 imscrúdú idir lámha le linn na bliana 2013 agus

críochnaíodh ar fad iad cé is moite de cheann amháin, faoi dheireadh na bliana. Dá bhrí sin, tá achoimre ar 13 imscrúdú sa Tuarascáil seo.

Líon na nImscrúduithe	2012	2013
Tugtha ar aghaidh ón mbliain roimhe	4	3
Imscrúduithe seolta	13	11
Iomlán idir lámha	17	14
Tugtha ar aghaidh go dtí an chéad bhliain eile	3	1
Iomlán críochnaithe / scortha	14	13

Is ceart a thuiscint go soiléir nach bhfuil sna hachoirí seo ar na himscrúduithe ach cuntais ghairide ar chásanna a bhí, in amanna, casta agus teicniúil agus a bhí bunaithe go minic ar argóintí dlíthiúla agus praiticiúla. Achoirí atá iontu ar na tuarascálacha oifigiúla a eisíodh i nGaeilge de réir alt 26 den Acht chuig na páirtithe cuí de thoradh na n-imscrúduithe.

Is sna tuarascálacha oifigiúla sin, agus iontu sin amháin, atá na tuairiscí údarásacha ar na himscrúduithe.

ACHOIMRÍ AR IMSCRÚDUITHE 2013

An Roinn Oideachais agus Scileanna (a)

Léirigh imscrúdú gur sháraigh an Roinn Oideachais agus Scileanna na dualgais reachtúla i dtaca le haird a thabhairt ar na cuspóirí teanga atá daingnithe san Acht Oideachais, 1998 trí iarracht a dhéanamh tabhairt ar scoil Ghaeltachta a fheidhmíonn trí Ghaeilge glacadh le hath-implonú múinteora nuair nár chreid údarais na scoile sin ná na múinteoirí a bhí i gceist go raibh oiread líofachta ag na múinteoirí i nGaeilge lena gcuid oibre a dhéanamh go cuí sa teanga sin.

Anuas air sin, sháraigh an Roinn an dualgas atá uirthi na cuspóirí teanga thuasluaite a chur san áireamh go cuí agus comhaontuithe á ndéanamh leis na comhpháirtithe oideachais i dtaca le hath-implonú múinteoirí.

Rinne bunscoil Ghaeltachta ainmnithe gearán le hOifig an Choimisinéara Teanga gur dhiúltaigh an Roinn cead di a chinntiú gur múinteoir le líofacht Ghaeilge a cheapfaí ar fhoireann bhuan na scoile agus gur ceanglaíodh ar an scoil duine a roghnú ón ‘bpainéal breise’, ainneoin nach raibh aon duine ar an bpainéal sin a chreid go raibh an cumas nó an inniúlacht sa Ghaeilge aige nó aici chun feidhmiú go héifeachtach i scoil Ghaeltachta ina múintear na hábhair trí Ghaeilge.

Ba é seasamh na Roinne go raibh gach bunmhúinteoir cáilithe oiriúnach le múineadh in aon scoil sa tír atá maoinithe go poiblí. Dúirt an Roinn: *“Teacher qualifications, including those relating to Irish, are designed to equip teachers to teach in all publicly funded schools”.*

Ba leor na ráitis shamplacha seo mar léargas ar an dearcadh a bhí ag na múinteoirí féin ar a gcumas múineadh i scoil Ghaeltachta ina ndéantar an teagasc trí Ghaeilge:

“With respect to you, your principal and your pupils, I feel that my standard of Irish would not reach the requirement needed for a Gaeltacht school and Gaeltacht life in general.”

“Is oth liom a rá nach dóigh liom go mbeadh mé oiriúnach dod phost i scoil Ghaeltachta. Ní dóigh liom go bhfuil mo chuid Gaelainne ar caighdeán sách ard don shaghas sin scoil.”

“Unfortunately I don’t think I would be the best person for the job and I’m sure there’s someone on the panel with more experience in Gaelscoileanna and fluency with Irish than I have.”

“Tá brón orm, ach bhí me ag smaoineamh maidir leis an cruinniú, agus níl go leor Gaeilge agam chun a bheith ag obair sa Gaeltacht.”

Bunmhúinteoirí agus cumas Gaeilge

Fad is a bhí an t-imscrúdú seo ar siúl, sheol an tAire Oideachais agus Scileanna *Tuarascáil an Phríomhchigire 2010-2012*. I bpreasráiteas a d'eisigh an Roinn leis an tuarascáil, dúradh: *“I measc na dtosc a luaigh an Príomhchigire, bhí an t-easnamh ar chlár cuimsitheach Gaeilge do bhunscoileanna a bhí ag teagasc trí mheán an Bhéarla mar aon le hábhair inní maidir le cumas Gaeilge múinteoirí i líon beag, ach suntasach, ranganna.”*

Tá na sleachta a leanas ón tuarascáil féin ábhartha:

Ar leathanach 51: *“I gcaitheamh na mblianta 2010-2012, thuairiscigh na cigirí go raibh deacrachtaí ag baint le cáilíocht an teagaisc don Ghaeilge sa chúigiú cuid de na ceachtanna a ndearnadh iniúchadh orthu le linn cigireachtaí teagmhasacha agus go raibh deacrachtaí ag baint le cáilíocht fhoghlama na teanga ag daltaí i thart ar an ceathrú cuid (24%) de na ceachtanna sin.”*

Ar leathanach 59: *“I líon mór scoileanna Gaeltachta, tuairiscíodh gur minic ceachtanna Gaeilge á múineadh go dátheangach le Béarla in uachtar sa chumarsáid i measc na ndaltaí. Chuir sé seo bac ar chumas daltaí dúshlán a chur rompu féin smaoineamh go cognaíoch sa sprioctheanga.”*

Dúirt an Roinn go raibh clárúchán múinteoirí ag leibhéal na bunscoile á rialú ag Alt 3(5) den Acht um Chomhairle Mhúinteoireachta, 2001 agus Rialacháin na Comhairle Múinteoireachta [Clárúchán] 2009 agus dúirt: *“Faoi na rialacháin seo, aithníonn an Chomhairle Mhúinteoireachta go bhfuil bunmhúinteoirí cáilithe le teagasc i mbunscoil ar bith lena n-áirítear scoileanna a fheidhmíonn trí mheán na Gaeilge.”*

Is í fírinne an scéil nach ndéanann an Chomhairle Mhúinteoireachta aon mheastóireacht ar chumas múinteoirí múineadh i scoil Ghaeltachta seachas aon scoil eile. Cláraíonn an Chomhairle múinteoirí atá cáilithe go cuí de réir critéir oideachasúla ach níl aon rud i rialacháin na Comhairle a dheimhníonn cumas múinteora múineadh trí Ghaeilge i scoil Ghaeltachta.

San achoimre ar *“Staid Reatha na Scoileanna Gaeltachta”* (2004), deirtear go bhfuil an chosúlacht ar an scéal *“gur fearr atá ag éirí leis an gcóras oideachais sa Ghaeltacht úsáid an Bhéarla a chothú i measc cainteoirí dúchais Gaeilge ná mar atá ag éirí leis úsáid na Gaeilge a chothú i measc cainteoirí Béarla”* (leathanach 15).

Ag tagairt do thuairim na múinteoirí ar an bpainéal nach raibh a ndóthain Gaeilge acu le teagasc i scoil Ghaeltachta, dúirt an Roinn: *“Más rud é go ndearnadh ráitis dá leithéid, b'fhéidir go ndéanfaí cuid acu nó iad uile a aisghairm dá mba rud é gur thug na múinteoirí lena mbaineann aird ar na torthaí a bheadh ar mhaíomh dá*

leithéid i dtéarmaí a gcuid inniúlachta le cleachtadh in aon bhunscoil aitheanta agus a n-aitheantas leanúnach mar mhúinteoir.”

Mheas an t-imscrúdú go mba thrua dá mbainfí de bhrí as an ráiteas sin gur bagairt dá seasamh mar mhúinteoir a bheadh ann do dhuine a rá go macánta nach raibh a dhóthain Gaeilge aige/aici le múineadh trí Ghaeilge i scoil Ghaeltachta. Seans nach raibh sin i gceist in abairt seo na Roinne. Deargamaidí é a mhaíomh go bhféadfadh duine múineadh trí Ghaeilge i scoil Ghaeltachta mura bhfuil líofacht mhaith i nGaeilge aige/aici agus is léir don saol mór nach bhfuil líofacht mhaith i nGaeilge ag **gach** bunmhúinteoir cláraithe sa tír.

Chinn an t-imscrúdú mar chinneadh fíorais é nach bhfuil gach múinteoir bunscoile atá cláraithe leis an gComhairle Mhúinteoireachta incháilithe le múineadh trí Ghaeilge i scoil Ghaeltachta agus nach bhféadfaidís a bheith cáilithe chuige sin gan líofacht mhaith i nGaeilge a bheith acu.

Cuspóirí

I measc na gcuspóirí in Alt 6 den Acht Oideachais, 1998, tá: cuidiú le réadú beartas náisiúnta i ndáil le leathadh an dátheangachais i sochaí na hÉireann agus go háirithe go mbainfí úsáid níos mó as an nGaeilge ar scoil agus sa phobal; cuidiú leis an nGaeilge a choinneáil mar phríomhtheanga an phobail i limistéir Ghaeltachta, agus riachtanais teanga agus chultúrtha mac léinn a chur chun cinn ag féachaint do roghanna a dtuismitheoirí.

Dúirt an Roinn leis an imscrúdú nach bhféadfaí na cuspóirí seo a mheas ina n-aonar agus iad scartha amach ó fhorálacha eile an Achta Oideachais, go raibh iliomad cuspóirí ag an Acht agus nach raibh rud ar bith sa reachtaíocht a thabharfadh le tuiscint go raibh aon ordlathas i measc na gcuspóirí seo nó gur chóir tosaíocht a thabhairt do cheann amháin níos mó ná do cheann eile. D’aontaigh an t-imscrúdú leis an léirmhíniú sin agus ba léir dá thoradh sin nach bhféadfaí aon chuspóir a fhágáil ar leataobh. Níorbh fhéidir géilleadh do na cuspóirí i dtaca leis an nGaeilge dá n-éileofaí ar mhúinteoirí gan líofacht mhaith i nGaeilge dul i mbun oibre i scoil Ghaeltachta.

Acmhainní

Dúirt an Roinn go ndearnadh c.7,000 múinteoir a ath-implonú le blianta anuas agus go raibh coigilteas c.€150 milliún in aghaidh na bliana ann dá bharr sin. Níl ach c.130 bunscoil Ghaeltachta sa tír – c.4% den iomlán. Ní thiocfadh ceist ath-implonú foirne chun cinn ach i gcás fíorbheagán de na scoileanna sin. Agus i gcás cuid de na cásanna sin ní bheadh impleachtaí teanga i gceist sa mhéid is gur múinteoirí le Gaeilge a bheadh le hath-implonú chuig scoileanna Gaeltachta. Céatadán beag de chéatadán beag a bheadh i gceist, mar sin, agus ní raibh aon fhianaise ag an

imscrúdú ná aon chúis le creidiúint go gcuirfeadh seo oiread ceangail ar acmhainní na Roinne gur ghá cuspóir sonracha de chuid an Achta Oideachais a sháru.

Comhaontuithe maidir le hath-implonnú

Daingnítear go reachtúil na socruithe maidir le hath-implonnú múinteoirí sna hAchtanna Oideachais (1998 agus 2012). Ach deimhnítear na nósanna imeachta iad féin ó am go ham idir an tAire, an pátrún, eagraíochtaí aitheanta bainistíochta scoile agus aon cheardchumann aitheanta agus comhlachas foirne atá ionadaitheach do mhúinteoirí.

Chonacthas don imscrúdú nach bhféadfadh comhaontú den chineál sin a bheith ann beag beann ar na cuspóirí teanga in Alt 6 den Acht. Dá mbeadh coimhlint ann idir na nósanna imeachta maidir le hath-implonnú foirne agus cuspóirí teanga na reachtaíochta, is iad na nósanna imeachta ba ghá a leasú, dar leis an imscrúdú.

Mar fhreagra ar cheist ón imscrúdú faoin aird a tugadh ar an gcuspóir atá ag fo-alt 6(j) den Acht *“cuidiú leis an nGaeilge a choinneáil mar phríomhtheanga an phobail i limistéir Gaeltachta”* agus nósanna ath-implonnaithe á gceapadh ag an Aire, dúradh go raibh na socruithe i bhfeidhm i bhfad roimh achtú an Achta Oideachais, 1998. Dúirt an Roinn nár mheas sí *“go raibh sé ar intinn ag an Oireachtas, agus Acht Oideachais 1998 á achtú aige, go mbeadh athruithe á gcur i bhfeidhm ag an Acht go huathoibríoch ar na socruithe ath-implonnaithe a aontaíodh ar dtús ag eascairt as forálacha fho-ailt 6(j) den Acht nó go deimhin foráil ar bith eile den Acht”*.

Ach déantar na córais seo a athbhreithniú go rialta agus rinneadh leasú i dtaca le cúrsaí teanga ag cruinnithe athbhreithnithe in 2013 le socrú nua go mbeadh ‘tic’ le cur sa bhosca acu siúd a bhfuil suim ar leith acu in ath-implonnú chuig scoil a fheidhmíonn trí Ghaeilge.

Cé gur léir go n-éascódh an ticbhosca an próiseas, is cosúil nach bhfacthas gur géilleadh a bhí ann nach bhféadfaí múinteoir gan líofacht mhaith i nGaeilge a ath-implonnú chuig scoil a fheidhmíonn trí Ghaeilge.

Ag freagairt ceiste di ón imscrúdú ar aimsíodh comhréiteach eile do shocruithe ath-implonnaithe i gcás go raibh an scoil, an múinteoir nó an péire acu míshásta faoin gcumas teanga a bhí i gceist, dheimhnigh an Roinn go raibh *“roinnt cásanna le blianta beaga anuas inar chinn an tOifigeach Painéil, agus machnamh déanta aige/aici ar na tosca ábhartha ar fad, gan múinteoir ar leith a shannadh do scoil a fheidhmíonn trí mheán na Gaeilge”*.

D’admhaigh an Roinn go ndéantar eisceachtaí freisin d’ath-implonnú i gcásanna ar leith mar shampla i gcás *“sannacháin shealadach chuig folúntas i scoil de chineál éagsúil pátrúnachta [Bheadh ar mhúinteoirí dá leithéid cloí le riachtanais an Boird*

Bhainistíochta maidir lena dhualgas éiteas an scoile a cosaint, i gcomhréir leis an dlí. Tharla ath-imlonnú ó Scoileanna Le Chéile (Educate Together) chuig Scoileanna Caitliceacha agus chuig Scoileanna Eaglais na hÉireann agus ó Scoileanna Eaglais na hÉireann chuig Scoileanna Caitliceacha ar an mbealach sin].”

Ní raibh ach breithiúnas amháin a d’fhéadfaí a dhéanamh ar an léargas seo – go gceadaítear eisceachtaí nuair a bhíonn cúis mhaith leo. Ba léir freisin gur cúis mhaith é an dualgas cloí le cuspóirí an Achta Oideachais agus a chinntiú go mbeadh líofacht mhaith i dteanga na scoile ag aon mhúinteoir. Ach níor chreid an t-imscrúdú gur ar bhonn “eisceacht” ba cheart déileáil leis an ábhar seo.

I ndeireadh na dála, mheas an t-imscrúdú gur bhocht an scéal é go mbeadh múinteoir ceaptha i scoil Ghaeltachta a bhí ag múineadh trí Ghaeilge agus go raibh cumas níos fearr sa teanga sin ag daltaí na scoile ná ag an múinteoir féin. Níor chreid an t-imscrúdú go seasfadh aon roinn oideachais le socrú den chineál sin.

“Iomchuí”

Rinne an Roinn cás leis an imscrúdú nach mbeadh sé “iomchuí” córas dhá leibhéal a thabhairt isteach ina ndéanfaí sainmhúinteoirí a earcú do scoileanna Gaeltachta.

Dúirt an Roinn: *“Gan amhras bheadh éileamh ann le sainmhúinteoirí a leathnú go dtí na scoileanna ar fad a fheidhmíonn trí mheán na Gaeilge. Tá sé de chontúirt ar chur chuige mar sin go mbeadh drochthoradh nach raibh beartaithe an don Ghaeilge i mbunscoile i gcoitinne; d’fhéadfadh sé an tuairim a chothú nach mbeadh dea-inniúlacht sa Ghaeilge i measc múinteoirí de dhíth ach do scoileanna a fheidhmíonn trí mheán na Gaeilge agus, de réir a chéile, d’fhéadfadh sé argóint a chothú nár chóir go mbeadh teagasc na Gaeilge de dhíth ach i scoileanna a fheidhmíonn trí mheán na Gaeilge.”* Níor chreid an t-imscrúdú go raibh bunús dá laghad leis an argóint sin agus bheadh lánmhuinín aige as ardchumas na Roinne argóint chomh neafaiseach leis sin a bhréagnú go cuimsitheach agus go foirfe.

D’fháiltigh an t-imscrúdú roimh dheimhniú go raibh *“tús curtha ag an Roinn le hathbhreithniú ar an soláthar oideachais sa Ghaeltacht d’fhonn a fháil amach conas is féidir an beartas is fearr maidir le soláthar oideachais sna limistéir seo a fhorbairt chun cuspóirí an Achta Oideachais, 1998 agus an Straitéis 20 Bliain don Ghaeilge a bhaint amach.”*

Idir an dá linn, tá na forálacha reachtúla teanga san Acht Oideachais ann mar threoir ó Thithe an Oireachtais sa réimse seo.

Socrú sealadach

Thug an Roinn le fios go raibh réiteach sealadach ar chás na scoile ainmnithe. Réiteach sealadach a bhí ann ach níor dhéileáil sé go cuí le croí na ceiste.

Cluichíocht

Rinne an Roinn an pointe ginearálta, gan a dhearbhu gur tharla sé sa chás seo, nach dtaitníonn ath-imlonnú le scoileanna ná le múinteoirí agus gurb é rogha na múinteoirí ná fanacht i scoil a thaitníonn leo agus go mbíonn ‘cluichíocht’ ar an gcóras ar bun uaireanta má dhíláithrítear iad in iarracht go gcuirfí iad sa scoil is mó ar mhaith leo oibriú inti, dar leis an Roinn. Ní fhaca an t-imscrúdú aon fhianaise de chineál ar bith cluichíochta sa chás seo.

Go deimhin, bhí ardmholadh ag an imscrúdú d’údarás na scoile agus na múinteoirí a bhí ar an bpainéal cuí a ghlac an seasamh ionraic nár leas na scoile, na ndaltaí ná na Gaeltachta é múinteoir gan líofacht mhaith sa teanga a cheapadh i scoil Ghaeltachta ina múintear na hábhair trí Ghaeilge.

Bord Bainistíochta

Tá dualgais reachtúla eile in Alt 15 den Acht Oideachais ar bhord bainistíochta scoile, ina measc:

*“déanfaidh sé spiorad saineúil na scoile, mar a chinntear é de réir na luachanna agus na dtraidisiún **cultúrtha**, oideachais, morálta, creidimh, sóisialta, **teangeolaíoch** agus spioradálta is bun le cuspóirí agus stiúradh na scoile agus is saintréithe den chéanna, a chosaint agus beidh sé cuntasach don phátrún as iad a chosaint amhlaidh, agus gníomhóidh sé i gcónaí de réir aon Achta den Oireachtas nó aon ionstraime arna déanamh faoin gcéanna, agus de réir aon ghníomhais, cairte, airteagal bainistíochta nó aon ionstraime eile den sórt sin a bhaineann le bunú nó le hoibriú na scoile”* 15(b) (aibhsiú déanta)

*...beidh aird aige ar phrionsabail agus ar riachtanais sochaí daonlathaí agus beidh urraim aige don éagsúlacht luachanna, creideamh, traidisiún, **teangacha** agus modhanna maireachtála atá sa tsochaí agus cothóidh sé urraim don éagsúlacht sin”. 15(e) (aibhsiú déanta)*

Ba dheacair a chreidiúint go bhféadfadh bord bainistíochta i scoil Ghaeltachta ina múintear na hábhair trí Ghaeilge na dualgais sin a chomhlíonadh go cuí agus múinteoir nach raibh líofacht mhaith sa teanga aige/aici ar fhoireann na scoile. Go deimhin féin, d’fhéadfaí cás a dhéanamh go mbeadh bord bainistíochta – mar dhaoine a bhfuil baint acu leis an Acht Oideachais a chur i ngníomh, ceangailte le géilleadh do chuspóirí an Achta faoi Alt 6 – ag sárú a ndualgas reachtúil féin mura

n-éileoidís líofacht mhaith i nGaeilge do mhúinteoirí i scoil Ghaeltachta.

Conclúid

Tá todhchaí na Gaeltachta mar limistéar ina maireann an Ghaeilge mar theanga bheo an phobail go mór i gcontúirt de réir tuarascálacha oifigiúla éagsúla le blianta anuas.

Fiú mura raibh dualgas reachtúil i gceist múinteoirí le líofacht mhaith i nGaeilge a cheapadh nó a ath-imlonnú chuig scoileanna Gaeltachta, ba léir fós gurbh é an rud ceart le déanamh é. Sa chás seo, chonacthas don imscrúdú go raibh an dualgas reachtúil faoin Acht Oideachais, 1998 á shárú.

Rinne an t-imscrúdú na moltaí seo a leanas:

- go gcinnteodh an Roinn nach gcuirfí aon bhac ar an scoil múinteoir leis an gcumas cuí i nGaeilge a fhostú le feidhmiú agus teagasc trí Ghaeilge;
- go ndéanfaidh an Roinn agus na comhpháirtithe oideachais athbhreithniú agus leasú cuí ar aon chomhaontú maidir le hath-imlonnú múinteoirí le cinntiú go ngéilleann na socruithe sin don dualgas reachtúil atá daingnithe ag an Oireachtas i dtaca le haird a thabhairt ar na cuspóirí teanga atá daingnithe i bhfo-ailt 6(i), 6(j) agus 6(k) den Acht Oideachais, 1998;
- nach ndéanfaí aon iarracht idir an dá linn múinteoir gan líofacht mhaith i nGaeilge a bhrú ar scoil Ghaeltachta ina ndéantar an teagasc trí Ghaeilge, agus
- go scrúdódh an Roinn Oideachais agus Scileanna agus na comhpháirtithe oideachais na himpleachtaí atá ag fionnachtana agus moltaí an imscrúdaithe do scoileanna eile – seachas scoileanna Gaeltachta – a chuireann teagasc trí Ghaeilge ar fáil agus go ngníomhóidís dá réir.

Imscrúdú seolta: an 7 Deireadh Fómhair 2013

Tuarascáil eisithe: an 20 Nollaig 2013

An Roinn Oideachais agus Scileanna (b)

Léirigh imscrúdú gur sháraigh an Roinn Oideachais agus Scileanna na dualgais reachtúla teanga atá daingnithe san Acht Oideachais, 1998 agus i Riail 16 den *Rules and Programmes for Secondary Schools* trí oideachas trí Ghaeilge go leibhéal na hArdteistiméireachta a dhiúltú do dhaltaí Gaeltachta agus daltaí eile ar rogha leo é i scoil dara leibhéal Gaeltachta.

Rinne Pobalscoil Chloich Chionnaola gearán leis an Oifig i mí Dheireadh Fómhair 2013 nach raibh acmhainní cuí á soláthar ag an Roinn Oideachais agus Scileanna le cinntiú gurbh fhéidir sruth Gaeilge na scoile a sholáthar go leibhéal na hArdteistiméireachta, agus go raibh an sruth Gaeilge a bhí ar fáil go dtí an Teastas Sóisearach á chur i mbaol ag an gcinneadh seo. Freastalaíonn an scoil seo ar abhantrach mhór, agus tá ceithre bhunscoil lán-Ghaeilge sa cheantar as a dtagann bunús na ndaltaí ar mian leo freastal ar an sruth Gaeilge.

Agus é ag tabhairt faoin imscrúdú seo, chuir an Coimisinéir Teanga ar an taifead go raibh eolas ar leith aige féin ar an bpobal a bhí i gceist anseo ó tharla gur i gceantar na scoile sin a rugadh agus a tógadh é agus go raibh gaolta aige sa cheantar. Chuir sé an t-eolas seo ar an taifead ar eagla go gceapfaí ar aon chúis go mbeadh coimhlint leasa i gceist agus é i mbun an imscrúdaithe seo.

Bhain an t-imscrúdú seo le léirmhíniú ar na dualgais reachtúla teanga a d'fhéadfadh a bheith i gceist faoin Acht Oideachais agus fíricí ábhartha faoin Aonad Gaelach sa scoil.

Fo-ailt 6(i), 6(j) agus 6(k) den Acht Oideachais, 1998

De réir na dtrí fho-alt seo is gá aird a thabhairt, i gcur i ngníomh an Achta Oideachais, ar chuidiú le réadú beartas agus cuspóirí náisiúnta i ndáil le leathadh an dátheangachais i sochaí na hÉireann agus go háirithe go mbainfí úsáid níos mó as an nGaeilge ar scoil agus sa phobal. Is den riachtanas fosta é cuidiú leis an nGaeilge a choinneáil mar phríomhtheanga an phobail i limistéir Ghaeltachta, agus sa bhreis air sin, riachtanais teanga agus chultúrtha mac léinn a chur chun cinn ag féachaint do roghanna a dtuismitheoirí.

Dúirt an Roinn leis an imscrúdú nach bhféadfaí na cuspóirí seo a mheas ina n-aonar agus iad scartha amach ó fhorálacha eile an Achta Oideachais, go raibh iliomad cuspóirí ag an Acht, agus nach raibh rud ar bith sa reachtaíocht a thabharfadh le tuiscint go raibh aon ordlathas i measc na gcuspóirí seo nó go raibh ceannas ag ceann amháin nó níos mó de na cuspóirí ar chinn eile agus gur chóir tosaíocht a thabhairt dóibh.

D'aontaigh an t-imscrúdú le léirmhíniú na Roinne ar an bpointe sin. Ba léir go raibh oiread seasaimh agus substainte ag baint leis na cuspóirí reachtúla teanga agus a bhí ag aon chuspóirí eile. Ní raibh na cuspóirí éagsúla seo i gcoimhlint lena chéile agus níor ghá go mbeadh ordlathas i gceist leo. Is gá do “gach duine” a bhfuil baint aige nó aici leis an Acht Oideachais a chur i ngníomh géilleadh do na cuspóirí sin. Ba dheacair a cheapadh go bhféadfaí géilleadh do na cuspóirí sin dá ndiúltófaí oiliúint iomlán iarbhunscoile trí Ghaeilge a sholáthar do dhaltaí Gaeltachta.

Dúirt an Roinn go gcaithfeadh an tAire Oideachais aird a thabhairt ar na hacmhainní a bhí ar fáil. Faoi fho-alt 6(b) den Acht ní mór dó aird a thabhairt ar an gcuspóir seo: *“a fhoráil, a mhéid is indéanta agus ag féachaint do na hacmhainní atá ar fáil, go gcuirfear ar fáil do dhaoine a chónaíonn sa Stát leibhéal agus cáilíocht oideachais is cuí chun freastal ar riachtanais agus cumais na ndaoine sin.”*

Níl aon fhianaise ann go bhfuil ceannas ag an gcuspóir seo ar na cuspóirí reachtúla teanga. Níl fianaise ar bith ann ach an oiread go dteastódh oiread acmhainní sa chás seo go mbeadh sé dodhéanta ag an Aire géilleadh dóibh.

Alt 7(2)(d)

Baineann Alt 7(2)(d) den Acht Oideachais le seirbhísí taca trí Ghaeilge a sholáthar do scoileanna aitheanta a chuireann teagasc trí Ghaeilge ar fáil agus d'aon scoil aitheanta eile a iarrann soláthar den sórt sin. Dúirt an Roinn nach raibh Alt 7(2)(d) ábhartha. *“Tá soláthar in Alt 24, inter alia, do cheapacháin múinteoirí agus foirne eile ag scoileanna faoi réir nósanna imeachta comhaontaithe, lena n-áirítear ceapacháin maidir le hAonaid atá aitheanta chun críche an Achta”* a dúirt an Roinn.

I bhfo-alt 2(n) den Acht daingnítear mar sheirbhísí taca *“cibé seirbhísí eile a shonraítear leis an Acht seo nó is cuí leis an Aire.”* Ba léir gur seirbhís eile a shonraítear leis an Acht an soláthar in Alt 24 do cheapachán múinteoirí agus comhaltaí foirne eile ag scoileanna. Ba ghá, mar sin, faoi fho-alt 7(2)(d), na seirbhísí taca sin a sholáthar trí Ghaeilge do *“scoileanna a chuireann teagasc trí Ghaeilge ar fáil agus d'aon scoil aitheanta eile a iarrann soláthar den sórt sin.”* Ba scoil den chineál sin í Pobalscoil Chloich Chionnaola.

Riail 16

Maidir le Riail 16 de na *Rialacha do Mheánscoileanna* i dtaca le coinníollacha chun meánscoileanna a aithint, dúirt an Roinn nach féidir amharc ar an Riail seo ina haonar agus í scartha amach ó na rialacha lena rialaítear aitheantas do scoileanna nua agus na coinníollacha nach mór a shásamh maidir le daltaí incháilithe, mar a dtagraítear dóibh i Rialacha 13 agus 17.

Dúirt an Roinn: *“Ina leith siúd, is í tuairim na Roinne nach n-éiríonn a cheist maidir le sárú ar Riail 16 i gcás na Sraithe Sinsearaí toisc nach bhfuil Aonad ag an leibhéal son aitheanta ag an Aire do chúiseanna an Achta.”*

Ach ar nós na hargóna faoi na cuspóirí reachtúla teanga in Alt 6 den Acht, níl rud ar bith sna rialacha seo a thabharfadh le tuiscint go bhfuil aon ordlathas i measc na rialacha seo nó go bhfuil ceannas ag ceann amháin nó níos mó acu ar chinn eile agus gur chóir tosaíocht a thabhairt dóibh sin.

Go deimhin, tá Riail 16 soiléir agus sainordaitheach:

“No new school will be recognised in the Gaeltacht, or in any centre adjacent to the Gaeltacht, unless satisfactory provision is made for the teaching in the school of the subjects of the curriculum through the medium of Irish.”

Ní raibh aon amhras faoi stádas Chloich Chionnaola mar limistéar oifigiúil Gaeltachta faoi Acht na Gaeltachta, 2012. Ba dheacair a rá go raibh soláthar cuí á dhéanamh sa scoil do mhúineadh na n-ábhar trí Ghaeilge nuair nár bh fhéidir le daltaí Gaeltachta a gcuid ábhair Ardteistiméireachta a dhéanamh trí Ghaeilge.

Dúirt an Roinn go mbeadh an rogha is oiriúnaí d’oideachas trí Ghaeilge ag brath ar leibhéal an éilimh ar mhaithe le hinmharthanacht agus nár mhór aird a thabhairt ar chineál an éilimh agus an tsoláthair in áiteanna eile sa limistéar nó i limistéir chongaracha.

Ach mura mbeadh an soláthar ann, cén bealach a bhféadfaí leibhéal an éilimh a chruthú nó a thástáil? Agus dá mbeadh críochnú an oideachais trí Ghaeilge sa scoil ag leibhéal an Teastais Shóisearaigh ina bhac ar dhaltaí a mhealladh chuig an sruth Gaeilge – mar a mhaígh údaráis na scoile – cén bealach a mbeadh aon tuiscint nó tomhas ar leibhéal an éilimh nó an Aonaid Ghaelaigh?

Figiúirí agus fíricí

Chuir an Roinn figiúirí agus fíricí faoi stair an Aonaid Ghaelaigh ar fáil don imscrúdú. Dheimhnigh an Roinn go raibh aitheantas buan ceadaithe d’Aonad Gaelach sa tSraith Shóisearach do Phobalscoil Chloich Chionnaola mar gheall ar líon na scoláirí *“atá nó is dócha a bheidh ag freastal ar an scoil, ach nár tugadh aitheantas don tsraith shinsearach toisc nach bhfuil na riachtanais d’aitheantas Aonaid á sásamh”*.

Ach bhí údaráis na scoile lánchinnte go mbeadh éileamh suntasach ar Aonad Gaelach sa scoil dá mbeadh na hábhair á múineadh trí Ghaeilge go leibhéal na hArdteistiméireachta. Is chuig an bPobalscoil seo a théann na daltaí ó cheithre bhunscoil Ghaeltachta ina ndéantar an teagasc trí Ghaeilge: Scoil Mhachaire

Rabhartaigh, Scoil Chnoc na Naomh, Scoil Chaiseal na gCorr agus Scoil Ghort an Choirce. Tá an ceantar ar cheann de na ceantair Ghaeltachta is láidre sa tír. Le Gaeilge a tógadh cuid mhór de dhaltáí na scoileanna seo, agus d'fhreastail cuid mhaith acu ar naíonra agus ar bhunscoil trí Ghaeilge.

Is furasta a fheiceáil an bunús a bheadh le himní tuismitheoirí Gaeltachta gur cheart dá bpáistí freastal ar Aonad Gaelach ar feadh 3/4 bliana ach go mbeadh orthu a dteanga foghlama a athrú ar fad don 2 bhliain dheireanacha – an dá bhliain is tábhachtaí dóibh san oideachas iarbhunscoile.

Shíl an t-imscrúdú go raibh míbhuntáiste cultúrtha agus teanga á chruthú do na daltaí Gaeltachta sin nach rogha dóibh a gcuid oideachais a fháil trí Ghaeilge. Bhí míbhuntáiste praiticiúil eile ann dóibh sa mhéid is go séantar marcanna bónais orthu i scrúdú na hArdteistiméireachta as a gcuid scrúduithe a dhéanamh trí Ghaeilge.

Chinn an t-imscrúdú, mar chinneadh fíorais, gur srian ar an éileamh ar an Aonad Gaelach i bPobalscoil Chloich Chionnaola é nárbh fhéidir faoi láthair leanúint den oideachas trí Ghaeilge go leibhéal na hArdteistiméireachta ansin.

Bord bainistíochta

Tá dualgas reachtúil teanga ar bhoird bhainistíochta scoileanna – na feidhmeanna a leagtar orthu in Alt 15 den Acht Oideachais ina measc:

*“déanfaidh sé spiorad saineúil na scoile, mar a chinntear é de réir na luachanna agus na dtraidisiún **cultúrtha**, oideachais, morálta, creidimh, sóisialta, **teangeolaíocha** agus spioradálta is bun le cuspóirí agus stiúradh na scoile agus is saintréithe den chéanna, a chosaint agus beidh sé cuntasach don phátrún as iad a chosaint amhlaidh, agus gníomhóidh sé i gcónaí de réir aon Achta den Oireachtas nó aon ionstraime arna déanamh faoin gcéanna, agus de réir aon ghníomhais, cairte, airteagal bainistíochta nó aon ionstraime eile den sórt sin a bhaineann le bunú nó le hoibriú na scoile” 15(b) (aibhsiú déanta)*

Ba dheacair don imscrúdú creidiúint go bhféadfadh bord bainistíochta i scoil Ghaeltachta na dualgais sin a chomhlíonadh go cuí fad is a bhíodhas ag ceilt oideachas trí Ghaeilge go leibhéal na hArdteistiméireachta ar dhaltáí Gaeltachta. Go deimhin féin, d'fhéadfaí cás a dhéanamh go mbeadh bord bainistíochta – mar dhaoine a raibh baint acu leis an Acht Oideachais a chur i ngníomh, ceangailte le géilleadh do chuspóirí an Achta faoi alt 6 den Acht – ag sárú a ndualgas reachtúil féin mura ndéanfaidís sruth Gaeilge a thairiscint go leibhéal na hArdteistiméireachta i scoil Ghaeltachta.

Conclúid

Tá todhchaí na Gaeltachta mar limistéar ina maireann an Ghaeilge mar theanga bheo an phobail go mór i gcontúirt de réir tuarascálacha oifigiúla éagsúla le blianta anuas. Mar a deirtear san Fhocal Scoir san achoimre ar an tuarascáil faoi *Staid Reatha na Gaeltachta* (COGG, 2004) ar leathanach 23:

“Tá todhchaí na Gaeltachta fite fuaite le todhchaí an chórais oideachais sa Ghaeltacht. Dá réir sin, mura bhfaightear réiteach go luath ar an gcruachás géarchéime ina bhfuil an córas oideachais Gaeltachta i láthair na huaire, tá todhchaí na Gaeltachta féin i mbaol.”

Tá próiseas nua pleanála teanga á bheartú do na limistéir Ghaeltachta faoin *Straitéis 20 Bliain don Ghaeilge*. Is beag ciall a bheadh lena leithéid mura mbeadh oideachas trí Ghaeilge ar fáil do dhaltaí Gaeltachta ar mian lena muintir nó lena gcaomhnóirí é sin.

Agus é ag cinneadh gur sháraigh an Roinn Oideachais agus Scileanna a dualgais reachtúla teanga sa chás seo, mhol an Coimisinéir Teanga:

- go ndéanfaidh an Roinn Oideachais agus Scileanna na socruithe cuí a luaithé agus ab fhéidir le húdaráis Phobalscoil Chloich Chionnaola le hoideachas trí Ghaeilge go leibhéal na hArdteistiméireachta a sholáthar do dhaltaí Gaeltachta agus do dhaltaí eile ar rogha leo é sa scoil sin agus go gcinnteodh an Roinn Oideachais agus Scileanna go gcuirfí na hacmhainní cuí ar fáil leis an moladh seo a chur i bhfeidhm;
- go n-oibreodh údaráis na scoile go gníomhach le cinntiú go mbeidh ardfhreastal ar an soláthar oideachais trí Ghaeilge i bPobalscoil Chloich Chionnaola; agus
- go ndéanfaidh an Roinn Oideachais agus Scileanna agus údaráis na scoile comhaontú faoi athbhreithniú a dhéanamh ar fheidhmiú an chórais oideachais trí Ghaeilge sa scoil tar éis tréimhse aontaithe blianta le cinntiú go bhfuil ag éirí leis.

Imscrúdú seolta: an 23 Deireadh Fómhair 2013

Tuarascáil eisithe: an 30 Nollaig 2013

Oifig na gCoimisinéirí Ioncaim

Léirigh imscrúdú gur sháraigh Oifig na gCoimisinéirí Ioncaim na dualgais reachtúla teanga atá daingnithe i bhfo-ailt 9(1) agus 9(3) d'Acht na dTeangacha Oifigiúla, 2003:

- i gcásanna inar eisíodh faisnéis i scríbhinn, i bhfoirm leabhrán eolais, i dtaca leis an gCáin Mhaoine Áitiúil (CMÁ) agus nach raibh an chumarsáid sin leis an bpobal i gcoitinne nó le haicme den phobal i gcoitinne i nGaeilge nó dátheangach (i mBéarla agus i nGaeilge);
- i gcásanna inar eisíodh litreacha chuig aicme den phobal i gcoitinne i dtaca leis an CMÁ agus gur i mBéarla amháin a eisíodh na litreacha sin;
- i gcásanna gur i mBéarla amháin a bhí na ceannteidil stáiseanóireachta ar litreacha arna seoladh amach ag na Coimisinéirí Ioncaim.

Le fo-alt 9(3) d'Acht na dTeangacha Oifigiúla, leagtar dualgas ar chomhlachtaí poiblí a chinntiú gur i nGaeilge, nó i mBéarla agus i nGaeilge, a bheidh cumarsáid faisnéise i scríbhinn nó leis an bpost leictreonach leis an bpobal i gcoitinne nó le haicme den phobal i gcoitinne. Ní ceadmhach í a bheith i mBéarla amháin.

Sa bhreis air sin, tá rialacháin reachtúla déanta in I.R. Uimh. 391 de 2008 faoi fho-alt 9(1) den Acht a chiallaíonn gur féidir le ceannteidil stáiseanóireachta a bheith i nGaeilge nó dátheangach (Gaeilge agus Béarla) ach nach féidir leo a bheith i mBéarla amháin.

D'eascair an t-imscrúdú as roinnt gearán a rinneadh le hOifig an Choimisinéara Teanga le linn mhíonna an Aibreáin agus na Bealtaine 2013 gur scaip Oifig na gCoimisinéirí Ioncaim leabhrán eolais i mí an Mhárta agus mí an Aibreáin 2013 i dtaca leis an CMÁ agus go raibh an chumarsáid sin i mBéarla amháin. Bhí an leabhrán eolais i dteannta litir phearsanta agus ba chosúil gur eisíodh leagan i mBéarla chuig an gcuid is mó den phobal agus leagan Gaeilge chuig na daoine a bhí cláraithe cheana féin le plé a dhéanamh i nGaeilge le hOifig na gCoimisinéirí Ioncaim. Lena chois sin, bhí na ceannteidil stáiseanóireachta i mBéarla amháin ar na litreacha Béarla.

Anuas air sin, rinneadh gearán leis an Oifig gur eisíodh cumarsáid i scríbhinn le faisnéis a thabhairt d'aicme den phobal i gcoitinne (i.e. dóibh siúd nach bhféadfaí uimhir chánach a aithint dóibh) i mí na Bealtaine, agus gur i mBéarla amháin a bhí an chumarsáid sin, na ceannteidil stáiseanóireachta san áireamh.

Scoir Oifig an Choimisinéara Teanga d'imscrúdú ar Oifig na gCoimisinéirí Ioncaim in 2009 ina mhacasamhail de chás, i dtaca le scaipeadh faisnéise ar an bpobal i

gcoitinne, nuair a tugadh gealltanais faoin gcur chuige a bheadh in úsáid feasta ag na Coimisinéirí Ioncaim. Gheall Oifig na gCoimisinéirí Ioncaim, san áit a n-eiseofaí eolas pearsanta scríofa agus eolas ginearálta i dteannta a chéile, go mbeadh an t-eolas pearsanta i nGaeilge, áit a mbeadh sé tugtha le fios ag an gcustaiméir gur theastaigh uathu go ndéileálfaí leo trí Ghaeilge, agus i mBéarla áit nach mbeadh iarratas den sórt sin déanta ag an gcustaiméir; ach go mbeadh an t-eolas ginearálta dátheangach nó i nGaeilge, mar a éilíonn fo-alt 9(3) den Acht.

Bunaithe ar an socrú seo ó 2009, rinne an Oifig iarracht na gearáin seo a réiteach ar bhonn neamhfhoirmiúil le hOifig na gCoimisinéirí Ioncaim ach níor éirigh leis na hiarrachtaí sin. Bhí gné amháin den ábhar a measadh a bheith réitithe go neamhfhoirmiúil: bhí glactha ag Oifig na gCoimisinéirí Ioncaim, le ríomhphost dar dáta an 25 Aibreán, nár cheart ceannteidil stáiseanóireachta i mBéarla amháin a bheith in úsáid agus dúradh go mbeadh sin curtha ina cheart a luaithe agus ab fhéidir. Ach eisíodh litreacha úrnua chuig aicme den phobal i gcoitinne (i.e. chucu siúd nach bhféadfaí uimhreacha cánach a aithint dóibh) i mí na Bealtaine agus bhí na ceannteidil stáiseanóireachta sin fós i mBéarla amháin, rud a chiallaigh nár feidhmíodh an socrú neamhfhoirmiúil, agus bhí ar an Oifig déileáil leis an gceist mar chuid d'imscrúdú reachtúil.

Sheol an t-imscrúdú litir chuig Cathaoirleach na gCoimisinéirí Ioncaim ag lorg freagraí ar cheistanna ar leith chomh maith le haon fhaisnéis, taifid, nó rud den sórt sin a bhain le hábhar an imscrúdaithe. Ar an 4 Meitheamh, thug Oifig na gCoimisinéirí Ioncaim tuairisc i scríbhinn mar fhreagra ar na ceistanna a bhí tarraingthe anuas. I dteannta na tuairisce bhí cóip de thaifead amháin agus lorgaíodh dearbhú ina dhiaidh sin ó Oifig na gCoimisinéirí Ioncaim nárbh ann d'aon taifead ábhartha eile ar ábhar an imscrúdaithe seachas an ceann amháin sin. Cuireadh an dearbhú sin ar fáil i ríomhphost dar dáta an 28 Meitheamh.

Níor ghlac Oifig na gCoimisinéirí Ioncaim leis gur sháraigh sí fo-alt 9(3) d'Acht na dTeangacha Oifigiúla i gceachtar cás a bhí faoi chaibidil ag an imscrúdú. Dearbhaíodh don imscrúdú gur seoladh leagan Gaeilge den leabhrán faisnéise chucu siúd arb eol do na Coimisinéirí Ioncaim iad a bheith cláraithe lena ngnóthaí cánach a dhéanamh trí Ghaeilge agus gur leagan Béarla den leabhrán faisnéise a seoladh chuig gach duine eile. Ach ghlac Oifig na gCoimisinéirí Ioncaim leis go raibh na rialacháin i dtaca le stáiseanóireacht in I.R. Uimh. 391 de 2008 faoi fho-alt 9(1) den Acht sáraithe aici i gcás úsáid an Bhéarla amháin i gceannteidil stáiseanóireachta i litreacha a eisíodh.

Cuireadh in iúl don imscrúdú go raibh Oifig na gCoimisinéirí Ioncaim feasach ar a dualgais faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla agus gur cinneadh chuige sin, in ainneoin na bhfadhbanna ollmhóra lóistíochtúla, go ndéanfaí an fhaisnéis uile CMÁ ar

shuíomh gréasáin na gCoimisinéirí Ioncaim, na ceisteanna coitianta san áireamh, a chur ar fáil i nGaeilge agus i mBéarla ag an am céanna. Dúradh go raibh breis is 32,500 focal sna ceisteanna coitianta, Gaeilge agus Béarla araon, agus go raibh tuairim is 3,440 toghcheantar sa tír a raibh Gaeilge le cur orthu agus a chur isteach i gcáipéis chomhdhlúite, i dteannta cáipéisí cathrach agus contae ar leith i dtaobh luacháil maoine. Dúradh gur nuashonraíodh na ceisteanna coitianta go rialta agus gur cuireadh leaganacha Gaeilge agus Béarla ar fáil ag an am céanna, mar aon le leagan Gaeilge den pháipéar luachála teicniúil, agus breis is 8,000 focal ann, tamall gairid tar éis fhoilsiú an leagain Béarla agus gur cuireadh an chuid íocaíochta den suíomh gréasáin ar fáil i nGaeilge agus i mBéarla ón tús.

Thug Oifig na gCoimisinéirí Ioncaim le fios gur cuireadh leagan dátheangach den leabhrán faisnéise i dtaca leis an CMÁ ar fáil agus gur scaipeadh c.70,000 cóip den leabhrán dátheangach go forleathan trí na hoifigí faisnéise cánach, na leabharlanna áitiúla agus na hionaid faisnéise. Anuas air sin, dhearbhaigh Oifig na gCoimisinéirí Ioncaim gur socraíodh ón tús go mbeadh rogha Ghaeilge ar fáil ar an Líne Chabhrach agus go mbeadh dóthain oibrithe ar fáil chun glacadh le glaonna trí Ghaeilge.

Thug Oifig na gCoimisinéirí Ioncaim le fios go raibh sí den tuairim gurb í *“an tslí is fearr freastal ar riachtanais chainteoirí Gaeilge ná tríd na bearta thuasluaite.”* Ba é seasamh na hOifige sin ná gur éacht suntasach a bhí sa dul chun cinn a bhí déanta i dtréimhse ama an-ghearr agus go raibh sí lánsásta le leibhéal agus caighdeán na seirbhíse CMÁ a cuireadh ar fáil do chainteoirí Gaeilge sna cúinsí seo.

Ní raibh aon amhras ar an imscrúdú ach go raibh iarracht mhacánta déanta ag Oifig na gCoimisinéirí Ioncaim seirbhís shásúil a sholáthar trí Ghaeilge i dtaca leis an gCáin Mhaoine Áitiúil, i bhforbairt eolais ar an suíomh gréasáin, i bhfoilseacháin agus ar líne chabhrach. Ach bhí ceisteanna faoi ghéilleadh na heagraíochta go cuí agus go hiomlán do na dualgais reachtúla teanga atá daingnithe san Acht agus sna rialacháin atá déanta faoin Acht i ngnéithe ar leith den scéal.

(1) *Fo-alt 9(3) den Acht agus eisiúint faisnéise i scríbhinn (leabhrán eolais) i dtaca leis an gCáin Mhaoine Áitiúil i mí an Mhárta/an Aibreáin 2013.*

Baineann an fhoráil i bhfo-alt 9(3) d'Acht na dTeangacha Oifigiúla le cineál ar leith cumarsáide faisnéise a dhéanann comhlachtaí poiblí faoin Acht leis an bpobal i gcoitinne nó le haicme den phobal i gcoitinne. Sa chás is go dtagann cumarsáid áirithe faoi scáth fho-alt 9(3) den Acht, tá dhá rogha ag comhlacht poiblí ina leith – go mbeadh an chumarsáid sin trí Ghaeilge amháin nó go mbeadh sí dátheangach (Gaeilge agus Béarla). Ní fhágtar an rogha sa chás sin gur i mBéarla amháin a dhéanfaí an chumarsáid.

Ní raibh aon amhras sa chás seo ach:

- gur comhlacht poiblí a thagann faoi scáth an Achta a bhí i mbun na cumarsáide;
- gur i scríbhinn, tríd an bpost, a eisíodh an chumarsáid;
- go raibh sé mar aidhm ag an gcumarsáid sin faisnéis a sholáthar.

Dá mba leis an bpobal i gcoitinne nó le haicme den phobal i gcoitinne an chumarsáid sin, ní bheadh aon amhras ach go mbeadh sé san áireamh faoi fho-alt 9(3) den Acht.

Bhí an leabhrán faisnéise i dteannta ábhar eile – litir phearsanta agus foirm thuairisceáin phearsanta a scaipeadh ar c.1.69 milliún sealbhóir maoine ar fud an Stáit.

Ní dhearnadh aon chás go raibh dualgas ar Oifig na gCoimisinéirí Ioncaim an litir phearsanta nó an fhoirm chuí a sholáthar go dátheangach. Bhí dualgas ar na Coimisinéirí Ioncaim, de bharr forálacha ina scéim teanga, an litir phearsanta agus an fhoirm a sholáthar trí Ghaeilge dóibh siúd a chláraigh leo lena ngnóthaí cánach a láimhseáil trí Ghaeilge. Bhí aird tugtha ag na Coimisinéirí Ioncaim ar an ngné seo agus is cosúil gur trí Ghaeilge a eisíodh an litir, an fhoirm agus an leabhrán faisnéise chucu siúd a bhí cláraithe lena ngnóthaí cánach a dhéanamh trí Ghaeilge.

Ba é seasamh Oifig na gCoimisinéirí Ioncaim nár eisíodh an leabhrán mar chumarsáid laistigh de théarmaí fho-alt 9(3) den Acht, mar go raibh sé tánaisteach don litir agus don tuairisceán CMÁ a eisíodh chuig daoine aonair ainmnithe ina raibh faisnéis phearsanta shonrach maidir le dualgais CMÁ an duine aonair. Dúirt na Coimisinéirí Ioncaim gur cheart breathnú ar an gclúdach litreach agus a raibh istigh ann ina n-iomláine mar chomhfhreagras faoi rún le cáiníocóirí aonair; i bhfocail eile, gur ghnó príobháideach é nár bhain ach leis na cáiníocóirí a bhí i gceist agus nár chumarsáid é le haicme den phobal i gcoitinne.

Chonacthas don imscrúdú gurbh é an bhunfhaisnéis chéanna a bhí á dáileadh ar bheagnach 1.7 milliún duine ar fud an Stáit sa leabhrán faisnéise seo; ba dhaoine iad a raibh ceangal comónta eatarthu mar shealbhóirí maoine – daoine ar cheart faisnéis ar leith faoin gCáin Mhaoine Áitiúil a sheoladh chucu. Ní raibh aon amhras ar an imscrúdú ach gurbh ‘aicme den phobal i gcoitinne’ iad na sealbhóirí maoine seo faoi réir na ngnáthchleachtas i dtaca le forléiriú reachtúil.

Níor leor litir phearsanta a bheith i dteannta na cumarsáide faisnéise seo le cealú a dhéanamh ar an dualgas é a eisiúint go dátheangach nó i nGaeilge amháin. D’fheadfaí idirdhealú sonrach a dhéanamh idir an chuid den chumarsáid a bhí aonarach agus pearsanta, agus an chuid arbh fhaisnéis don phobal i gcoitinne a bhí

ann. Ní fhoráiltear sa reachtaíocht don chumarsáid a bheith ina aonar nó a bheith tánaisteach do chumarsáid eile. Fad is atá sí á déanamh ag comhlacht poiblí faoin Acht i scríbhinn le haicme den phobal i gcoitinne le faisnéis a sholáthar, tagann sí faoi bhrí na forála i bhfo-alt 9(3) den Acht.

Mar a dúradh cheana, scoireadh d'imscrúdú in 2009 de bharr dearbhuithe go gcloífi leis an reachtaíocht feasta. Ba léir go raibh an Grúpa Ardleibhéil (HLG) sna Coimisinéirí Ioncaim eolach faoi seo agus rinneadh tagairt ar leith d'Acht na dTeangacha Oifigiúla san aon taifead amháin a cuireadh ar fáil don imscrúdú:

“Decision/Recommendations made by HLG (28th November 2012)... Issues re OLA (Official Languages Act) in the past...”

Dúradh leis an imscrúdú go raibh athscrúdú déanta ar an ngealltanas sin agus gur creideadh nach raibh feidhm ag Alt 9(3) den Acht i gclár cumarsáide ina raibh leabhráin faisnéise i dteannta comhfhreagras a bhaineann le cáiníocóir aonair amháin. Níor tugadh aon léargas breise ar a raibh i gceist leis an athbhreithniú seo ach ba shocrú déthaobhach a bhí sa socrú idir Oifig na gCoimisinéirí Ioncaim agus an Oifig seo a chiallaigh gur scoireadh d'imscrúdú reachtúil. Is deacair a thuiscint cén bunús a bheadh le hathscrúdú aontaobhach ar an gcomhaontú sin.

B'ábhar iontais don imscrúdú nach raibh i seilbh na gCoimisinéirí Ioncaim mar thaifid ach tagairt fhánach amháin do chúrsaí teanga mar chuid de mhiontuairiscí ar chruinniú, go háirithe nuair a dúradh go ndearnadh athscrúdú/athbhreithniú ar an ábhar a ndearnadh comhshocrú ina thaobh in 2009.

(2) An litir i mBéarla amháin a eisíodh i mí na Bealtaine 2013 chuig aicme den phobal i gcoitinne, i.e. daoine nach raibh na Coimisinéirí Ioncaim ábalta UPSP a aithint dóibh.

Maidir le heisiúint litreacha chucu siúd nach bhféadfaí uimhir chánach (UPSP) a aithint dóibh, dúirt na Coimisinéirí Ioncaim ó tharla nach bhféadfaí a rá le cinnteacht an raibh siad cláraithe do ghnóthaí cánach trí Ghaeilge nó trí Bhéarla gur socraíodh na litreacha sin a bheith i mBéarla amháin.

Fiú dá ngéillfí don smaoineamh gur litir phearsanta a bhí anseo – agus ó tharla gan eolas faoin UPSP nó faoi rogha teanga an chustaiméara a bheith ag na Coimisinéirí Ioncaim is deacair sin a dhéanamh – bheadh dualgas reachtúil i gceist faoi scéim teanga na gCoimisinéirí Ioncaim cumarsáid a dhéanamh trí Ghaeilge leo siúd a bhí cláraithe chun na críche sin. Chonacthas don imscrúdú gur sárú reachtúil a bhí ann an litir chuig sealbhóirí maoine nárbh eol do na Coimisinéirí Ioncaim an UPSP a bhí acu a eisiúint i mBéarla amháin i mí na Bealtaine 2013.

(3) Na ceannteidil stáiseanóireachta i mBéarla amháin ar litreacha a eisíodh idir Márta agus Bealtaine 2013 i dtaca leis an gCáin Mhaoine Áitiúil, agus i gcás litreacha breise a eisíodh chucu sin nach raibh an UPSP aitheanta dóibh i mBealtaine 2013.

Bhí glactha ag Oifig na gCoimisinéirí Ioncaim leis go raibh na rialacháin i dtaca le stáiseanóireacht sáraithe aici i gcás úsáid an Bhéarla amháin i gceannteidil stáiseanóireachta i litreacha a eisíodh agus ní bheadh an t-ábhar seo ina chuid den imscrúdú murach gur eisigh na Coimisinéirí Ioncaim litreacha eile le ceannteidil stáiseanóireachta trí Bhéarla amháin i mí na Bealtaine chuig sealbhóirí maoine nach raibh UPSP aitheanta dóibh. Bhí gnéithe eile d'úsáid na dteangacha oifigiúla ar an stáiseanóireacht ar fheabhas i.e. clúdaigh na litreacha, ach bhí cuid de sheoladh na gCoimisinéirí Ioncaim agus eolas eile i mBéarla amháin sna ceannteidil stáiseanóireachta sna litreacha seo. Dhearbhaigh an t-imscrúdú gur sárú ar na Rialacháin atá déanta faoi fho-alt 9(1) den Acht (I.R. 391 de 2008) é nach raibh na ceannteidil stáiseanóireachta i nGaeilge go hiomlán nó dátheangach ar na litreacha i mBéarla a eisíodh idir Márta agus Bealtaine 2013 i dtaca leis an gCáin Mhaoine Áitiúil.

Rinne an t-imscrúdú na moltaí seo a leanas:

- go gcinnteodh Oifig na gCoimisinéirí Ioncaim go gcloífeadh sí feasta lena dualgais reachtúla faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla, 2003;
- sa chás go mbeadh aon chumarsáid i scríbhinn á déanamh leis an bpobal i gcoitinne nó le haicme den phobal i gcoitinne chun faisnéis a thabhairt, go gcloífeadh feasta leis an bhforáil atá leagtha amach i bhfo-alt 9(3) den Acht;
- go mbeadh na ceannteidil stáiseanóireachta atá in úsáid aici ag cloí go cuí feasta leis na Rialacháin atá déanta faoi fho-alt 9(1) den Acht;
- go seolfadh Oifig na gCoimisinéirí Ioncaim meamram eolais laistigh de 6 seachtaine ó dháta na tuarascála chuig baill foirne sin na heagraíochta a d'fhéadfadh a bheith freagrach feasta as cumarsáid a dhéanamh leis an bpobal i gcoitinne nó le haicme den phobal i gcoitinne chun faisnéis a thabhairt ina ndeimhneofaí go raibh fionnachtain déanta ag an imscrúdú gur sháraigh Oifig na gCoimisinéirí Ioncaim a dualgais reachtúla sa chás seo agus go bhfuil de dhualgas uirthi a chinntiú nach ligfear dá leithéid de shárú tarlú arís.

Thug Oifig na gCoimisinéirí Ioncaim le fios go raibh achomharc chun na hArd-Chúirte ar phonec dlí in aghaidh an chinnidh san imscrúdú seo á dhéanamh aici faoi Alt 28 den Acht. Socraíodh deis éisteachta don achomharc san Ard-Chúirt ar dháta i mí Feabhra 2014.

Imscrúdú seolta: an 16 Bealtaine 2013

Tuarascáil eisithe: an 2 Lúnasa 2013

Iarnród Éireann

Léirigh imscrúdú gur sháraigh Iarnród Éireann an dualgas reachtúil teanga atá daingnithe san Acht Iompair, 1950 i gcás buanchomharthaí poiblí i mBéarla amháin atá curtha in airde ar dhroichid traenach in áiteanna éagsúla ar fud na tíre.

Rinneadh roinnt gearán leis an Oifig thar thréimhse ama ó mhí Feabhra 2011 go raibh buanchomharthaí poiblí in airde ag Iarnród Éireann ar dhroichid traenach ar fud na tíre agus gur i mBéarla amháin a bhí na comharthaí sin. B'ábhar imní do na gearánaigh nach raibh na comharthaí seo ag teacht leis an bhforáil teanga san Acht Iompair, 1950 i dtaca le húsáid na Gaeilge agus an Bhéarla ar bhuancomharthaíocht.

Leagann fo-alt 57(1) den Acht Iompair, 1950 dualgas ar leith ar Iarnród Éireann a chinntiú gur i nGaeilge nó i mBéarla agus i nGaeilge a bhíonn aon bhuanfhógraí nó buanchomharthaí dá chuid.

Rinne an Oifig iarracht na gearáin a réiteach ar bhonn neamhfhoirmiúil le hIarnród Éireann in imeacht dhá bhliain ach níor éirigh leis na hiarrachtaí sin comhréiteach a aimsiú. Dá bhrí sin, chonacthas nach raibh de rogha ach imscrúdú a thionscnamh sa chás le teacht ar fhionnachtana agus ar mholtaí.

Thug Iarnród Éireann le fios go raibh sé den tuairim go raibh díolúine ag na comharthaí seo faoi na Rialacháin um Shábháilteacht, Sláinte agus Leas ag an Obair, 2007. Dúirt Iarnród Éireann:

“Moladh dúinn, faoi na Rialacháin um Shábháilteacht, Sláinte agus Leas ag an Obair 2007, go bhfuil an chomharthaíocht droichid seo riachtanach faoin Reachtaíocht Iompair agus tagraítear do in Alt 160 de na rialacháin sin.

Sin é an fáth go bhfuilimid den bharúil go bhfuil an chomharthaíocht sin díolmhaithe ón gceanglais le bheith dátheangach faoi na rialacháin. Mar thoradh, ní chreidimid go bhfuil fo-alt 57(1) den Acht Iompair 1950 sáraithe againn.”

Ba léir go raibh Iarnród Éireann ag tagairt ina fhreagra ar an imscrúdú do dhíolúine i dtaca le húsáid na dteangacha oifigiúla atá ceadaithe sna Rialacháin (I.R. 391 de

2008) faoi fho-alt 9(1) d'Acht na dTeangacha Oifigiúla, 2003 fad is a bhaineann sé le comharthaíocht a thagann faoi scáth na Rialachán um Shábháilteacht, Sláinte agus Leas ag an Obair, 2007.

Ach ní faoi na Rialacháin atá eisithe faoi fho-alt 9(1) d'Acht na dTeangacha Oifigiúla, 2003 atá dualgas ar Iarnród Éireann buanchomharthaí poiblí a bhíonn á gcothabháil aige a bheith i nGaeilge, nó i nGaeilge agus i mBéarla. Is é fo-alt 57(1) den Acht Iompair, 1950 an fhoráil reachtúil chuí sa chás seo, agus tá an mhír sin reachtaíochta an-soiléir ar an gceist:

“Ní foláir na buan-fhógraí agus na buan-chomharthaí poiblí uile (lena n-áirítear ainmneacha stáisiún) a bheas á gcothabháil ag an mBord a bheith i nGaeilge ach is cead iad a bheith i nGaeilge agus i mBéarla.”

Ní cheadaítear aon díolúine sa reachtaíocht seo, mar a mhaíonn Iarnród Éireann, i dtaca le haon chineál comharthaíochta, comharthaíocht sábháilteachta nó eile. Anuas air sin, is prionsabal seanbhunaithe é nach féidir le foráil atá déanta i reachtaíocht thánaisteach leasú a dhéanamh ar fhoráil atá daingnithe cheana féin i reachtaíocht phríomha (i.e. Acht de chuid an Oireachtais). Ní fhéadfadh, dá bhrí sin, díolúine sna Rialacháin (I.R. 391 de 2008) atá déanta faoi fho-alt 9(1) d'Acht an dTeangacha Oifigiúla leasú a dhéanamh ar an dualgas atá daingnithe i bhfo-alt 57(1) den Acht Iompair, 1950. Ní dhearna Iarnród Éireann aon chás nach buanchomharthaí poiblí a bhí sna comharthaí a bhí faoi chaibidil san imscrúdú.

Chinn an t-imscrúdú go bhfuil fo-alt 57(1) den Acht Iompair neamhchoinníollach sa dualgas a chuireann sé ar Iarnród Éireann i dtaca le húsáid na Gaeilge nó na Gaeilge agus an Bhéarla ar bhuanchomharthaí poiblí.

Imscrúdú seolta: an 4 Deireadh Fómhair 2013

Tuarascáil eisithe: an 21 Samhain 2013

Bord Oideachais agus Oiliúna Chathair Bhaile Átha Cliath

Léirigh imscrúdú nach raibh córas oiriúnach i bhfeidhm ag SUSI (Tacaíocht Chomhchoiteann do Mhic Léinn in Éirinn) le cloí leis an dualgas reachtúil teanga atá daingnithe i bhfo-alt 9(2) d'Acht na dTeangacha Oifigiúla, 2003 agus í i mbun cumarsáid scríofa i nGaeilge. Is rannóg de chuid Bhord Oideachais agus Oiliúna Chathair Bhaile Átha Cliath é SUSI a phléann le deontais do mhic léinn. Bhí an fhoireann imscrúdaithe sásta, áfach, de thoradh an imscrúdaithe, go raibh córas cuí molta le dul i ngleic leis na deacrachtaí.

Rinne duine gearán leis an Oifig i mí Feabhra 2013 nach raibh ar chumas SUSI plé go cuí le hiarratas i nGaeilge ar dheontas mic léinn, go raibh comhfhreagras i nGaeilge á fhreagairt i mBéarla agus go raibh ar an ngearánach féin aistriúchán a sholáthar do SUSI ar litir i nGaeilge a scríobh sé chuige. Seo a leanas mar atá fo-alt 9(2) den Acht:

“I gcás ina ndéanfaidh duine cumarsáid i dteanga oifigiúil le comhlacht poiblí, i scríbhinn nó leis an bpost leictreonach, freagróidh an comhlacht poiblí sa teanga chéanna.”

Níor éirigh le hiarrachtaí an ghearánaigh féin ná na hOifige an cás seo a réiteach ar bhonn neamhfhoirmiúil in imeacht tréimhse míonna agus b'éigean imscrúdú reachtúil a thionscnamh le teacht ar réiteach sásúil.

Sa fhreagra ó Bhord Oideachais agus Oiliúna Chathair Bhaile Átha Cliath ar an imscrúdú, thug sé le fios go bhfuair SUSI nach mór 70,000 iarratas ar dheontais ina chéad bhliain feidhme — an bhliain acadúil 2012/2013. D'áitigh an Bord cé go raibh fadhbanna le próiseáil iarratas ón mbliain acadúil 2012/2013 go raibh toradh níos fearr ná mar a ceapadh ar an gcóras, agus 70% de na deontais bronnta ag deireadh mhí na Nollag, 85% ag tús an dara seimeastar i mí Eanáir agus 93% i mí an Aibreáin 2013.

D'aithin an Bord, áfach, nach raibh feidhmíocht SUSI ar an gcaighdeán ard ba chóir a bheith ann i gcás seirbhís phoiblí stáit. Maidir leis an mbliain acadúil 2013-2014, mhínigh an Bord go raibh feabhsuithe déanta ar an gcóras de thoradh athbhreithniú neamhspleách i mí an Aibreáin 2013.

Ghlac an Bord leis gur sháraigh an eagraíocht an dualgas atá daingnithe i bhfo-alt 9(2) d'Acht na dTeangacha Oifigiúla, 2003 sa chás seo fad is a bhain sé le seirbhís SUSI agus é ag freagairt cumarsáid i nGaeilge ó mhac léinn ainmnithe i dtaca le hiarratas ar dheontas, agus ghabh sé leithscéal leis an mac léinn sin as an mbuairt agus an mhoill go léir.

Sholáthair sé don imscrúdú cóip den litir dheontais as Gaeilge a bhí de dhíth ar an mac léinn. Thug an Bord míniú don imscrúdú ar ar tharla sa chás seo. Tugadh le fios go raibh an córas agus na litreacha ar fáil i nGaeilge ach nach ndearnadh tástáil chuí ar na córais ná ar an bpróiseas agus gur tharla earráid theicniúil dá bharr.

Thug an Bord le fios go raibh iarrtha acu ar an gcuideachta sheachtrach atá ag soláthar seirbhís deasc chabhrach thar a cheann breathnú go géar ar an tseirbhís atá á soláthar de bharr thuairisc an ghearánaigh sa chás seo.

Maidir leis an gcóras atá i bhfeidhm anois, bhí an méid seo le rá ag an mBord: *“Níl SUSI sásta gur theip orainn i roinnt gcásanna áirithe an bhliain seo caite ár dualgas reachtúil a chomhlíonadh. De bharr seo, táimid tar éis ollchóiriú a*

dhéanamh ar an gcóras i ndáil le litreacha a éisiúint i Gaeilge agus a thástáil go hiomlán chun a chinntiú nach tharlaíonn an rud cheanna i mbliana.”

Thug an Bord le fios don imscrúdú gurb é an treoir a thugann SUSI do chomhaltaí foirne nua i rith an phróisis oiliúna ná go ndéileálfadh measúnóir atá líofa i nGaeilge le gach iarratas i nGaeilge. Má bhíonn treoir níos sinsearaí ag teastáil, téann an measúnóir go dtí an Bainisteoir Próiseála Deontas atá líofa i nGaeilge.

Is comhlacht poiblí é Bord Oideachais agus Oiliúna Chathair Bhaile Átha Cliath chun críche Acht na dTeangacha Oifigiúla agus dá réir sin tá dualgas air cloí leis na forálacha reachtúla i bhfo-alt 9(2) den Acht maidir le cumarsáid i nGaeilge.

Chonacthas don imscrúdú ón gcás a bhí curtha ina láthair nár oibrigh an córas a bhí in ainm is a bheith i bhfeidhm le plé le comhfhreagras i nGaeilge, ainneoin iarrachtaí an Bhoird córas cuí a chur i ngníomh agus SUSI á chur ar bun. Ghlac an Oifig leis nach raibh aon chúis ann lena chreidiúint gur d’aon ghnó a tharla an sárú sa chás seo. Ach ba léir ón gcaoi ar caitheadh le hiarratas an mhic léinn seo agus lena iarrachtaí eolas a fháil ina leith chun an cás a réiteach nach raibh aon chóras ceart i bhfeidhm le plé le cumarsáid i nGaeilge ón bpobal. Fiú nuair a chuaigh an Oifig i dteagmháil leis an mBord ar an ábhar, níor éirigh leis an mBord dul i ngleic leis an gceist go cuí.

Mar sin féin, ba léir go raibh céimeanna glactha ag an mBord leis an scéal a chur ina cheart. Bheifí ag súil, de thoradh an imscrúdaithe seo agus de bharr chur i bhfeidhm na mbeartas atá glactha ag an mBord, go ndaingneofar faisnéis faoin dualgas reachtúil seo i gcleachtais oibre na foirne ar fad agus go laghdófar nó go gcuirfear ar ceal ar fad gearáin faoi shárú na forála seo.

Imscrúdú seolta: an 3 Deireadh Fómhair 2013

Tuarascáil eisithe: an 12 Samhain 2013

Comhairle Contae Lú

Léirigh imscrúdú gur sháraigh Comhairle Contae Lú an dualgas reachtúil teanga atá daingnithe i bhfo-alt 9(3) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla agus í i mbun cumarsáide le haicme den phobal i gcoitinne i gCo. Lú. Rinneadh gearán leis an Oifig gur scríobh an Chomhairle i mBéarla amháin chuig 17,177 duine ar fud an Chontae, in 2012, le faisnéis a roinnt leo faoin Muirear Teaghlaigh.

Bhí an gearánach den bharúil gur cheart go mbeadh leagan Gaeilge nó leagan dátheangach de litir na Comhairle seolta chuige de réir fhorálacha Acht na dTeangacha Oifigiúla. Ba chás leis an ngearánach chomh maith gur chuig an leagan Béarla dá sheoladh a eisíodh an litir, ainneoin é a bheith cláraithe don Mhuirear Teaghlaigh leis an leagan Gaeilge dá sheoladh.

Leagann fo-alt 9(3) d'Acht na dTeangacha Oifigiúla dualgas ar chomhlachtaí poiblí a chinntiú gur i nGaeilge, nó i mBéarla agus i nGaeilge, a bheidh cumarsáid faisnéise i scríbhinn nó leis an bpost leictreonach leis an bpobal i gcoitinne nó le haicme den phobal i gcoitinne. Theip ar iarrachtaí Oifig an Choimisinéara Teanga réiteach a fháil ar an ngearán leis an gComhairle tríd an bpróiseas neamhfhoirmiúil réitithe gearán, agus b'éigean tabhairt faoi imscrúdú foirmiúil.

I litir chuig an imscrúdú, chuir an Chomhairle an t-eolas ar fad a bhí iarrtha ar fáil go críochnúil agus go gairmiúil. Ach ba léir ón bhfreagra nár ghlac sí leis gur sháraigh sí fo-alt 9(3) den Acht. Mhaígh an Chomhairle nach cumarsáid a bhí i gceist a thiofadh faoi bhrí fho-alt 9(3) agus nár athraigh sí seoladh an ghearánaigh ó Ghaeilge go Béarla.

Dúirt an Chomhairle:

Bhain an comhfhreagras a d'eisigh an t-údarás seo i dtaca leis an muirear teaghlaigh go sonrach leis an seolaí aonair seo. Baineadh sonraí an tseolaí ó bhunachair shonraí éagsúla lena n-áirítear bunachar sonraí PRA ina gcláraítear na sonraí i mBéarla nó i nGaeilge de réir mar a sholáthraíonn an seolaí iad. Tá an seasamh sin ar aon dul leis an gcomhairle a thairg Bord an Mhuirir Theaghlaigh.

Eisíodh leagan Béarla den litir toisc gur cláraíodh sonraí an Úinéara Teaghlaigh i mBéarla ar an mbunachar sonraí ábhartha. Rinneadh comparáid idir seoltaí na daoine a d'íoc an Muirear Teaghlaigh agus na seoltaí ar bhunachar sonraí PRA. I gcás ar bith ina raibh difríocht idir an dá sheoladh (ar chúiseanna teanga, mar ab amhlaidh sa chás seo, nó toisc gur athraíodh uimhir tí, nó aon rud eile, ba chuma cé chomh beag a bhí an t-athrú), thug an ríomhaire 'neamhíoctha' mar fhreagra. Is é beartas an údaráis seo comhfhreagras a eisiúint i nGaeilge i gcásanna inar chláraigh úinéirí tí a sonraí i nGaeilge.

Is é beartas agus cleachtas an údaráis áitiúil seo doiciméid a eisiúint sa dá theanga de réir Alt 9(3) d'Acht na dTeangacha Oifigiúla agus cumarsáid a déanamh i scríbhinn nó i r-phost leis an bpobal i gcoitinne chun críoche eolas a sholáthar don phobal nó d'aicme den phobal.

D'áitigh an Chomhairle nár eisíodh an chumarsáid chuig an bpobal i gcoitinne ná chuig aicme den phobal i gcoitinne ach gur cumarsáid aonánach chuig duine ainmnithe ag seoladh faoi leith a bhí i ngach cás, agus go raibh *“an seasamh sin ar aon dul leis an gcomhairle a thairg Bord an Mhuirir Teaghlaigh.”*

Is fiú a lua go bhfuil an oibleagáid i dtaca le comhairle a chur ar chomhlacht poiblí faoina dhualgas faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla dílsithe d'Oifig an Choimisinéara Teanga de réir na reachtaíochta, ní ar Bhord an Mhuirir Teaghlaigh. Níor lorg Comhairle Contae Lú ná Bord an Mhuirir Teaghlaigh comhairle na hOifige seo ar an ábhar ag aon am.

Tar éis meá chúramach a dhéanamh ar argóint na Comhairle agus léirmhíniú cruinn a dhéanamh – de réir na gcleachtas maidir le léirmhínithe atá seanbhunaithe agus daingnithe sa dlí – ar an reachtaíocht agus ar an gcumarsáid féin a eisíodh, chreid an t-imscrúdú nár leor seoladh ar leith agus uimhir thagartha le cumarsáid aonánach a dhéanamh den chumarsáid seo.

Chinn an t-imscrúdú gur le haicme den phobal i gcoitinne a rinneadh an chumarsáid seo, de bharr gur eisíodh 17,177 litir nó mír chumarsáide ón gComhairle agus go raibh an bhunteachtairacht nó an buntéacs ceannann céanna i ngach litir acu seo, agus síniú clóite ar na litreacha. Lasmuigh d'ainm, seoladh agus uimhir thagartha, ní raibh aon sonraí pearsanta in aon cheann de na 17,177 litir a dhéanfadh idirdhealú ar leith idir na litreacha “aonair” sin, mar shampla méid ar leith a bhí le hóc go fóill i gcás an duine sin. Is faisnéis choitianta a bhí comónta i ngach litir faoin muirear, pionóis, díolúine, bealaí íoctha agus eile. Ba mheicníocht seachadta a bhí san ainm, uimhir thagartha agus seoladh agus níor leor an difríocht sin le litir phearsanta a dhéanamh de mhíreanna cumarsáide ina raibh an bhunfhaisnéis chéanna.

Sa chás seo rinne Comhairle Contae Lú daoine áirithe a rangú le chéile nó, i bhfocail eile, aicme acu a roghnú de thuras na huaire i gcomhair faisnéise faoin muirear teaghlaigh. Chun na críche sin, rinne sí “aicme den phobal i gcoitinne” den ghrúpa sin ina raibh 17,177 duine. Bhí an Chomhairle mar chomhlacht poiblí i mbun cumarsáide sa chás seo le haicme den phobal i gcoitinne chun faisnéis a thabhairt don aicme sin dar leis an imscrúdú seo agus bhí aici géilleadh do na dualgais teanga i bhfo-alt 9(3) den Acht – an chumarsáid a eisiúint i nGaeilge, nó i mBéarla agus i nGaeilge.

Maidir le ceist na seoltaí, ba léir don imscrúdú nach raibh dóthain céimeanna glactha le cinntiú nach n-eiseofaí an chumarsáid seo in earráid chucu siúd a bhí cláraithe le seoladh i nGaeilge don Mhuirear Teaghlaigh, ainneoin an muirear a bheith íoctha acu. Próiseas sách simplí a bheadh ann, mheasfaí, comparáid a dhéanamh idir an bunachar sonraí a cuireadh ar fáil ón PRA agus an bunachar sonraí dóibh siúd a bhí cláraithe don Mhuirear Teaghlaigh, le cinntiú nach raibh an chumarsáid á heisiúint

chucu siúd a d'íoc agus go raibh a seoltaí i nGaeilge. Ba léir, de bharr nár thóg an Chomhairle aon chéimeanna le “glanadh” a dhéanamh ar an mbunachar sonraí a chuir an PRA ar fáil, gur eisíodh an chumarsáid chuig daoine a raibh a seoladh i nGaeilge, beag beann ar íocaíocht a bheith déanta nó gan a bheith déanta acu.

Imscrúdú seolta: an 5 Nollaig 2012

Tuarascáil eisithe: an 1 Márta 2013

Comhairle Contae an Chláir

Rinneadh cinneadh scor d'imscrúdú nuair a tugadh dearbhuithe go raibh gearáin i dtaca le húsáid an Bhéarla amháin ar chomharthaíocht bhóthair réitithe ag Comhairle Contae an Chláir.

D'eascair an t-imscrúdú as gearáin chun na hOifige gur i mBéarla amháin a bhí comharthaí in airde i dtrí áit éagsúla i gceantar feidhme na Comhairle. Rinne an Oifig iarracht an cheist seo a réiteach leis an gComhairle tríd an gcóras neamhfhoirmiúil réitithe gearán a fheidhmíonn an Oifig, ach níor éirigh leis na hiarrachtaí sin.

I measc na gcomharthaí a bhí faoi chaibidil bhí comhartha iomráiteach amháin ag Cnoc Uarchoille: “**Cross of Spancil Hill**”. Tharraing an gearánach an cheist anuas leis an gComhairle Contae den chéad uair ar an 23 Meitheamh 2009, ar an “*23rd of June, the day before the fair*” mar atá ráite san amhrán. Ní bhfuair sé freagra sásúil agus chuaigh Oifig an Choimisinéara Teanga i dteagmháil leis an gComhairle ar a shon ar an 9 Deireadh Fómhair 2009. Thug an Chomhairle gealltanas soiléir i scríbhinn i mí Eanáir 2010 go gceartófaí an comhartha faoin 17 Márta 2010. Dúnadh an comhad ag an bpointe sin, ach bliain dár gcionn cuireadh in iúl don Oifig go raibh an comhartha i mBéarla fós in airde. Dúirt an Chomhairle Contae ar an 28 Deireadh Fómhair 2011 go raibh comhartha nua faighte ach toisc oibreacha bóthair a bheith fós ar siúl sa cheantar nár cuireadh in airde é.

I Márta 2012, lorg an Oifig deimhniú go raibh na comharthaí nua in airde agus dúradh go raibh “*na comharthaí nua (dátheangacha) ceannaithe ag an innealtóir cuí. Tá oibreacha bóthar fós ar siúl ag an acomhal sin, agus crochfar na comharthaí nua ag deireadh na n-oibreacha sin. Idir an dá linn, tá sé bearthaithe go dtógfar anuas na comharthaí atá ann i mBéarla amháin.*”

I Meitheamh 2012, sheol an gearánach grianghraf ón Clare Champion, eagrán an 29 Meitheamh 2012, inar léiríodh go raibh na seanchomharthaí Béarla crochta arís. Nuair a cuireadh an méid sin ar a súile don Chomhairle, cuireadh an freagra seo a

leanas chuig an Oifig ar an 5 Samhain 2012: *“Tá oibreacha bóthair fós ar siúl agus táthar dóchasach go gcuirfear i gcrích iad roimh dheireadh na bliana seo. Ag an bpointe sin, cuirfear comharthaí dátheangacha in airde.”*

I mí an Mheithimh 2013, ceithre bliana ó tarraingíodh anuas an cheist leis an gComhairle Contae den chéad uair, nuair ba léir nach raibh aon dul chun cinn déanta i gcás na gcomharthaí ag Cnoc Uarchoille ná i gcás comharthaí eile a bhí ina n-ábhair ghearáin, rinneadh cinneadh tabhairt faoi imscrúdú.

I bhfianaise litreacha ón gComhairle Contae san fhómhar inar dearbhaíodh go raibh na comharthaí aonteangacha Béarla a bhí faoi chaibidil san imscrúdú seo bainte anuas, scoireadh den imscrúdú mar nach raibh sárú ar dhualgas reachtúil teanga i gceist a thuilleadh.

Imscrúdú seolta: an 27 Meitheamh 2013

Imscrúdú scortha: an 7 Deireadh Fómhair 2013

Comhairle Buirge Loch Garman

Léirigh imscrúdú go raibh Comhairle Buirge Loch Garman ag sárú na ndualgas reachtúil teanga atá daingnithe sna rialacháin agus sna hordacháin atá déanta faoi fho-ailt 95(2) agus 95(16) den Acht um Thrácht ar Bhóithre, 1961 agus faoi na Rialacháin faoi fho-alt 9(1) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla, 2003 i gcás comharthaí ar a raibh leaganacha Gaeilge a bhí míchruinn nó i mBéarla amháin agus a bhí curtha in airde i gceantar feidhme na Comhairle Buirge.

De thoradh gearáin éagsúla a rinneadh leis an Oifig maidir le húsáid na dteangacha oifigiúla, Gaeilge agus Béarla, ar chomharthaí i mBaile Loch Garman, tarraingíodh ceist na comharthaíochta anuas leis an gComhairle ar bhonn neamhfhoirmiúil, ag tosú i mí na Samhna 2012. Dhá chomhartha a bhí i mBéarla amháin a bhí i gceist ar dtús.

I mí an Mhárta 2013, tarraingíodh anuas ceist leis an gComhairle i dtaca le comharthaí nua a bhí curtha in airde ar na príomhbhóithre ar fad isteach chuig an mbaile a raibh an téacs “Wexford Borough Council twinned with Couëron France” orthu i mBéarla amháin.

Eisíodh meabhrúcháin i scríbhinn i dtaca leis an dá ábhar seo roinnt uaireanta, agus rabhadh deireanach i mí Lúnasa 2013. Níor chuir an Chomhairle aon fhreagra ar fáil i dtaca leis na gearáin seo.

Ar an 26 Lúnasa, fuair an Oifig gearáin eile ó dhaoine den phobal. Sa chéad ghearán acu seo, cuireadh in iúl go raibh comhartha eile breise ar a raibh an téacs “Annapolis, USA is a sister city to Wexford” curtha leis an gcomhartha “Wexford Borough Council twinned with Couëron France”, i mBéarla amháin, ainneoin an ghearáin a bhí tarraingthe anuas leis an gComhairle ar an ábhar i mí an Mhárta. Rinneadh gearán eile leis an Oifig ar an dáta céanna, an 26 Lúnasa, go raibh dhá comhartha ar a raibh leaganacha míchrúinne Gaeilge de théacs curtha in airde ag timpeallán ar an mbaile.

Tá dualgais reachtúla i bhfeidhm faoi úsáid na Gaeilge ar chomharthaí trácht bóthair atá déanta faoi rialacháin agus ordacháin faoi fho-ailt 95(2) agus 95(16) den Acht um Thrácht ar Bhóithre, 1961. Tá na dualgais sin daingnithe sa *Lámhleabhar do Chomharthaí Trácht* agus caithfidh údaráis bóithre na tíre cloí leis na dualgais sin. Tá dualgais reachtúla eile i bhfeidhm faoi úsáid na Gaeilge agus an Bhéarla ar chomharthaí nach comharthaí trácht iad faoi na Rialacháin faoi fho-alt 9(1) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla, 2003.

Sa fhreagra ó Chomhairle Buirge Loch Garman chuig an imscrúdú, cuireadh in iúl go raibh an tInnealtóir ar saoire nuair a tháinig na cáipéisí imscrúdaithe agus nach raibh aon duine ag feidhmiú ina áit de bharr chúrsaí eacnamaíocha na tíre.

Is mar seo a leanas a d’fhreagair an Chomhairle na ceisteanna ón imscrúdú:

Tá comharthaí nasctha neamhreachtúla ar imeall an bhaile. Ní comharthaí rialála nó treo iad, níl iontu ach comharthaí eolas agus dá bhrí sin táimid den tuairim nach gá na comharthaí seo a athrú.

Athróidh Comhairle Bhuirge Loch Garman an scríbhinn ar na comharthaí atá ar na timpeallán suite ar na mbóthar nua gar don Chomhairle Chontae
chomh luath agus is féidir. (aibhsiú déanta sa litir)

Athrófar na comharthaí treo luaite roimh deireadh na bliana seo.

Cé nár thug an Chomhairle Buirge le fios ina freagra gur ghlac sí leis go raibh dualgais reachtúla teanga á sárú i gcás na gcomharthaí bóthair seo, mar sin féin ghéill sí gur chóir iad a cheartú, agus thug sí le fios go ndéanfaí sin láithreach i gcás na gcomharthaí ar na timpealláin agus faoi dheireadh na bliana i gcás na gcomharthaí treo. D’fháiltigh an t-imscrúdú roimh an tairiscint sin.

Thug an Chomhairle Buirge le fios ina freagra nach mbeadh na “comharthaí nasctha” á gceartú mar nach comharthaí rialála ná comharthaí treo iad, agus nach raibh iontu ach comharthaí eolais.

Deirtear go soiléir, áfach, sa *Lámhleabhar do Chomharthaí Trácht*a go mbaineann an dualgas teanga le comharthaí rabhaidh, eolais agus turasóireachta chomh maith céanna le comharthaí treo agus rialála. Fiú dá bhféadfadh an Chomhairle an cás a dhéanamh nár chomharthaí trácht*a* iad na comharthaí seo, bheadh dualgas ar an gComhairle comharthaí dátheangacha a chur in airde de bharr na ndualgas reachtúil teanga a leagtar uirthi faoi na Rialacháin faoi fho-alt 9(1) d'Acht na dTeangacha Oifigiúla (I.R. 391 de 2008).

Luaigh an fhoireann imscrúdaithe gurbh ábhar inní di gur chuir an Chomhairle Buirge comharthaí nua aonteangacha Béarla in airde tar éis don Oifig gearán a tharraingt anuas léi i dtaca le comharthaí den chineál céanna san áit chéanna roinnt míonna roimhe sin. Ar ndóigh, bhí costas breise tarraingthe ag an gComhairle uirthi féin dá bharr sin.

D'áitigh an t-imscrúdú nach bhfuil sé de cheart ag aon údarás bóithre airgead de chuid an Stáit a chaitheamh ar chomharthaíocht aonteangach i mBéarla atá ag teacht salach ar ordacháin agus rialacháin atá déanta chun deimhin a dhéanamh de go mbeidh comharthaí den chineál seo i nGaeilge nó dátheangach. Chonacthas don imscrúdú gur mí-úsáid airgead stáit atá i gceist lena leithéid.

Imscrúdú seolta: an 29 Lúnasa 2013

Tuarascáil eisithe: an 19 Samhain 2013

Comhairle Contae Cheatharlach

Rinneadh cinneadh scor d'imscrúdú nuair a tugadh dearbhuithe go raibh an gearán a bhí i gceist i dtaca le húsáid an Bhéarla amháin ar chomharthaíocht bóthair réitithe ag Comhairle Contae Cheatharlach.

D'eascair an t-imscrúdú as gearán chun na hOifige gur i mBéarla amháin a bhí comhartha in airde i gceantar feidhme na Comhairle. Rinne an Oifig iarracht an cheist seo a réiteach leis an gComhairle tríd an gcóras neamhfhoirmiúil réitithe gearán a fheidhmíonn an Oifig ach níor éirigh leis na hiarrachtaí sin.

I bhfianaise na litreach ón gComhairle chuig an imscrúdú inar tugadh le fios gur ghlac an Chomhairle Contae le seasamh na hOifige i dtaca leis an gcomhartha i mBéarla amháin agus an dearbhaithe go raibh an cheist réitithe, rinneadh cinneadh scor den imscrúdú.

Imscrúdú seolta: an 21 Bealtaine 2013

Imscrúdú scortha: an 5 Iúil 2013

Bus Éireann

Léirigh imscrúdú gur sháraigh Bus Éireann na dualgais reachtúla teanga atá i bhfo-alt 9(1) d'Acht na dTeangacha Oifigiúla, 2003 i gcás clár ama a bhí curtha in airde ag an gcomhlacht i gCo. Chiarraí.

Rinneadh gearán leis an Oifig i mí an Mheithimh 2013 go raibh comhartha in airde ag Bus Éireann i nDaingean Uí Chúis, Co. Chiarraí nach raibh ag teacht leis na forálacha teanga san Acht Iompair, 1950 agus/ná leis na Rialacháin faoi fho-alt 9(1) d'Acht na dTeangacha Oifigiúla, 2003 i dtaca le húsáid na Gaeilge agus an Bhéarla ar chomharthaíocht.

Leagann fo-alt 57(1) den Acht Iompair, 1950 dualgais ar leith ar Bhus Éireann a chinntiú gur i nGaeilge nó i mBéarla agus i nGaeilge a bhíonn aon bhuanfhógraí nó buanchomharthaí dá chuid. Mar seo a leanas atá an fo-alt sin den Acht:

“Ní foláir na buan-fhógraí agus na buan-chomharthaí poiblí uile (lena n-áirítear ainmneacha stáisiún) a bheas á gcothabháil ag an mBord a bheith i nGaeilge ach is cead iad a bheith i nGaeilge agus i mBéarla.”

Sa bhreis air sin, tá rialacháin reachtúla déanta in I.R. Uimh. 391 de 2008 faoi fho-alt 9(1) den Acht i dtaca le húsáid na dteangacha oifigiúla ar chomharthaíocht atá curtha in airde ag comhlachtaí poiblí a chiallaíonn gur féidir le comharthaí a bheith i nGaeilge nó dátheangach (Gaeilge agus Béarla) ach nach féidir leo a bheith i mBéarla amháin.

I bhfo-alt 6(1) de na Rialacháin deirtear:

“Faoi réir fhorálacha an Rialacháin seo, maidir le haon chomhartha a chuireann comhlacht poiblí in airde, nó a chuirtear in airde thar ceann aon chomhlachta phoiblí, in aon suíomh—

(a) sa Stát, nó

(b) ach amháin i gcás comhlachta forfheidhmithe, lasmuigh den Stát is i nGaeilge nó i nGaeilge agus i mBéarla a bheidh sé.

Rinne an Oifig iarracht an gearán a réiteach ar bhonn neamhfhoirmiúil le Bus Éireann ach níor éirigh leis na hiarrachtaí sin comhréiteach a aimsiú.

Mar fhreagra ar an imscrúdú, dúirt Bus Éireann nár ghlac sé leis gur sháraigh sé fo-alt 57(1) den Acht Iompair, 1950 agus/nó fo-alt 9(1) d'Acht na dTeangacha Oifigiúla, 2003 ar an gcúis gur comhthaobhacht fógraíochta a bhí sna taispeántais amchláir ag stadanna, scáthláin agus stáisiúin agus ar an gcúis nach buanfhógra a bhí sa

chomhartha seo ar chaoi ar bith mar nach raibh an comhartha bailí ach go Meitheamh 2013.

Mar fhocal scoir, dúirt Bus Éireann:

“Cuireann Bus Éireann i láthair nach bhfuil baint ag aon chontrárthacht maidir le hAcht na dTeangacha Oifigiúla, 2003 leis an ábhar a bhfuil gearán déanta ina leith, ná le haon achtachán eile a bhaineann le stádas ná húsáid theanga oifigiúil ar na cúiseanna a léirítear thuas.

Tá sin gan dochar d’aon chearta eile dlí nó eile a d’fhéadfadh a bheith ar fáil do Bhus Éireann i gcomhthéacs imscrúdú den sórt sin.”

Tar éis do Bhus Éireann cóip den dréacht-tuarascáil imscrúduithe gan osradharc, fionnachtana ná moltaí a fháil, iarradh go gcuirfí na haighneachtaí seo a leanas san áireamh:

“Is mian le Bus Éireann uasdhátú a dhéanamh ar a haighneachtaí a rinneadh maidir le gearán faoin Amchlár (Tag: IM-057B). Tá an Rialtóir Iompair i mbun oibre ar uasdhátú a dhéanamh ar na Treoirlínte um Eolas Taistil le haghaidh Oibreoirí Iompair Phoiblí, a chuimsíonn Amchláir.

Is gá do Bhus Éireann na rialacháin seo a chomhlíonadh agus cuirfear amchláir ar fáil a réiteoidh leis an leagan amach a iarrfaidh an Rialtóir.

Mar chríoch, níl leagan amach an amchláir atá curtha suas i nDaingean Uí Chúis ag réiteach leis na treoirlínte atá le teacht ón Rialtóir agus ní bhainfidh Bus Éireann úsáid as tráth go bhfoilseofar na treoirlínte.”

Ba léir nár ghlac Bus Éireann leis go raibh an reachtaíocht á sárú sa chás seo.

Rinne Bus Éireann an argóint nach buanfhógra a bhí sa chomhartha a bhí faoi chaibidil san imscrúdú, de bharr nach raibh an comhartha bailí ach go Meitheamh 2013. Fiú mura buanchomhartha é, lasmuigh d’eisceachtaí lena mbaineann díolúine, baineann na Rialacháin le **gach** comhartha a chuireann comhlacht poiblí in airde. Caithfidh na comharthaí a bheith i nGaeilge nó dátheangach agus deirtear go mbaineann na forálacha seo le **haon** comhartha a chuireann comhlacht poiblí in airde **in aon suíomh**.

Léirigh Bus Éireann a sheasamh don imscrúdú nach comharthaí a bhí san fhaisnéis áirithe seo atá á cur ar taispeáint chun críche na Rialachán faoi Acht na dTeangacha Oifigiúla. *“Is comhthaobhacht fógraíochta iad taispeántais amchláir ag stadanna, scáthláin agus stáisiúin ag Bus Éireann mar go léiríonn siad an réimse seirbhísí, amanna fágála agus ceann scríbe a fhéadfadh ábhair chustaiméirí feidhm a bhaint astu ón áit áirithe sin, a fhéadfadh iad a mhealladh um thaisteal le Bus Éireann ag*

an bpointe ama sin nó amach uaidh sin.” Ní fhacthas don imscrúdú go raibh aon bhunús reachtúil lena leithéid de sheasamh.

Ceist léirmhínithe a bhí anseo ar fhoráil reachtúil atá daingnithe le dlí. B’ábhar suntais don imscrúdú go ndúirt Bus Éireann, agus é ag séanadh gur buanfógra a bhí i gceist anseo, an méid seo: “*Ní buan fhógra é an **comhartha** seo ar chaoi ar bith*” (aibhsiú déanta) – admháil lom, mheasfaí, gur comhartha a bhí i gceist. Níl sainmhíniú ar leith tugtha ar an bhfocal “comhartha” chun críche Acht na dTeangacha Oifigiúla ná sna rialacháin atá déanta faoin Acht. Is í an riail forléirithe dhlíthiúil i gcásanna den chineál sin ná go bhféachtar ar an gcomhthéacs iomlán ina bhfuil an focal in úsáid agus ar ghnáthbhrí an fhocail.

Chonacthas don imscrúdú gurb ionann comhartha agus eolas nó faisnéis a chuirtear ar taispeáint agus a thugann san áireamh, ach nach bhfuil teoranta do, na cineálacha comharthaí seo a leanas: comhartha rabhaidh, comhartha eolais/faisnéise, comhartha teagascach, comhartha treo, comhartha sainordaitheach, comhartha éigeandála, comhartha coiscthe, comhartha guaise nó priacail, comhartha sábháilteachta, comhartha lasta, comhartha leictreonach.

Cuireadh an fhaisnéis ábhartha ar taispeáint mar eolas don phobal i gcoitinne agus is gá é a bheith ar taispeáint go leanúnach. Is mar chomharthaí faisnéise a fheidhmíonn na hamchláir seo agus tá siad curtha in airde ag stadanna bus agus i stáisiúin Bhus Éireann chun úsáideoirí bus a chur ar an eolas faoi sceideal ama na mbusanna.

Ní raibh aon amhras ar an bhfoireann imscrúdaithe, dá bhrí sin, ach gur comharthaí iad seo chun críche na rialachán maidir le húsáid na dteangacha oifigiúla ar chomharthaíocht (I.R. Uimhir 391 de 2008). Sa bhreis air sin ar fad, ba i gceantar atá go hoifigiúil sa Ghaeltacht a bhí an comhartha seo curtha in airde agus is ag tagairt a bhí sé do thurais bus chuig bailte fearainn Gaeltachta.

Maidir leis an aighneacht bhreise a rinne Bus Éireann i ndiaidh dó an dréacht-tuarascáil a fháil, tar éis don Oifig roinnt fiosrúchán a dhéanamh ar an ábhar, tháinig sé chun solais gur ag tagairt do threoirlínte neamhreachtúla atá á n-eisiúint ag an Údarás Náisiúnta Iompair a bhí Bus Éireann. Toisc nach bhfuil stádas reachtúil ag na treoirlínte seo, níl aon cheist ach go bhfuil tosaíocht ag na Rialacháin faoi fho-alt 9(1) d’Acht na dTeangacha Oifigiúla sa chás seo. B’ábhar imní é don imscrúdú, dá bhrí sin, go raibh i gceist ag Bus Éireann tús áite a thabhairt do na treoirlínte seo roimh na dualgais reachtúla teanga atá leagtha air.

Mar sin féin, thapaigh an t-imscrúdú an deis le cinntiú go mbeadh aon treoirlínte a bhí á n-eisiúint ag an Údarás Náisiúnta Iompair i gcomhréir leis an reachtaíocht ionas nach mbeadh deacrachtaí ag eascairt as an ábhar in am trátha.

Thug an tÚdarás Náisiúnta Iompair comhoibriú iomlán don imscrúdú ar an gceist. Eagraíodh cruinniú idir ball den fhoireann imscrúdaithe agus oifigigh de chuid an Údaráis Náisiúnta Iompair áit ar léiríodh samplaí de na comharthaí éagsúla iompair atá beartaithe, ag cuimsiú gach gné d'iompar poiblí na tíre idir bhus, traein agus tram. Bhí an Oifig seo sásta, de thoradh an chruinnithe sin, go mbeadh aon chomharthaí den chineál seo atá á mbeartú i gcomhréir leis an reachtaíocht. Bhíodhas ag súil go mbeadh na treoirlínte réitithe faoi dheireadh na bliana 2013 agus go gcuirfí tús leis an scéim nua comharthaíochta faoina scáth ag tús na bliana (2014).

I bhfianaise na ndearbhuithe ó Bhus Éireann go mbeadh aon amchláir dá chuid ag réiteach leis na treoirlínte a bhí á mbeartú ag an Údarás Náisiúnta Iompair, bhí an fhoireann imscrúdaithe sásta go mbeadh aon chomharthaí nua a chuirfí in airde ag cloí leis an reachtaíocht agus go ndéanfaí an chomharthaíocht reatha a leasú dá réir.

Imscrúdú seolta: an 19 Iúil 2013

Tuarascáil eisithe: an 20 Nollaig 2013

Coiste Gairmoideachais Chontae an Chláir

Léirigh imscrúdú nach raibh córas oiriúnach i bhfeidhm ag Coiste Gairmoideachais Chontae an Chláir le cloí leis an dualgas reachtúil teanga atá daingnithe i bhfo-alt 9(2) d'Acht na dTeangacha Oifigiúla cumarsáid i scríbhinn nó leis an bpost leictreonach a fhreagairt sa teanga oifigiúil chéanna ina bhfaightear í.

Tharraing an Oifig anuas gearán maidir le comharthaíocht a bhí i mBéarla amháin leis an gCoiste Gairmoideachais i mí Mheán Fómhair 2012, trí ríomhphost i nGaeilge a sheoladh chuig teagmhálaí ainmnithe an Choiste. Fuair an Oifig admháil i mBéarla an tráthnóna sin. Seoladh ríomhphost ar ais ag meabhrú don teagmhálaí nár mhór freagra i nGaeilge a chur ar aon chumarsáid i scríbhinn i nGaeilge.

Nuair nach raibh freagra faighte ar an ngearán faoin gcomharthaíocht faoin 1 Deireadh Fómhair, sheol an Oifig meabhrúcháin agus cuireadh i gcuimhne dóibh arís gur i nGaeilge a chaithfí cumarsáid scríofa i nGaeilge a fhreagairt. D'fhreagair an Coiste Gairmoideachais an chumarsáid sin i mBéarla arís. D'fhill an Oifig láithreach ag lorg freagra i nGaeilge.

Cuireadh meabhrúcháin arís ar an 21 agus an 29 Samhain agus tugadh le fios go raibh sé beartaithe tabhairt faoi imscrúdú mura mbeadh freagra scríofa i nGaeilge faighte faoin 7 Nollaig. Fuair an Oifig ríomhphost an tráthnóna sin (29 Samhain) le

freagra i nGaeilge a bhí dothuigthe. Bhí an chosúlacht air gur le cabhair ó sheirbhís aistriúcháin uathoibríoch ar líne a cumadh é.

Idir an dá linn, bhí comhfhreagras eile ar siúl idir an Coiste Gairmoideachais agus an Oifig maidir le cur i bhfeidhm scéim teanga an Choiste. Is i mBéarla amháin a tháinig na freagraí ón gCoiste ar an ábhar seo chomh maith ainneoin go raibh an chumarsáid ón Oifig i nGaeilge. Ba léir go raibh deacracht ag an gCoiste plé mar is cóir le comhfhreagras sa chéad teanga oifigiúil, agus cinneadh tabhairt faoi imscrúdú le teacht ar fhionnachtana sa chás.

Ina fhreagra ar an imscrúdú, ghlac an Coiste leis gur sháraigh sé fo-alt 9(2) d'Acht na dTeangacha Oifigiúla sa chás seo. Ba é cás an Choiste go rabhthas ag díriú ar ábhar an bhunghearáin féin agus gur theip air aird a thabhairt ar an riachtanas an freagra a scríobh i nGaeilge.

Chuir an Coiste an sárú seo i gcomhthéacs cúinsí oibre inar áiríodh: “gnáthshaol gnóthach oibre, áit a raibh laghdú ar mhéid na foirne agus gan aon duine a bheith fostaithe ina n-áiteanna, araon le mórtionscnaimh úrnua tógála, chomh maith le dualgais agus tosaíochta eile cineachta chuig an gCoiste Gairmoideachais.”

Dúirt an Coiste go raibh sé ag déanamh a sheacht ndícheall le roinnt blianta treoracha Acht na dTeangacha Oifigiúla a chomhlíonadh agus dúradh freisin go raibh na céimeanna seo a leanas á nglacadh aige:

“Tabharfar freagra do gach uile chomhfhreagras faighte i nGaeilge ullmhaithe, aistrithe agus seolta ar ais chuig an gcomhfhreagraí.

Toisc go mbeidh Coiste Gairmoideachais an Chláir ar lánscor taobh istigh de roinnt míonna cuirfear na cúrsaí seo faoi bhráid an aonáin úrnua [Bord Oideachais agus Traenála] do limistéir an Chláir/ Luimnigh.”

Thug an Coiste Gairmoideachais le fios go raibh sé *“an-airdeallach anois faoin dualgas atá orthu freagraí a thabhairt i nGaeilge do chomhfhreagras faighte sa teanga sin.”*

Léirigh an t-imscrúdú nach raibh aon chóras cuí in áit aige le cinntiú go ndéileálfaí mar is ceart le comhfhreagras sa chéad teanga oifigiúil, in ainneoin iarrachtaí na hOifige seo an dualgas reachtúil sin a mheabhrú dó, agus rinneadh moltaí dá réir.

Imscrúdú seolta: an 6 Nollaig 2012

Tuarascáil eisithe: an 17 Eanáir 2013

Comhairle Contae Chill Chainnigh

Rinneadh cinneadh scor d'imscrúdú nuair a tugadh dearbhuithe a chinnteodh go mbeadh an dualgas reachtúil teanga a bhí ina ábhar amhrais á chomhlíonadh go cuí feasta ag Comhairle Contae Chill Chainnigh.

D'eascair an t-imscrúdú as gearán chun na hOifige gur i mBéarla amháin a eisíodh cumarsáid ón gComhairle agus í i mbun cumarsáide le 13,989 duine sa Chontae i dtaca leis an Muirear Teaghlaigh. Leagann fo-alt 9(3) d'Acht na dTeangacha Oifigiúla dualgas ar chomhlachtaí poiblí a chinntiú gur i nGaeilge, nó i mBéarla agus i nGaeilge, a bheidh cumarsáid faisnéise i scríbhinn nó leis an bpost leictreonach leis an bpobal i gcoitinne nó le haicme den phobal i gcoitinne. Rinne an Oifig iarracht an cheist seo a réiteach leis an gComhairle tríd an gcóras neamhfhoirmiúil réitithe gearán a fheidhmíonn an Oifig ach níor éirigh leis na hiarrachtaí sin agus seoladh imscrúdú oifigiúil.

I bhfianaise na litreach ón gComhairle chuig an imscrúdú inar tugadh le fios gur ghlac an Chomhairle Contae le seasamh na hOifige i dtaca leis an gcumarsáid i mBéarla amháin agus an ghealltanais a thug an Chomhairle Contae go mbeadh aon chomhfhreagras den chineál seo i gcomhréir le forálacha fho-alt 9(3) den Acht amach anseo, rinneadh cinneadh scor den imscrúdú.

Imscrúdú seolta: an 7 Nollaig 2012

Imscrúdú scortha: an 14 Eanáir 2013

Comhairle Contae Ros Comáin

Rinneadh cinneadh scor d'imscrúdú nuair a tugadh dearbhuithe go raibh an gearán a bhí i gceist i dtaca le húsáid an Bhéarla amháin ar chomharthaíocht bhóthair réitithe ag Comhairle Contae Ros Comáin.

D'eascair an t-imscrúdú as gearán chun na hOifige go raibh comharthaí i mBéarla amháin in airde i gceantar feidhme na Comhairle. Rinne an Oifig iarracht an cheist seo a réiteach leis an gComhairle tríd an gcóras neamhfhoirmiúil réitithe gearán a fheidhmíonn an Oifig ach níor éirigh leis na hiarrachtaí sin.

I bhfianaise na litreach ón gComhairle chuig an imscrúdú inar tugadh le fios go raibh na comharthaí a bhí faoina dlínse ceartaithe, rinneadh cinneadh scor den imscrúdú.

Imscrúdú seolta: an 29 Aibreán 2013

Imscrúdú scortha: an 11 Samhain 2013

CÚRSAÍ AIRGEADAIS

Cuireadh buiséad €599,000 ar fáil don Oifig don bhliain 2013 ach níor tarraingíodh anuas ach €595,926 den airgead sin.

Tá cuntais na hOifige don bhliain 2013 ullmhaithe don Ard-Reachtaire Cuntas agus Ciste lena n-íniúchadh de réir fho-alt 8(2) den Dara Sceideal d'Acht na dTeangacha Oifigiúla, 2003.

A luaithe agus is féidir tar éis an iniúchta, déanfaidh an Coimisinéir Teanga cóip de na cuntais sin, nó de cibé sleachta as na cuntais sin a shonróidh an tAire Ealaíon, Oidhreacht agus Gaeltachta, mar aon le tuarascáil an Ard-Reachtaire Cuntas agus Ciste maidir leis na cuntais, a chur i láthair an Aire.

Beidh cóipeanna de na doiciméid sin á leagan faoi bhráid Thithe an Oireachtais ag an Aire. Foilseofar freisin iad ar shuíomh gréasáin na hOifige seo.

Íocaíochtaí Prasa

I gcomhréir le cinntí Rialtais a rinneadh ar an 2 agus an 8 Márta 2011, leagadh dualgas ar eagraíochtaí stáit córais chuí a fheidhmiú ionas go n-íocfaí sonraisc bhailí laistigh de 15 lá ón dáta a fhaightear iad. Tá dualgas ar eagraíochtaí stáit chomh maith tuairisc ráithiúil maidir leis an ábhar seo a fhoilsiú ar a suíomh gréasáin.

Tuairisc ar Íocaíochtaí Prasa * *Prompt Payments Report*

Tréimhse Clúdaithe: an 1 Eanáir – an 31 Nollaig 2013

Period Covered: 1 January 2013 – 31 December 2013

Sonraí <i>Details</i>	Uimhir <i>Number</i>	Luach (€) <i>Value (€)</i>	Céatadán (%) de líon iomlán na n- íocaíochtaí a rinneadh <i>Percentage (%)</i> <i>of total number</i> <i>of payments</i> <i>made</i>
Líon na n-íocaíochtaí a rinneadh laistigh de 15 lá <i>Number of payments made within 15 days</i>	199	136,501	91%

Líon na n-íocaíochtaí a rinneadh laistigh de thréimhse idir 16 lá agus 30 lá <i>Number of payments made within 16 days to 30 days</i>	17	7,077	8%
Líon na n-íocaíochtaí a rinneadh sa bhreis ar 30 lá <i>Number of payments made in excess of 30 days</i>	2	36	1%
Líon na n-íocaíochtaí sa tréimhse <i>Total payments made</i>	218	143,614	100%
¹Sonraisc faoi dhíospóid <i>¹Disputed Invoices</i>			Ní bhaineann <i>N/A</i>

¹ Sonraisc a fuarthas i rith na tréimhse agus a bhí fós faoi dhíospóid ag deireadh na tréimhse tuairiscithe.

¹ Invoices received during the period and still under dispute at the end of the reporting period.

FUINNEAMH

Tá an t-eolas seo a leanas á thabhairt i gcomhréir le forálacha I.R. 542 de 2009.

Forbhreathnú ar úsáid fuinnimh sa bhliain 2013

Baineann iomlán an fhuinnimh le leictreachas a úsáideann Oifig an Choimisinéara Teanga i bhfoirgneamh sna hoifigí sa Spidéal. Cuimsíonn sé sin an fuinneamh a úsáidtear i gcomhair théamh agus aerú an fhoirgnimh, téamh uisce, soilse agus trealamh oifige.

Sa bhliain 2013, d'úsáid Oifig an Choimisinéara Teanga 63.35 MWh leictreachais. Is ionann sin agus ardú 3.7% ar úsáid na bliana 2012 (61.11 MWh).

Gníomhartha a rinneadh in 2013

Leanadh de na beartais a bunaíodh cheana: féachtar chuige go múchtar fearais oifige nuair nach mbíonn gá leo agus deimhnítear ag deireadh an lae oibre go bhfuil gach fearas múchta don oíche agus nuair nach mbítear san oifig. Sa bhliain 2013 cuireadh úsáid fuinnimh san áireamh mar chritéar nuair a bhí trealamh leictreonach á roghnú don oifig nó tairiscintí ar threalamh á meas.

Gníomhartha atá beartaithe do 2014

Leanfar de na beartais sábhála fuinnimh atá tionscanta cheana féin agus déanfar monatóireacht rialta ar úsáid leictreachais i gcaitheamh na bliana 2014.

FOIREANN AGUS SONRAÍ TEAGMHÁLA **STAFF AND CONTACT DETAILS**

FOIREANN / STAFF

An Coimisinéir Teanga	Seán Ó Cuirreáin
Stiúrthóir • <i>Director</i>	folúntas • <i>vacancy</i>
Bainisteoir Cumarsáide • <i>Communications Manager</i>	Damhnait Uí Mhaoldúin
Bainisteoir Imscrúduithe • <i>Investigations Manager</i>	Órla de Búrca
Bainisteoir Géilliúlachta • <i>Compliance Manager</i>	Colm Ó Coisdealbha
Riarthóir Oifige • <i>Office Administrator</i>	Éamonn Ó Bróithe
Oifigeach Feidhmiúcháin • <i>Executive Officer</i>	folúntas • <i>vacancy</i>
Oifigeach Cléireachais • <i>Clerical Officer</i>	Deirdre Nic Dhonncha
Oifigeach Cléireachais • <i>Clerical Officer</i>	folúntas • <i>vacancy</i>

Ar an 4 Nollaig 2013, chuir Seán Ó Cuirreáin in iúl don Uachtarán, Michael D. Higgins, agus ina dhiaidh sin do Chomhchoiste de chuid Thithe an Oireachtais i dTeach Laighean go mbeadh sé ag éirí as a cheapachán mar Choimisinéir Teanga ar an 23 Feabhra 2014, tráth a mbeadh 10 mbliana caite aige i mbun chúraimí na hOifige sin.

SONRAÍ TEAGMHÁLA / CONTACT DETAILS

Is féidir teagmháil a dhéanamh leis an Oifig tríd an bpost, ar facs, le ríomhphost nó ar an teileafón ar chostas glao áitiúil, mar seo a leanas:

POST • POST:	An Coimisinéir Teanga, An Spidéal, Co. na Gaillimhe, Éire.
FÓN • PHONE:	091-504 006
GLAO ÁITIÚIL • LO-CALL:	1890-504 006
FACS • FAX:	091-504 036
RÍOMHPHOST • EMAIL:	eolas@coimisineir.ie
SUÍOMH GRÉASÁIN • WEBSITE:	www.coimisineir.ie

Is é an leagan Gaeilge buntéacs na Tuarascála seo.
The Irish language version is the original text of this Report.